Anul XXII ( ) Cartea (IV) EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE S PETERSBURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII SEPTEMBRIE OCTOMBRIE ' ' CONŢINUT: V M Hvostov* Înțelegerea pluralistă a lumii P I Novgorodtsev Despre idealul social V Karpov Filosofia naturală a lui Aristotel și semnificația ei în prezent V Grabar Experiență în reabilitarea filozofiei sociale a secolului al XV-lea N Vokach Sigwart și problema logicii B Babynin Filosofia lui Bergson Critică și bibliografie I Recenzie de cărți P Pliant bibliografic MOSCOVA Tipo-litografie T-va I N * Kushnerev și K Pimenov, st l Biblioteca "Runivers " "Părul de Filosofie și PSIHOLOGIE" PROGRAMUL REVISTEI: AN XXII Articole independente și note despre filozofie și psihologie Conceptele de filozofie și psihologie includ: i) logica și teoria cunoașterii, etica și filosofia dreptului, estetica, istoria filosofiei și metafizicii, filosofia științei, psihologia experimentală și fiziologică, psihopatologia) Articole critice și analize ale învățăturilor și scrierilor filosofilor și psihologilor din Europa de Vest;) Critica filozofică și psihologică a operelor de artă și a scrierilor științifice din diverse departamente de cunoaștere) Traduceri ale operelor clasice despre filozofia timpurilor antice și moderne Revista este publicată de cinci ori pe an (aproximativ la sfârșitul lunilor februarie, aprilie, iunie, octombrie și decembrie) în cărți de aproximativ coli tipărite Conținutul celor mai recente cărți ale revistei: mai-iunie (nr) Aniversare (-) Scurtă prezentare istorică a activităților Societății de Psihologie din Moscova timp de de ani N Vinogradova -Prezentul şi viitorul filosofiei L Lopatina -Psihologia individuală modernă și semnificația ei practică G Chelpanova -Idealul social în lumina căutărilor moderne P Novgorodtseva - Științe despre general și științe despre individ V Hvostova -Pragmatismul şi problema toleranţei S Kotlyarevsky -Despre extinderea experienţei N Berdyaeva - Din reflecţiile asupra naţionalităţii Bulgakov -Berkeley, ca strămoș al imaneitismului modern V Erna - Supliment la "Scurta schiță istorică" Lista ședințelor Societății de Psihologie din Moscova timp de de ani Societatea de Psihologie din Moscova (Proces-verbal al ședinței solemne din martie cu ocazia împlinirii a douăzeci și cinci de ani de la existența societății) septembrie-octombrie (nr) William James (necrolog) De la editor - James, ca psiholog G Chelpanova -Despre filosofia istoriei a lui Hegel V Guerrier -Ideea nemuririi sufletului ca problemă a teoriei cunoașterii N-Losskago - Problema filozofiei economiei S Bulgakova - Dualismul de bază al procesului socio-economic și ideea dreptului natural P Struve -Etica lui D Hume N Vinogradova - Rezultatele chestionarului privind problema predării psihologiei în liceul P Blonsky - Există un loc pentru psihologie în liceu? G Chelpanova - Critică și bibliografie -Știri și note noiembrie - decembrie (nr) De la editori În memoria lui Vl S Solovyova L Lopatina - Vladimir Solovyov și opera sa Kn E Trubetskoy - Natura în filosofia lui Vl Solovyov Bulgakov James ca gânditor religios S Kotlyarevsky -N I Pirogov, ca tip de rus V Chizha - Etica lui D Hume N Vinogradova - Problemă gnoseologică N Berdyaeva - Natura îndoielii filozofice V Erna - Criticism and Bibliography -Izvestiya and Zanetteki-Controversy - Materials for Journal Statistics ianuarie-februarie (nr) Psihologia femeilor V Hvostova - Ce trebuie să știe un profesor de psihologie G Chelpanova -Poziția religiei în timpurile moderne și limitele evoluției religioase I Kholopova -Scepticismul şi dogmatismul lui Hume G Shpetta -La întrebarea realității transcendentale I Rubinstein -Ideea de personalitate în învățăturile lui Stirner I Ilyina -Un nou sistem de

panlogism A Selitrennikova - Critică și bibliografie - Știri și note - Societatea Psihologică din Moscova martie-aprilie (nr) Justificarea dreptului G F Shershenevich -Viața și personalitatea lui Grigory Savvich Skovoroda V f Erna -Filosofia socială a lui Robert Owen I Bulgakov -Conceptele de normalizare şi determinare în biologie A G Gurvicha - Filosofia Maine de Biran în stadiul inițial al dezvoltării sale H P Kudryavtseva -Teleologia lui Leibniz P P Blonsky -Critică şi bibliografie -Societatea Psihologică din Moscova mai-iunie (nr) Despre viziunea pesimistă asupra lumii V Hvostova -Despre institutele americane de psihologie G Chelpanova -Filosofia lui Bergson B-Babynina -Teoria cunoașterii și problema originii cunoașterii N Losscato -Artă şi joc V Fauseka - Principiul individualității în psihologie și pedagogie V Zenkovskato -Al IV-lea Congres Internaţional de Filosofie la Bologna A Ruge -Critică şi bibliografie -Scrisoare către editor Biblioteca "Runivers " EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE S PETERSBURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, bazat pr N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL XXII Editat de L M Lopatin Cartea a IV-a ( ) SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE- MOSCOVA Tylo-lithography of the Association of I N Kushnervat" and K(r) str Pgmenovszhaya, suspin hom Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Viziune pluralistă asupra lumii V M Hvostov Despre idealul social P I Novgorodtseva Sigwart și problema logicii Natalia Vokach Filosofia lui Bergson Critica experienței interioare (Sfârşit) B N Babynina Filosofia naturală a lui Aristotel și semnificația ei în prezent Vl Karpova G Experiență în reabilitarea filozofiei sociale a secolului al XVII-lea V Grabar ^ Critică și bibliografie I Recenzie de cărți Otto Meyerhof Beiträge zur psychologischen Théorie der Geistesstõrungen Göttingen pag A Kro- guiea ^ Pr -Conf univ F E Rybakov Atenție în timpul muncii mentale atât în rândul studenților, cât și al studenților la cursuri Moscova N Rybnikova Anunturi Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Viziune pluralistă asupra lumii eu În articolul despre viziunea pesimistă asupra lumii, am aflat că monismul optimist nu este o armă suficient de puternică pentru a lupta împotriva pesimismului Lumea absolută creată de acest monism, care are sarcina de a descrie acel principiu bun din care emană întreaga lume și prin care descurajarea care apucă o persoană la gândul că suferința și răul umple lumea, nu poate, de fapt, să joace rolul rol care se află în fața lui desemnat Acest concept s-a dovedit a fi plin de contradicții interne și inamovibile; mai mult, nu este în măsură să contribuie la o ascensiune morală, să susțină în noi credința în bine și să ne inducă la o luptă activă împotriva răului Încercările moniștilor de a reduce răul și suferința la nivelul de simplă negare sunt, de asemenea, fără succes Ele emană atmosfera unui studiu academic calm, ai cărui pereți sunt suficient de groși și puternici pentru a nu lăsa să treacă strigătele de disperare și tristețe care se aud din toate părțile din jur și sunt prea puternice pentru a nu atrage atenția unei persoane care nu trăiește viața închisă a unui gânditor abstract Trebuie să spun că încercările lui Leibnizian de a justifica și explica răul produc întotdeauna asupra mea o impresie exact opusă a ceea ce doresc autorii lor să producă cititorului Un astfel de raționament nu este doar Questions of Philosophy, KN , Biblioteca "Runivers" V m cozi ei nu mă împacă cu răul, ci mai degrabă mă irită împotriva acelor persoane de la care provin și care, evident, sunt ei înșiși prea puțin familiarizați cu suferința și răul pentru a aprecia în mod corespunzător semnificația lor în viața omenirii Nu sunt surprins, așadar, că raționamentul lui Leibniz la vremea lui a provocat ridicolul nemilos al lui Voltaire În

această stare de lucruri, mi se pare, este inevitabil să admitem că în viziunea pesimistă există un element de adevăr, și anume că relele fizice și morale sunt destul de reale și că nu pot fi deduse din niciun început bun și rațional De asemenea, este imposibil de afirmat, urmând optimiștii, că aceste forțe distructive sunt mai slabe decât acele principii creative care își manifestă acțiunea în lume, că răul este neputincios sau este doar un fundal necesar pentru bine Dacă pesimiștii greșesc în ceva, este doar în afirmația opusă, că binele este o simplă negație și că este complet neputincios în comparație cu răul Cred că atât răul, cât și binele sunt destul de reale și că este imposibil ca gândirea umană să le împace, să deducă unul dintre aceste principii din celălalt Toate aceste considerații mă obligă să renunț la interpretarea monistă a lumii, în orice direcție ar fi luată ea: în spiritul pesimismului fără speranță, recunoscând realitatea numai în spatele răului și a prostiei, sau în spiritul optimismului deplin, străduindu-se să elimine pozitiv și elemente reale din imaginea lumii raul Mă aflu pe terenul unei concepții pluraliste, a unei lumi, analogă celei susținute de James în tratatul său despre universul din punct de vedere pluralist*) Potrivit acestui concept, lumea așa cum o știm este cel puțin o combinație de contrarii ireconciliabile Nu poate fi considerat complet !) Mier despre pluralism în general Boehmsi, Le pluralisme ( ) Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ rezonabil, nu complet lipsit de sens; este imposibil să vezi în el manifestări ale unui singur principiu bun, la fel cum este imposibil să-l consideri exclusiv sub prisma răului Atât binele, cât și răul sunt forțe complet independente, al căror raport nu pare a fi destul de definit și este imposibil să derivăm dintr-o singură sursă prin intermediul minții noastre limitate Prin urmare, problema unei interpretări moniste a universului trebuie lăsată complet nerezolvată în filosofie, deoarece nu există niciun motiv să se creadă că, având în vedere invarianța proprietăților de bază ale intelectului cunoaștere, se încearcă să o dezvolte în continuare în spiritul raționalismului va da rezultate mai satisfăcătoare decât până acum Trebuie să rămânem în limitele datelor experienței, care nu oferă niciun motiv pentru a considera una dintre aceste forțe ca fiind secundară Raportul dintre bine și rău în lume pe care îl observăm este de așa natură încât victoria uneori se înclină într-o direcție, alteori în direcția opusă Raportul dintre aceste forțe duce adesea la faptul că evenimentele se desfășoară departe de modul în care ar fi de dorit din punctul de vedere al rațiunii, frumuseții și bunătății morale Există o mulțime de lucruri nerezonabile și imorale în lume, iar binele nu se dovedește întotdeauna a câștiga în lupta împotriva răului Multe suferințe trăite de ființe vii se dovedesc a fi complet nemeritate din punctul de vedere al conștiinței morale și nu se poate spune că cei care suferă această nedreptate pot conta cu încredere pe orice fel de pedeapsă Cu această ocazie, îmi amintesc acea scenă din romanul lui Dostoievski, care este intitulată de autor: "Rebeliunea lui Ivan Karamazov " Ivan este revoltat mai ales de suferința care se întâlnește asupra copiilor nevinovați nu merită aceste lacrimi de copil pentru "Dumnezeu" Nu vorbesc de mare suferință, au mâncat un măr și diavolul cu ei și i-au lăsat Biblioteca "Runivers" V m cozi Diavolul le-a luat pe toate, dar astea, astea!" "Dacă toți trebuie să sufere pentru a cumpăra armonia veșnică cu suferința, atunci ce treabă au copiii cu asta, spune-mi, te rog?" "Dar eu de ce am au nevoie de răzbunarea lor, de ce am nevoie de iadul pentru chinuitori, cu ce naiba îi poate repara când sunt deja torturați?" Permiteți-mi să reamintesc cititorului și cuvintele lui Eclesiastul despre cei drepți

și cei răi (Eclesiastul , i), pe care le-am citat într-un articol despre o viziune pesimistă asupra lumii Astfel, lumea, conform concepției mele, nu este o unitate completă Se dovedește a fi o combinație de începuturi neîmpacate, neterminate în tot caracterul ei Aceasta este viziunea pluralistă asupra lumii Înțeleg, desigur, că mintea noastră logică nu poate tolera o astfel de decizie Gândirea logică este inerentă nevoii de a reduce totul la unitate: dacă nu se obține o astfel de unitate, atunci mintea nu își găsește pacea pentru ea însăși Schelling exprimă această idee într-o formă foarte energică "Dualismul, în măsura în care este într-adevăr conceput ca o doctrină a două principii absolut diferite și reciproc independente, spune acest filozof, este doar un sistem de autodistrugere și deznădejde a minții" N-aș fi de acord cu prima jumătate a acestei concluzii , deoarece nu cred că mintea este complet distrusă atunci când întrebarea este pusă în acest fel Mintea este încă singurul instrument de sortare a datelor fiecărei experiențe disponibile pentru noi, atât sensibile, cât și suprasensibile Dar accept în mare măsură a doua parte a concluziei de mai sus: mintea cade într-adevăr în disperare atunci când încearcă să rezolve problemele finale ale universului care se ridică înaintea lui în spiritul monismului filozofic raționalist d) Schelling Reflecții filozofice asupra esenței libertății umane (ed Jukovski,), Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ G dintr-o singură sursă și pentru a direcționa întregul proces mondial, mental și fără a cădea în contradicție cu datele experienței, către un singur scop, lumea ar deveni logic de înțeles și explicabil pentru noi Între timp, după cum am văzut, nu se poate rezolva problema în acest sens Reconcilierea contrariilor în absolutul metafizic se dovedește a fi doar o aparență, dar nu dă adevărată pace gândirii noastre Dacă, totuși, lumea este recunoscută, așa cum o face pluralismul, ca o luptă a contrariilor neîmpacate, a ființei neterminate, care se mișcă în procesul devenirii către un scop necunoscut și neprevăzut dinainte, atunci nu se poate spune despre o astfel de lume că ea satisface nevoile intelectului nostru într-o ordine strict logică, ar fi un întreg logic O astfel de lume nu este acoperită în totalitate de formule logice; nu se poate spune că este în ansamblu rezonabil și poate fi explicat rațional Lumea se dovedește a fi, practic, o combinație irațională de principii independente unele de altele și care nu sunt aduse în armonie și rămâne necunoscut chiar dacă vreo armonie va apărea vreodată în ea Desigur, în asemenea condiții, intelectul nu se poate simți satisfăcut Trebuie să recunoască că nu acoperă lumea în ansamblu cu Formulele sale, că în lume cel mai esențial ni se dovedește a fi de neînțeles, că prin intermediul intelectului putem înțelege mai mult sau mai puțin satisfăcător doar anumite aspecte ale ființei , dar apoi intelectul se oprește neputincios înaintea întrebărilor care sunt insolubile pentru el Intelectul cade în deznădejde, nu în sensul de a-i recunoaște complet nepotrivirea, ducând la autodistrugerea lui, ci în sensul de a-și afirma limitările Există astfel de probleme care se dovedesc a fi, la fel de limitative, absolute, dincolo de puterea gândirii umane relative Ne aduce în decorul lor, dar nu ne mai poate conduce Și nici nu știm de ce s-a întâmplat Biblioteca "Runivers" V m cozi mers pe jos Pentru noi, este doar clar că ființa și gândirea logică a omului nu sunt pe deplin adecvate Dar dacă acest lucru se întâmplă pentru că a fi în ansamblu este nerezonabilă sau pentru că rațiunea noastră este prea limitată pentru a înțelege raționalitatea mai înaltă, supraomenească a ființei, nu știm Lumea nu este rațională în sensul logicii noastre umane, dar nu știm dacă este ceva supra-rațional sau ceva subrațional,

dacă este deasupra sau sub logica noastră De aceea o concluzie oarecum grăbită o fac acei gânditori care nu permit gândirea ilogicității lumii, întrucât, după părerea lor, o astfel de lume s-ar dovedi a fi o prostie completă *) Cred că nu suntem la toti obligati sa faca o asemenea concluzie ; dar trebuie doar să admitem că problema unui singur început sau a unui singur scop al universului este complet fără speranță pentru gândirea noastră umană: totuși, toate încercările de a clarifica această problemă în spiritul monismului includ inevitabil dualismul sau pluralismul ascuns, așa cum facem în aceasta (în articolul despre viziunea pesimistă asupra lumii) ne-au convins exemplele lui Fichte și Schelling Rămâne să recunoaștem, sincer, această întrebare ca fiind de nerezolvat și să nu ne mai facem griji pentru ea Și acest lucru este cu atât mai posibil cu cât concepția pluralistă a lumii în termeni etici nu numai că nu este lipsită de speranță, ca o viziune pesimistă asupra lumii, dar, după părerea mea, ea singură pune problema etică în poziția sa corectă Consider că numai din punct de vedere pluralist se poate înțelege esența conștiinței morale a oamenilor și se poate afla sensul datoriei morale în viața acelui finit prin natura sa, dar înzestrat cu cea mai înaltă raționalitate a unei ființe, care se numește om și care se dovedește a fi singura ființă rațională cunoscută empiric din lume Numai cu ajutorul unei viziuni pluraliste asupra lumii putem mier despre acest subiect vezi Leinpp, Das Problem der Theodicee in der Philosophie des Jahrbunderts ( ), pp , , , , ^ , Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ a da o lovitură decisivă pesimismului fără speranță, deoarece interpretarea optimistă a lumii s-a dovedit a nu fi un oponent suficient de puternic al pesimismului Acceptând concepția pluralistă a lumii, noi, așa cum s-a subliniat deja, nu renunțăm deloc la logică Dimpotrivă, analiza logică rămâne, desigur, pentru noi singurul mijloc de înțelegere a lumii, deoarece conținutul ei ne este revelat prin datele experienței de orice fel Filosofia este încă o chestiune de muncă logică Cel mai hotărât apărător al pluralismului, James, afirmă categoric: "adevărul Filosofului se remarcă prin faptul că se realizează prin raționament; nu o presupunere, ci un argument trebuie să-l pună în mâinile lui "Dar suntem forțați să admitem că analiza logică, ajutându-ne cu succes să înțelegem aspectele individuale ale lumii, nu ne deschide totuși posibilitatea de a lega toate ideile noastre și judecăți despre lume într-o singură concluzie finală, reducându-le la o singură sinteză completă Această analiză ne conduce să recunoaștem caracterul irațional al lumii în ansamblu, cel puțin în forma în care lumea ne apare în starea ei prezentă și în caracterul actual al gândirii umane, cele mai multe destine ale sale, asta noi, desigur, nu știm Nici nu știm ce concept despre lume ar fi creat de ființele raționale care posedă un intelect mai puternic decât cu care suntem înzestrați noi, oamenii Iniellectus archetypus al lui Kant, desigur, diferă nu numai în grad, ci și în esența însăși de intellectus ectypus și nici măcar nu ne putem imagina opera lui sau natura judecăților și ideilor sale *) Consider că disputa cu pesimismul este teoretic necesară, întrucât pesimismul, în opinia mea, Iacov Universul din punct de vedere pluralist,) A se vedea despre această idee a lui Kant Lasli, Fichtes Idealismus und die Geschichtc ( ),)I și urm Biblioteca "Runivers" V m cozi ne oferă o imagine unilaterală și, prin urmare, incorectă a lumii oferită nouă prin experiență Pesimiștii exagerează culorile închise și ignoră aspectele pozitive ale vieții Ei fac o greșeală similară cu cea a optimiștilor: dacă propunerea optimiștilor de a considera răul ca o simplă negație și de a da un

caracter pozitiv doar binelui este neîntemeiată, atunci propunerea pesimiștilor de a da un caracter real doar părților întunecate a fiinţei este la fel de neîntemeiată Vom vedea acest lucru la o examinare ulterioară a întrebării Dar apoi infirmarea pesimismului are, după părerea mea, și un caracter practic Sunt complet de acord cu Paulsen în remarca sa*) că o viziune pesimistă este departe de a fi inofensivă Pentru o natură sănătoasă și bună, gândurile pesimiste despre lume nu sunt periculoase; dar acolo unde există deja începuturile slăbiciunii morbide ale voinței și descurajării, acolo teoriile pesimiste ale lumii pot duce la o mare intensificare a bolii De aceea consider că este o datorie morală a fiecăruia în care cunoașterea doctrinelor pesimiste nu i-a zdruncinat încrederea în valoarea vieții, să vină cu propriile sale considerații în ajutorul celor care se îndoiesc A te certa cu pesimism nu este doar o chestiune de curiozitate teoretică, ci și o datorie morală pentru astfel de oameni * * * *) *) Paul sen System der Ethik , I,) După cum insistă pe bună dreptate Fichte (vezi în special System der Sitten-lehre, III Hauptstück, S)> datoria noastră nu este doar să cultivăm raționalitatea în noi înșine, ci și în toți ceilalți oameni, deoarece rațiunea trebuie să fie prețuită de noi pretutindeni Prin urmare, trebuie să răspândim moralitatea în jurul nostru, dar, bineînțeles, nu prin constrângere și nu prin convingere teoretică, ci prin trezirea unui sentiment de demnitate și a unui bun exemplu Oamenii ar trebui să fie, de asemenea, protejați de sentimentele de dispreț față de ei înșiși, care poate fi rezultatul disperării în capacitatea de a merita SA- respect Atunci oamenilor ar trebui să li se arate că au făcut-o întotdeauna ceva demn de respect; crezând în ei, le ridici credința în tine Ta- În acest fel, iubitori de oameni, îi educi în același timp cu dragostea ta și îi ajuți să se îmbunătățească moral Cu o forță deosebită, o asemenea datorie revine oamenilor de știință și filosofilor, pentru care același Fichte și-a înființat faimoasa "republică a oamenilor de știință" Biblioteca "Runivers " MIROLONPMLni PLURALISTIC: :/j În această dispută, însă, vom lăsa complet deoparte nu numai întrebarea deja indicată a unui singur început de lume, ca întrebare insolubilă pentru noi și, în final, după cum mi se pare, departe și nu atât de importantă pentru noi scopuri, dar și o altă problemă, care este uneori invocată în argumentarea părților în litigiu Într-adevăr, nu am de gând să mă opresc deloc pe luarea în considerare a întrebării ce este mai bine: a fi sau a nu fi După cum știm deja din eseul făcut în articolul despre viziunea pesimistă asupra lumii, în disputa dintre pesimiști și optimiști, intră în joc și acest argument: unii susțin că ființa, oricare ar fi ea, este mai bună decât neființa; alții susțin că, chiar dacă această lume este cea mai bună lume posibilă, ar fi și mai bine dacă nu ar exista Consider tot acest argument complet inactiv și fără speranță și din următoarele motive: cred că, în general, nu există nicio modalitate de a opera cu conceptul de "inexistență" Deja Kant, în Critica rațiunii pure, discutând despre amfibolia conceptelor reflexive, a ajuns la concluzia că nimic (iVichts) este un "concept gol" (leercr Begriff) În unele cazuri de aplicare a acestuia îi apare ca un gol concept fără obiect, în alții - un obiect gol al unui concept, în al treilea rând, o percepție goală fără un obiect, în al patrulea rând, un obiect gol fără un concept În timpul nostru, Bergson a supus conceptul de "nimic" (le néant) la critici și mai devastatoare El numește ideea de "nimic" o pseudo-idee, reflecția asupra căreia nu poate da niciun rezultat pozitiv Faptul este că gândirea noastră nu poate depăși niciodată limitele ființei Nu ne putem imagina un purtător

) Kant, Criza nunții reginei (Valentine) - Proleg , K Fischer, Cant Eu, lbs Jl'indcH'a/nl, Lehrb d iieiier Pliil ; II de puncte Билиотека"Рунверс" в м хвостовъ crearea a tot În gândul de neființă completă, presupunerea de a fi este inevitabil conținută, iar ideea de neființă nu conține nimic independent, cu care s-ar putea opera, ceea ce ne-ar scoate de fapt din granițele ființei Prin urmare, nu putem supune inexistența vreunei evaluări în comparație cu ființa, așa cum fac optimiștii și pesimiștii: la urma urmei, nu știm absolut nimic despre inexistență și nu putem ști și, prin urmare, orice raționament despre ea este gol, lipsit de orice perceptibil conţinut Ar trebui pur și simplu să renunți la această pseudo-idee "Ideea de inexistență absolută, înțeleasă în sensul anihilării a tot, este o idee care se anihilează, spune Bergson), o pseudo-idee, un simplu cuvânt Dacă a distruge un lucru înseamnă a-l înlocui cu altul, dacă a crede că absența unui lucru este posibilă numai sub condiția unei idei mai mult sau mai puțin clare despre prezența altuia, în sfârșit, dacă distrugerea înseamnă în primul rând înlocuire , atunci ideea de a "distruge totul" este la fel de absurdă ca ideea de cerc pătrat Absurditatea nu este evidentă, deoarece nu există un singur obiect care să nu poată fi gândit ca fiind anihilat; iar din faptul că nu este interzis să distrugi în gânduri fiecare lucru, unul după altul, se ajunge la concluzia că se poate presupune că sunt distruse toate împreună În același timp, ei nu văd că a distruge fiecare lucru unul după altul constă tocmai în aceea că fiecare dintre ele este înlocuit cu altul după caz și că, prin urmare, distrugerea absolutului totul ar implica o adevărată contradicție internă, întrucât această operațiune ar constă în "Dacă analizăm ideea de "nimic" aflăm că este în esență ideea de "totul" cu adăugarea unei mișcări a minții care sare la nesfârșit dintr-un singur lucru Bergson, Evolution Creatrice, USD Biblioteca "Runivers" PL JURALISTIC E MIPO ON NI MA HIE celuilalt, refuză să stea pe loc și își concentrează toată atenția asupra acestui refuz, nedefinindu-și niciodată poziția luată în momentul de față, altfel decât în raport cu poziția tocmai părăsită Cum ar trebui, într-un asemenea caz, ideea de nimic nu se opune ideii de întreg? Nu este evident că acesta este opusul completului cu completul și că întrebarea de ce există ceva este, așadar, o întrebare lipsită de sens, o pseudo-problemă ridicată în jurul unei pseudo-idei?) "Ar trebui să învățăm să gândim fiind direct, fără a face un ocol, fără a ne adresa mai întâi Fantomei inexistenței, care se pune între noi și ființă Ar trebui să încerci aici să vezi pentru a vedea, dar nu să vezi pentru a acționa Atunci absolutul se dezvăluie foarte aproape de noi și, într-o anumită măsură, în noi Se dovedește a fi în esență psihologic, dar nu matematic sau logic El locuiește cu noi La fel ca noi, dar în anumite privințe infinit mai concentrat și mai unit asupra ei înșuși, există de mult timp ~ *) II Am ajuns la concluzia că ființa ca întreg nu poate fi recunoscută ca rațională în sensul unității logice postulată de mintea noastră discursivă Din aceasta însă, în opinia mea, este încă imposibil să tragem concluzia că pesimiștii trag de obicei din astfel de premise, și anume că lumea este lipsită de orice sens și reprezintă o valoare negativă din punctul de vedere al estimărilor noastre umane Cred, dimpotrivă, că în această lume, irațională în esență și în general, există elemente de sens, așa cum există, fără îndoială, elemente de nonsens; J) Bergson, op cit ,) Bergson , op cit , Biblioteca "Runivers" V m cozi lupta constantă a rațiunii cu absurdul, binele cu răul, frumusețea cu urâțenia Părerea că lumea așa cum o cunoaștem nu are nicio semnificație este, cred, total neconsiderată Într-adevăr, cum

poate fi făcută o astfel de afirmație ființe care însele sunt înzestrate cu sens și dovedesc acest Fapte deja prin faptul că și-ar dori să vadă acest sens triumfător în lume și să devină disperați, convinși că există multe date care vorbesc împotriva acest efort? La urma urmei, aceste ființe, oameni care găsesc în ei înșiși conștiința raționalității și a sensului și pun problema raționalității lumii în ansamblu, constituie ei înșiși o parte a lumii Dacă ele reprezintă un principiu rațional, cel puțin într-o anumită proporție, atunci aceasta arată că lumea nu este complet lipsită de raționalitate Rațiunea se află, cel puțin, în acele elemente ale lumii, care se numesc oameni Desigur, așa cum vom vedea mai jos, nici natura umană nu este complet rațională Dar raționalitatea este totuși reprezentată în ea și, astfel, este reprezentată și în lume Această poziție este recunoscută și de scriitori pesimiști, cum ar fi, de exemplu, Byron În Childe Harold citim următoarele rânduri: Dacă viața nu este o minciună, de ce este natura destinată să ne sufere atât de profund? De ce păcatul este o pată rușinoasă? Aici pe cer se răspândește larg Anharul uriaș, și, ca ploaia, din el Suferința, moartea, pedepsindu-ne cu cruzime, Curge în jos Ne doare totul, Când nu ne vedem nenorocirea Dar chiar dacă nu vreau să-mi fie frică de gânduri: toată bucuria mea este adăpostită în ea; De la dreptul de a gândi este scăzut să refuzi, Ch Hairon, Childe Harold, IV, și (traducere de S Ilyin) Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ Nu m-aș putea despărți de el Deși din naștere, mintea noastră este înghesuită, El este chinuit, adevărurile sunt de temut, În întuneric spiritul nostru se păstrează cu grijă, - Dar nu pot stinge raza de aur, Belmo doctorul priceput încă scoate din orb Folosesc conceptul de raționalitate în sensul cel mai larg Prin acest nume, mă refer nu numai la intelectul care lucrează logic, cu ajutorul căruia analizăm realitatea, o descompunem în concepte separate și, în judecăți, reprezentăm legătura dintre aceste concepte între ele Desigur, intelectul care creează concepte abstracte ne ridică mult deasupra restului lumii ființelor vii Ne oferă posibilitatea, dacă nu să îmbrățișăm lumea în ansamblu, atunci, cel puțin, să-i stăpânim cu succes aspectele individuale și, înțelegând legile neschimbate ale fenomenelor, să direcționăm cursul evenimentelor într-o mare măsură în conformitate cu noastre dorinte si scopuri Dar intelectul nu epuizează acele aspecte ale ființei noastre spirituale care ne umplu viața interioară și constituie diferența noastră față de alte animale Într-adevăr, la cele mai importante întrebări pentru noi, intelectul, datorită relativității sale, de multe ori, după cum am văzut, nu poate da un răspuns Pentru mintea logică, scopul nostru în lume, sensul pozitiv al existenței noastre, este neclar Se va arăta mai jos că obținem răspunsul la această întrebare în principal prin percepția directă a unei realități suprasensibile Această percepție o facem noi în acele momente în care suntem cuprinsi de un extaz religios, sau de o astfel de explozie de simpatie, în care există o conștiință perfect clară a unității noastre cu cosmosul, cel puțin în părțile sale cele mai apropiate de noi În cele din urmă, la raționalitatea unei persoane în sens larg, ar trebui să se includă și simțul său inerent al frumuseții, care în unele dintre ele Biblioteca "Runivers" V m cozi manifestările sunt, de asemenea, apropiate de sentimentul religios Cufundată în contemplarea frumuseții, o persoană uită și de sine și se simte aproape de ceva mai înalt, cosmic, nepământesc Dintre toate aceste elemente, pe lângă gândirea logică, este, după părerea mea, acel al doilea tip de cunoaștere pe care o persoană îl trăiește împreună cu cunoștințele științifice obișnuite și căruia Kant i-a dat numele de

cunoaștere a rațiunii morale, practice Într-adevăr, care este această rațiune practică, dacă nu capacitatea inerentă nouă de a pătrunde direct în esența unor lucruri, acolo unde rațiunea noastră logică discursivă nu poate pătrunde, operând prin intermediul unor ocoluri care îi sunt inevitabile? Rațiunea practică este un fel de cunoaștere intuitivă A primit puțină atenție până acum în teoria cunoașterii, dar nu se poate spune că a fost complet ignorată aici Kant deține însuși termenul și încearcă să construiască un sistem etic pe acest tip de cunoaștere Atunci Schopenhauer indică un fel de cunoaştere directă ca mijloc de pătrundere în esenţa metafizică a lumii), fără însă a defini cu suficientă claritate natura acestui tip de cunoaştere În literatura modernă, ideea de intuiție este reînviată de James, cu teoria sa despre experiența religioasă, și de Bergson, care indică instinctul ca un fenomen tocmai din această ordine și așteaptă o nouă viață pentru filozofie, când intelectul reușește să trezească instinctul și să-l facă să ne vorbească despre sine Atunci numai pentru noi, după Bergson, poate fi dezvăluit secretul vieţii, inaccesibil cunoaşterii intelectului logic, care doar umblă în jurul fenomenelor fără să pătrundă în esenţa lor) De fapt, atât știința, cât și viața practică pentru fiecare Schopenhauer, I, ¿ -) Vezi cartea mea The Moral Personality and Society* ( ), p)- - Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ pas cu pas ei folosesc această cunoaștere intuitivă, nu recunoscând întotdeauna legitimitatea acesteia Deci, dar după părerea mea, o astfel de problemă de bază, care pentru știință, și pentru activitatea practică, și pentru filozofie este problema animației altcuiva, se rezolvă exclusiv prin cunoașterea intuitivă, mărturia rațiunii practice În mod logic, animația altcuiva poate fi făcută o concluzie foarte probabilă doar prin analogie O astfel de formulare a acestei întrebări nu corespunde în mod clar poziției sale în cercul cunoștințelor noastre Pentru fiecare dintre noi, animația altcuiva, deși nimeni nu a reușit să o demonstreze logic cu deplină certitudine, este totuși o chestiune de deplină certitudine, și deloc o ipoteză probabilă Nu există un astfel de imanentist care în practică să nu trateze oamenii din jurul lui, ca într-o realitate psihică neîndoielnică Și această certitudine a lui se bazează tocmai pe dovezile aceleiași rațiuni practice pe care se întemeiază conștiința sa morală Conștiința morală ne spune fiecăruia dintre noi că nu el singur constituie realitatea gânditoare, că suntem înconjurați de aceleași ființe gânditoare ca și noi înșine, că nu avem dreptul să fim indiferenți la ceea ce fac aceste ființe, întrucât o anumită morală o datorie pe care o putem indeplini doar in alianta si in lupta cu fiintele rationale din jurul nostru Pe mărturia acestei conștiințe, în cele din urmă, toată încrederea noastră se bazează că lumea din jurul nostru nu este fantasmagorie, că este destul de reală, indiferent de conștiința noastră și că fiecare dintre noi este doar o particulă nesemnificativă a vastului cosmos în care noi şi trebuie să ne îndeplinim misiunea Münsterberg, de exemplu, argumentează într-un mod similar atunci când decide !) Vezi o prezentare generală a diferitelor teorii în cartea lui Lapshin, "Problema "Eului" altcuiva în filosofia modernă" ( ) Biblioteca "Runivers" V m cozi mei despre inspirația altcuiva "Așa cum suntem conștienți de noi înșine în însăși acceptarea unei relații cu ceva, tot așa celălalt apare direct în fața noastră în fiecare act prin fapta lui și numai prin fapta lui " prin analogie, pe baza asemănărilor exterioare din corpul perceput , dar invers: voința altcuiva, ca prima, vine la mine și o știu atunci când simpatizez cu intenția ei, îi înțeleg decizia și accept atitudinea față de sensul ei,

alăturându-i sau opunându-i, fiind de acord sau respingând" Astfel, prin rezonabilitatea unei persoane, mă refer la combinația tuturor acelor elemente care conduc această ființă rațională la înțelegerea și cultivarea principiilor adevărului, bunătății și frumuseții și, prin urmare, ridică o persoană deasupra restului lumii ființelor vii, da-i ocazia de a deveni o personalitate morala În fața omului, raționalitatea în acest sens larg, care include atât rațiunea teoretică, cât și rațiunea practică, este reprezentată și în lume Diferența dintre poziția noastră și pesimism constă, așadar, în faptul că recunoaștem ca experiență dată prezența în lume a unui principiu rezonabil, cel puțin în persoana unei persoane (dacă nu depășim limitele empirice) realitatea), și nu considerăm această raționalitate nesemnificativă și neputincioasă în fața răului și a absurdului Diferența dintre pluralismul nostru și optimismul monist constă în faptul că nu afirmăm, ca și optimiștii, că întreaga lume este determinată de rațiune și că toate elementele lumii cunoscute de noi pot fi deduse dintr-un singur rațional și bun principiu Dimpotrivă, pluralismul ne oferă o astfel de concepție despre lume, conform căreia Münstcrberg, Philosophie der Werte ( ), ï rev Pentru o fundamentare mai detaliată a acestei concepții despre animația extraterestră și despre realitatea transcendentă în general, vezi Teoria procesului istoric ( ), vol - Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ (cel puțin în viziunea noastră) lumea este o colecție de contrarii neîmpacate, o ființă neterminată Potrivit lui James, lumea este din plastic În această lume neterminată, rațiunea și binele sunt în antagonism mai mult sau mai puțin pronunțat cu răul și nerațiunea Care dintre aceste principii este mai puternică, nu știm Deznodământul final al procesului de luptă a contrariilor care se desfășoară în lume ne este și el închis Nu știm dacă procesul mondial se va încheia cu victoria finală a binelui și cucerirea completă a răului, așa cum afirmă optimismul monist, sau dacă rezultatul va fi în alt mod Din acest punct de vedere, care singur este de acord cu ceea ce ne arată experiența noastră și cunoașterea lumii construită pe baza ei, trebuie să ne stabilim poziția în lume și să decidem problema datoriei noastre morale Un asemenea caracter pluralist, după părerea mea, distinge întreaga lume și, mai presus de toate, elementul ei cel mai familiar nouă - omul însuși, purtător al legii morale și, în același timp, reprezentant, pentru a folosi din nou cuvintele lui Kant, al principiu radical rău III Omul, fără îndoială, combină în sine într-o stare de neîmpăcat acele elemente care se află în luptă și discordie în întreaga lume Fiecare persoană este o ființă, unită doar formal de conștiința sa, de sinele său, dar în ceea ce privește conținutul elementelor unite, nu reprezintă niciodată un întreg organic Desigur, discordia internă se manifestă la diferite persoane cu diferite grade de forță; dar mă angajez să afirm că nu există o singură persoană care să fie scutită de o asemenea discordie Natura unei persoane individuale este un microcosmos, care reflectă Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" V m cozi starea macrocosmosului, din care omul face parte, este în mod arbitrar corectă Așa cum lumea în ansamblu este neterminată, la fel și omul individual este neterminat Viața umană este o luptă constantă a contrariilor Putem găsi cu ușurință confirmarea unei astfel de concepții despre om de la reprezentanții de seamă ai gândirii tuturor epocilor Următoarele extrase au fost colectate de mine mai degrabă la întâmplare doar în scopuri ilustrative, dar numărul lor ar putea fi mărit în orice măsură Numai că nu văd o nevoie deosebită pentru o asemenea creștere a cotațiilor, căci însăși ideea mi se pare

cu totul de nerefuzat Deja Platon în dialogul său "Fedrus" reprezintă în mod pitoresc această dualitate a omului, comparând sufletul uman cu un care conduce doi cai, dintre care unul este rău, celălalt este nobil mari dificultăți și adesea sufletul său pierde acele aripi de care are nevoie pentru zborul divin, pentru ridicarea deasupra pământului, spre care partea sa rea și ignobilă a echipei atrage constant Stoicii disting în același fel două principii opuse într-o persoană În opinia lor, corpul este închisoarea spiritului În însuși spiritul omului există o parte a minții divine;fiecărui om i se atribuie un demon divin, îndreptând viața omului spre bine Cu mare expresivitate, Pascal atrage dualitatea omului în Gândurile sale despre religie Potrivit lui, "omul este cea mai excelentă făptură și, în același timp, cea mai nefericită " ar putea fi mai ridicol Cât de mare este ea în firea ei Cât de scăzută este în greșelile sale!" "Ce himeră *) Barth, die Stoa, , ioe Pentru neoplatoniști, vezi Zelle r Philosophie der Griechen, III, (ed a IV-a), p Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ se arata un barbat? Ce noutate, ce haos, ce; motiv de controversă? Judecător al tuturor lucrurilor, vierme prost al pământului, păzitor al adevărului, depozit al ignoranței: glorie și rușine a universului Dacă se laudă, îl umilesc; dacă se umilește pe sine, îl voi slăvi: și-l voi contrazice mereu până își va da seama că este un monstru de neînțeles* "Un om este atât de mare încât măreția lui se reflectă chiar și în faptul că este conștient că este nefericit Copacul nu se simte nefericit Este adevărat că a fi nefericit înseamnă a fi conștient de tine nefericit, dar a fi conștient de a fi nefericit înseamnă a fi grozav Astfel, toate nenorocirile au măreția lor Acestea sunt nenorocirile unui mare maestru, nenorocirile unui monarh detronat* ') Kant transmite aceeași idee despre dualitatea inerentă omului în faimoasa sa doctrină a libertății și necesității, a cărei combinație în om duce la apariția datoriei morale, cu toată măreția și povara ei pentru om în același timp Ridicând în Critica rațiunii practice* problema temeiului și originii datoriei, Kant îi răspunde cu următorul raționament: o astfel de ordine a lucrurilor, care nu poate fi gândită decât de minte și care are în același timp întregul sensibil lumea sub ea, cu ființa sa determinată empiric a unei persoane în timp și cu plenitudinea tuturor scopurilor (și numai aceasta corespunde unor astfel de legi practice necondiționate precum moralul) Nu este altceva decât o persoană, adică libertatea și independența față de mecanismul întregii naturi, considerată, totuși, ca abilitatea unei ființe care este supusă unor legi speciale, date tocmai de propria sa minte, unor legi pure practice, deci o persoană ca parte a lumii sensibile, *) Pensées de M Pascal sur la religion (Avignon,), p , , $, , ί) O* Biblioteca "Runivers" c m cozi subordonată propriei personalități, întrucât aparține în același timp lumii inteligibile; prin urmare, nu se poate surprinde că o persoană, aparținând ambelor lumi, ar trebui să-și ia în considerare propria ființă în raport cu a doua și cea mai înaltă destinație a sa, fără altceva decât evlavie, iar legile acestei destinații cu cel mai mare respect "J) Schiller, în multe locuri în lucrările sale (cu unele dintre ele vom avea de a face mai târziu), subliniază aceeași particularitate a ființei umane Apropo, în poemul "Idealuri și viață" face o paralelă între lupta în care se desfășoară existența empirică a omului și pacea sublimă pe care ni-o oferă idealurile create de zborul nesfârșit al minții noastre strofele acestui lung poem) citim: Doar acea forță supune corpul, Ce guvernează soarta întunecată; Dar - ferit de influența verii - Zeitate printre zeii binecuvântați, Spiritul plutește în sferele celor iluminați Și nu

are bariere nicăieri Dacă vrei să fii egal cu zeii, renunță la toate deșertăciunile pământești - Înguste, înfundate - și înalță-te cu visele tale în idealul strălucitor al luminii Faust al lui Goethe își pronunță binecunoscutele plângeri despre discordia internă: Ah, două suflete trăiesc în pieptul meu bolnav, străine unul de altul - și tânjesc după despărțire Dintre ei, un pământ drag - Eu aici îi place, în lumea asta, Celălalt sunt câmpurile cerești, Unde spiritele se repezi în eter) Kant, Kritîk der praktisclien Vernunft (Vorlünler),) Traducere θ Miller Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ * Fichte, răspândind această discordie internă a unei persoane în întreaga lume, își primește metafizica bazată pe lupta lumii I cu Ile-I opunându-i "Când în aspirație, spune Fichte, există doar acea forță care ne este comună cu o plantă și un animal, atunci atracția nu corespunde poziției noastre într-o serie de lucruri, ea stă sub ea și poate, așa cum este obișnuit , fi numit inferior; astfel, în ființa noastră interioară apare o scindare, iar una dintre părțile sale este apreciată mai puțin decât cealaltă Când toată puterea umanității este transformată în străduință, fără a se diviza, atunci atracția corespunde naturii noastre și poate fi numită cea mai înaltă "]) În articolul despre viziunea pesimistă asupra lumii, ne-am familiarizat cu construcția lui Schelling, care este forțat să recunoască bifurcația internă în absolutul său, desigur, pornind și din natura umană, care se extinde la întregul proces mondial Acest filozof spune direct despre om: "Întreaga putere a începutului întunecat este cuprinsă în om și conține toată puterea Svta " *) Hegel, bazat pe căutarea constantă a spiritului reconcilierii anti-risc, așa cum au arătat cu brio gemurile caracter pluralist) Schopenhauer, cu toată înclinația spre monism, mai constată că peste tot în lume există o luptă constantă a forțelor superioare cu cele inferioare, care se reflectă în natura umană natura, exprimând gradele inferioare de volum ale voinței, el devine o expresie mai perfectă sau mai puțin perfectă a ideii sale, adică stă mai aproape de ideal sau mai departe de acesta, iar idealul, în felul său, este inerent în frumusețe ") i) Fichte, Destinul omului (ed Jukovski,),) Schelling, op cit treizeci) James, Universul dintr-un punct de vedere pluralist, cap III) Schopenhauer, I, Biblioteca "Runivers" in, m Cozi Filosoful modern L Stein vorbește despre aceasta în felul următor: "Omul duce o viață dublă Așa cum în structura sa anatomică reprezintă o ființă dublă - două emisfere ale creierului corespund unor organe pereche, cum ar fi brațele, picioarele, ochii, urechile etc -, în proprietățile sale spirituale, ea dezvăluie o scindare profundă Luptele interioare aparțin naturii sale de bază inseparabile Strălucirea însorită a unei conștiințe clare se ciocnește de amurgul vag al vieții întunecate a ideilor Operațiile logice ale rațiunii și ale creativității libere Formele puterii imaginației și rațiunii sunt ținute sub amenințare de zonele joase ale vieții sentimentului și voinței, de expresiile impetuoase ale afectului și voinței În folosirea cuvintelor, această dualitate este simbolizată de opozițiile dintre cap și inimă, spirit și dispoziție, om cu intelect și om cu simțire, în loc de care, în timpurile recente, opoziția dintre un om cu nervi și un om cu mușchi este folosit Pentru un poet, această față interioară a lui Janus într-o persoană evocă un oftat: "Ah, două suflete trăiesc în pieptul meu" Unul ne atrage spre rai, celălalt în direcția iadului; unul ne pune pecetea îngerilor, celălalt semnul diavolilor Unul ne ridică la înălțimile luminoase ale idealurilor, celălalt ne cufundă în abisurile întunecate ale vieții de zi cu zi Există viață, aici este moartea; acolo iubire, aici ura; Dumnezeu este acolo, Satan este aici;

există o zână bună, aici este un demon rău În Aiken găsim următorul discurs pe același subiect "În imaginea omului însuși se fac schimbări profunde, în el există o diviziune între o existență îngustă și una largă, între o simplă viață umană, umană în sensul restrâns al cuvântului, care nu se poate ridica niciodată deasupra ei însăși , și o viață mai mult decât umană, care îl mută direct în întinderea universului, în !) L Stcin, Der Sinn les Daseins ( ), Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ adevărata ei fiinţă Iar pe posibilitatea unei astfel de înălțări interioare a omului se bazează toată speranța de a păstra sensul și valoarea în spatele vieții noastre, căci nu ne mai putem îndoi că din afară nu le poate primi"*) "Munca și munca acestei vieți sunt însoțite de rezultate incomparabil superioare lor, căci eliberează o persoană de îngustimea Sinelui natural și, în același timp, nu îi permite să se topească în infinit; cu participarea în lumea spirituală, la originalitatea lumii, el dobândește un Sine infinit și în același timp experimentează întoarcerea vieții către construcția pozitivă; în propriul său cerc, el preia direct stăpânirea lumii și se poate recunoaște ca colaborator la finalizarea ei * *) Tema preferată a lui Ibsen este discordia dintre aspirații și abilități care apare la oameni, dând naștere la situații tragice și comice în viață Prin gura lui Brand, poetul transmite această idee în felul următor: Două gânduri mi-au ocupat mintea în copilărie, m-au făcut să râd fără sfârșit, fapt pentru care de mai multe ori am fost lovit puternic de mentorul bătrânei: "Deodată îmi imaginez o bufniță cu frică de întuneric sau un pește cu hidrofobie și să râdem Am alungat acele gânduri - nu era acolo Dar ce a stârnit de fapt râsul? Da, o vagă conștiință a discordiei între un lucru - ce ar trebui să fie și un lucru - ce este Între datorie - nu există nicio povară - și incapacitatea de a o suporta Și aproape fiecare dintre compatrioții mei - sănătoși, bolnavi - este un astfel de pește sau o bufniță Ts Eiksnz, Sensul și valoarea vieții, trad Tareva, , p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" V m cozi Să muncească în adâncuri și să trăiască în întuneric este soarta lui, iar asta doar îl sperie Pe mal bate de frica si se teme de camera lui intunecata; roagă-te pentru aer și soare strălucitor Ceea ce ne interesează este acea dualitate a omului, care este importantă pentru formularea corectă a problemei etice Această dualitate constă, pe scurt, în faptul că o persoană este o ființă în multe privințe finită, limitată și neputincioasă, pe de altă parte, el apare în fața noastră complet înarmată cu o spiritualitate infinită, nelimitată și puternică Omul, despre care pesimiștilor le place atât de mult să vorbească, este fără îndoială o ființă jalnică, finită, plină de contradicții și care stă într-o dependență sclavă de natura indiferentă, rece și nemiloasă care îl înconjoară Dar aceeași ființă umană îi inspiră și pe optimiști la imnuri răpitoare în onoarea creației și a coroanei ei, omule Pe de o parte, omul este într-adevăr înzestrat cu acea raționalitate puternică în sensul cel mai larg al cuvântului, a cărei compoziție a fost definită mai sus Intelectul său este capabil să pătrundă în cele mai îndepărtate colțuri ale vastului univers, să se familiarizeze cu toate aspectele vieții, cucerind granițele spațiului și timpului În vise și idealuri, intelectul poate depăși cu mult limitele oricărei realități, poate crea pentru sine regate ale Fanteziei, în care se simte ca un maestru și stăpân complet și în care toate părțile întunecate ale lumii realității din jurul nostru sunt eliminate Compoziția aceleiași raționalități superioare a unei persoane include și un sentiment de simpatie sau iubire, care în cele mai înalte manifestări duce la -

Opere complete ale lui Ibsen, trad A şi P Ganzen, ed Skir-mounta, h, sl O interpretare mistică curioasă a dualității inerente omului este dată de Lu-Prsl (vezi Philosophy of Mysticism, traducere rusă de Aksenov, ed a II-a,), Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ că o persoană, parcă, se contopește cu întreaga lume, își simte apropierea de cosmosul infinit și infinit de puternic Iubirea atunci nu cunoaște obstacole și se manifestă ca o putere nelimitată, cucerind totul În sfârșit, o persoană are și un simț al frumosului, imersiune în care duce în egală măsură la cea mai mare expansiune a personalității sale, la un sentiment de contopire cu ceva care nu cunoaște limite și obstacole, strălucind cu strălucirea eternă a unui ideal pur Dar același om se arată de prea multe ori a fi o ființă foarte slabă, jalnică și îngustă la minte Intelectul său puternic refuză să-l ghideze în cele mai obișnuite cazuri ale vieții și tăce neputincios și laș în fața presiunii oricărui fel de atracție sau frică Cederea unui afect orb, o persoană comite un act, despre care apoi se pocăiește amarnic, realizând toată neputința sa de a-l corecta În loc să fie ghidată de un sentiment de simpatie pentru lumea înconjurătoare, o persoană se dedică complet îngrijirii intereselor micii sale ființe fizice limitate, "sinele drag", se privește pe sine ca în centrul întregului univers, înainte de ale căror interese se estompează și se înclină toate celelalte considerente Idealurile și visele îi apar ca niște întreprinderi excentrice ale unor oameni naivi și nepractici, pe care îi privește din înălțimea practicității și înțelepciunii lumești Frumusețea se transformă doar într-un mijloc de distracție, într-un instrument cu care poți ucide plictiseala care amenință o persoană în momentul eliberării sale de grijile lumești Într-un cuvânt, totul înalt, infinit și etern se retrage în fundal în fața eului egoist mic, josnic și limitat, care este constant conștient de fragilitatea sa și, prin urmare, este constant asuprit de frica morții sale, conștient de inevitabilitatea sa, dar laș rugându-se destinului pentru răgazul ei Reducerea vieții la griji meschine, vulgare și de zi cu zi, Biblioteca "Runivers" c m cozi omul o prețuiește însă extrem de mult, ca fiind cea mai mare bijuterie și nu se poate împăca în niciun fel cu moartea inevitabilă care îl amenință, care mai devreme sau mai târziu îi va întrerupe existența, ceea ce nu este necesar oricui, în afară de el însuși Dar nu numai o persoană vulgară se înclină și tremură la gândul morții Cel mai inteligent, cel mai eroic, cel mai înalt reprezentant al rasei umane nu poate decât să reflecteze asupra faptului că chiar și raționalitatea lui, în slujba căreia vede întregul sens al existenței sale, se dovedește a fi un lucru foarte fragil Suntem în permanență amenințați de boli și tot felul de accidente inevitabile, în urma cărora o persoană nu numai că își poate pierde viața, ci - ceea ce poate fi și mai rău - o salvează, pierzându-și raționalitatea, rămânând pentru totdeauna un infirm spiritual O persoană își prețuiește sinele, uneori înțelegându-l deloc în sensul de egoism îngust și zadarnic, ci în sensul unei personalități puternice, manifestând ceva cosmic în sine - și acesta este sinele său, această unitate a personalității sale spirituale poate fi pierdut iremediabil ca urmare a tulburării mintale Deci, în fiecare persoană se poate vedea manifestarea a două principii contradictorii, dintre care unul poate fi numit cea mai înaltă spiritualitate sau raționalitate a unei persoane, sinele său infinit și nelimitat, conectându-l cu întregul univers, celălalt este un mic, egoist sine, despărțind în manifestările sale extreme umanul de restul lumii, forțând o persoană să se opună la tot ceea ce o înconjoară și, în același timp, să tremure la gândul slăbiciunii sale în comparație cu

acest mediu În reprezentanții individuali ai rasei umane, aceste două laturi ale ființei nu sunt distribuite în mod egal Cel mai înalt grad de spiritualitate sau raționalitate constă în faptul că o persoană simte clar în sine o voce interioară care o cheamă spre stele, în ciuda tuturor suferințelor și pre- Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ obstacole care îl amenință, ca ființă finită, pe această cale îndrăzneață în sus Această voce îi cere omului să se ridice cu îndrăzneală și hotărâre deasupra realității empirice, să-și extindă ființa și să submineze limitele înguste ale finității sale Aceasta este aceeași voce pe care Socrate și-a numit demonul și care l-a condus la o întâlnire complet neînfricata cu o moarte nemeritată Ibsen numește această voce vocația omului și, așa cum am arătat în altă parte, el clasifică toți oamenii în raport cu vocația în mai multe categorii O categorie este formată din acei oameni care își văd în mod clar chemarea, îi urmează cu îndrăzneală instrucțiunile, uneori fac minuni și obțin un mare succes exterior și uneori mor din cauza unei nepotriviri în puterea și înălțimea chemării, dar mor curajos și frumos A doua categorie este formată din oameni care au greșit în vocația lor, au preluat soluția unei sarcini neobișnuite pentru ei și, prin urmare, greșesc în mod constant, suferă și se dovedesc a fi un instrument orb al eterogoniei mondiale a obiectivelor A treia categorie este formată din slujitorii răului, oameni care se îndepărtează în mod conștient de chemarea lor și încep să-și cultive exclusiv sinele meschin, egoist; astfel de oameni în activitatea lor reprezintă un element negativ, distructiv În cele din urmă, majoritatea oamenilor, conform poetului sever, alcătuiesc o masă care ignoră problema vocației, încercând să nu audă deloc această voce interioară și să-și trăiască viața fără a-și da seama clar de sensul și sarcinile existenței lor; acești oameni, nici asta, nici asta, o operă compozită, nu sunt decât material de topire: personalitățile lor, precum fotografiile vagi și obscure, nu merită să existe după moarte și sunt potrivite doar pentru -) Vezi cartea mea ("The Moral Personality and Society" ( ), pp - Biblioteca "Runivers" V m cozi pas material ceva mai reușit Astfel de oameni, în ochii lui Ibsen, sunt mai puțin valoroși decât cei mai înveterați răufăcători, pentru că din negativ unul poate întotdeauna să facă un pozitiv, în timp ce o imagine slabă și obscură nu va da niciodată rezultate pozitive Cred că poetul a exagerat mult când a descris majoritatea oamenilor; cu greu se poate stigmatiza acești reprezentanți ai rasei umane cu un dispreț atât de nemilos După cum arată în mod special meșterii noștri de cuvinte ruși, la persoana cea mai neînsemnată se pot găsi astfel de manifestări ale scânteii lui Dumnezeu, pentru care i se va ierta mult Dar, cred că, în general, clasificarea lui Ibsen este corectă și disprețul său față de neîncredere, caracteristică multor oameni, nu este lipsit de temei Omul dual dintr-un univers pluralist este obligat să ia una sau alta atitudine față de vocea vocației care răsună în el El poate să-l creadă sau să-l considere ca pe o înșelăciune, o iluzie a imaginației El poate, ca urmare, să ia partea a ceea ce oamenii consideră în general rezonabil și bun, sau poate sluji răul și lipsa de sens a vieții Dar aceasta sau aceea trebuie să facă, chiar dacă nu are nicio asigurare a ceea ce este adevărul La urma urmei, a trăi înseamnă a acționa, iar a acționa înseamnă a urmări anumite scopuri și a lupta împotriva altora Într-un fel sau altul, fiecare persoană care nu renunță la viață va acționa, iar în acțiunile sale va arăta inevitabil una sau alta atitudine față de vocația sa Chiar și acei oameni care, pe cât posibil, ignoră chestiunea vocației și încearcă să-și trăiască viața fără raționamente plictisitoare și

dificile, prin aceasta manifestă până la urmă o atitudine cu totul hotărâtă față de vocație Aceasta este tocmai libertatea inerentă omului în lumea empirică Cu toată regularitatea vieții sale mentale, o persoană, totuși, trebuie să facă o alegere între acele idei pe care le dezvoltă propriul psihic Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ hika!) Această alegere se datorează în mare măsură eredității, creșterii, impactului mediului extern, dar, odată cu natura creativă a cauzalității mentale, personalitatea unei persoane nu rămâne niciodată neschimbată Omul, creând din ce în ce mai multe sinteze ale gândirii și simțirii, este capabil să se îndrepte într-o foarte mare măsură, adică să-i influenţeze nu numai actele individuale, ci şi aspectul său general în spiritul acelor idealuri pe care le creează psihicul său şi interacţiunea psihică a oamenilor din jurul lui De aceea omul este responsabil din punct de vedere moral și legal pentru ai lui acțiuni și sentimente Inteligența superioară cu care este înzestrat îi conferă un fel de putere în această lume, dar îi impune și îndatoriri speciale Așa mi se pare poziția problemei libertății umane, pe care fiecare dintre noi o va folosi inevitabil într-un fel sau altul, purtând întregul risc al liniei de conduită acceptate IV Cu toate acestea, la o astfel de formulare a întrebării pot fi formulate obiecții aparent serioase De ce ar trebui să luăm atât de în serios necesitatea care se deschide pentru noi de a lua cutare sau cutare atitudine la problema vocației? Da, poate că această chemare în sine, însăși întrebarea despre bine și rău, sunt doar iluzii create de Fantezia umană și nimic mai mult Numai în acest caz ar trebui să luăm în considerare în mod serios vocea chemării, dacă într-adevăr ar exista ceva cosmic în această voce, dacă neascultarea față de ea ne-ar duce la un conflict fatal cu o putere mai mare pentru fiecare dintre noi Dacă această voce nu este altceva decât o experiență psihologică a unei persoane, atunci nu este posibil să vedem în ea pur și simplu rezultatul prejudecăților vechi și al erorilor învechite, din) Vezi mai târziu cartea mea The Moral Personality and Society, - Biblioteca "Runivers" V m cozi care cunoștințe științifice moderne ne eliberează? Oare un om care se încăpățânează să lupte pentru ceea ce i se pare bine sau care luptă împotriva așa-zisului rău, nu joacă un rol destul de ridicol în rândul cosmosului indiferent din jurul său, care este străin oricărui indiciu al unei astfel de lupte? La urma urmei, opinia noastră că binele și răul sunt forțe cosmice și contrarii nu poate fi, aparent, dovedită prin niciun raționament de necontestat sau, cu atât mai puțin, prin datele experienței, ci este pur și simplu rezultatul proiectării asupra lumii întregi a experiențelor pur umane Pozitivismul modern tinde spre această concluzie, care nu dorește să includă niciun element supraempiric în înțelegerea noastră a lumii, iar în realitatea empirică nu găsește date pentru a da un caracter cosmic binelui și răului Legitimitatea unei persoane de a-și transfera emoțiile în întreaga lume este negată categoric de gânditorii acestei direcții Cu această ocazie, remarc, în primul rând, că, chiar dacă ideile de bine și de rău ar fi experiențe exclusiv umane, nelegate de realitatea cosmică în întregime, atunci și atunci problema acestor experiențe ar avea o semnificație foarte serioasă Adevărat, atunci binele s-ar transforma într-o valoare pur umană Dar nu ar rezulta de aici că o persoană care slujește binele și luptă cu răul este figura ridicolă a lui Don Quijote, luptă serios cu morile de vânt La urma urmei, răul s-ar dovedi a fi o experiență pur umană În consecință, forțele ambilor adversari în acest caz ar fi aproximativ egale, sau, cel puțin, ambele părți s-ar afla pe același plan și și-ar păstra comensurabilitatea, pierzând, desigur, în

grandiozitatea lor cosmică Din punct de vedere pur uman, lupta acestor principii și-ar păstra toată seriozitatea Într-adevăr, în orice caz, de la cutare sau cutare atitudine faţă de aceste valori, chiar dacă ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ cunoscută invenție umană, caracterul general al vieții fiecăruia dintre noi ar depinde totuși Evaluările noastre să nu aibă o semnificație obiectivă, cosmică Dar, în orice caz, ele sunt de mare importanță în experiențele pur umane, iar o persoană care își aranjează viața nu le poate ignora Trebuie verificat apoi pur empiric dacă aceste estimări nu au o anumită relație nici măcar cu bunăstarea umană generală și dacă există măcar vreun avantaj în urmarirea lor pentru o persoană care, cel puțin, își prețuiește fericirea? Într-un cuvânt, și cu un punct de vedere pur pozitivist asupra lucrurilor, este necesar să se țină seama de vocea chemării În articolul următor, îmi propun să ating, de altfel, sensul eudemonologic al principiilor morale, înțelese în sensul de mai sus, în sensul slujirii principiilor raționalității superioare la om Dar eu însumi nu consider posibil să mă opresc definitiv asupra unei astfel de soluții pozitiviste a problemei Cred că există motive întemeiate pentru a acorda importanță forțelor cosmice binelui sau răului și că metafizica, care obișnuia să urmeze această regulă, era pe drumul cel bun Desigur, prin calcule logice nu putem dovedi natura cosmică a binelui și a răului Dar la urma urmei, logica nu poate stabili deloc fapte noi - doar ne ajută să înțelegem datele experienței, dar nu depășește limitele ei altfel decât sub forma unor ipoteze care au caracterul doar de posibilități Întreaga întrebare, așadar, se rezumă doar la aceasta: epuizează pozitivismul toate datele experienței atunci când afirmă că binele și răul sunt în experiență doar experiențe umane? Cred că tocmai toate datele experienței nu se epuizează cu o astfel de soluție a problemei Nimeni nu ține cont de acea experiență suprasensibilă despre care James și susținătorii săi vorbesc atât de enfat V m cozi Potrivit lui James, experiența suprasensibilă constă într-o percepție complet directă a acelei realități, care este mult mai înaltă decât lumea accesibilă simțurilor noastre externe și experiențelor noastre mentale obișnuite Această experiență este trăită de o persoană când este cuprinsă de un impuls pronunțat de simpatie, când este cufundată în experiențe estetice, în cele din urmă, când experimentează un extaz mistic religios Conform mărturiei tuturor misticilor, în astfel de momente o persoană simte direct apropierea Divinului, intră în contact cu bunătatea și frumusețea cosmică Această percepție directă a existenței Dumnezeului Viu ne dovedește această existență cu o claritate perfectă "Așa cum simțurile noastre sunt pentru noi o garanție complet suficientă a realității Faptelor cunoscute, tot așa și stările mistice, care oferă o senzație imediată a realității celor care le-au experimentat, sunt dovada existenței efective a lucrurilor înțelese prin experiența mistică"*) A respinge mărturia acestei experiențe pe motiv că există oameni care susțin că nu au trăit-o ar fi nefondat Ideea este că nu renunțăm la indicațiile simțurilor noastre externe pe motiv că există oameni orbi, surzi sau lipsiți de miros sau atingere Și apoi, nu se verifică dacă toate aceste indicații despre absența experiențelor mistice la astfel de oameni sunt corecte Poate că și ei au aceste experiențe, dar într-o măsură slabă, sau le acordă o atenție insuficientă, nu sunt suficient de conștienți de ele Se face o altă obiecție, că misticii sunt oameni anormali și mărturiei lor nu i se poate acorda nicio semnificație obiectivă La aceasta, James replică că nu este nimic surprinzător dacă este supradezvoltare *) James, Variety

of Religious Experience, Biblioteca "Runivers" ÎNȚELEGEREA LUMII PLURALISTICĂ abilitatea de a experiența mistică scoate o persoană la iveală ieșit din normă, dar acest lucru nu poate servi drept bază pentru respingerea valorii experienței religioase tocmai a unor astfel de oameni, în special a celor care sunt deosebit de receptivi la această experiență "Dacă există într-adevăr ceva care oferă cunoaștere suprasensibilă a unei realități superioare, atunci nu este nimic imposibil ca temperamentul neuropatic să fie una dintre condițiile principale pentru perceperea unei astfel de cunoștințe ^ *) "Niciodată în domeniul științelor naturii nu și-ar permite cineva să respingă opiniile altcuiva pentru că autorul lor i se părea un neuropat Opiniile în acest domeniu sunt întotdeauna testate pe piatra de încercare a logicii și a experienței, indiferent de sistemul nervos al autorului lor Același lucru ar trebui făcut și cu opiniile religioase Valoarea lor nu poate fi cunoscută decât prin judecăți evaluative aplicate direct acestora, bazate în primul rând pe propria intuiție și, în al doilea rând, pe cunoștințele obținute prin experiență despre relația acestor concepții cu nevoile noastre morale și cu tot ceea ce numim adevărat"*) Pentru a răspunde acestor indicii ale experienței religioase, care ne certifică semnificația cosmică și existența unui principiu bun, există și un sentiment de mândrie inerent omului Cu toată nesemnificația și limitările naturii sale fizice, o persoană este prea mândră pentru a se sprijini pe această conștiință a nesemnificației Conștient de sine înzestrat cu inteligență capabilă de expansiune nelimitată, extrem de ridicătoare? peste realitatea empirică de care dispune, în sensul general acceptat al cuvântului, o persoană nu poate da un caracter exclusiv uman experiențelor binelui și răului care joacă un rol atât de imens în viața oamenilor Omul se ataseaza) James, The Varieties of Religious Experience, i mier Delacroix, Etudes d'histoire et de psychologie du mysticisme ( ),) James, op cit , Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" V m cozi răul în jurul său și în sine are o semnificație cosmică serioasă și cu cea mai mare îndrăzneală cheamă la lupta împotriva tuturor forțelor iadului Dar, intrând în această luptă, el nu se simte singur în ea și lăsat doar puterilor sale umane limitate El simte de partea lui toată puterea binelui, care nu poate decât să aibă același caracter cosmic ca și răul Astfel, o persoană care își servește chemarea cunoaște măreția rolului său Se vede pe sine ca un aliat al unei forțe care îi este superioară și nici măcar nu pe deplin accesibilă înțelegerii sale Cu evlavie se înclină în fața măreției acestei puteri și în ea trage mângâiere în acele greutăți pe care trebuie să le îndure sub influența luptei sale cu răul și independent de această luptă Numai cu o astfel de viziune asupra lumii omul încetează să se disprețuiască pe sine și, altfel, ar exista prea multe motive pentru un asemenea dispreț față de acele proprietăți mizerabile ale micului nostru sine egoist, asupra cărora reprezentanții pesimismului moral se opresc cu atâta atenție, întunecând totul cu ei ѣ laturi ale unei persoane, în care demnitatea infinită a persoanei umane*) Într-un cuvânt, ideea de bine și de rău, ca și în cazul forțelor cosmice, este susținută de experiența suprasensibilă și este singura care corespunde demnității umane Aceste date sunt destul de suficiente pentru ca mintea mea practică să fie întărită în această convingere și să nu experimenteze îndoieli care mușcă viața în legătură cu aceasta După aceste remarci generale despre concepția pluralistă a lumii ca fundament al eticii, putem trece în articolele următoare la o analiză mai detaliată a rolului pe care îl joacă ideile despre bine și rău în viața oamenilor B, înainte Hvostov

Această idee este dezvoltată în mod viu de Fichte, The Appointment of Man, Partea I Biblioteca "Runivers" Despre idealul social INTRODUCERE eu Criza de conștiință juridică este unul dintre acele fenomene ale epocii moderne, care devin cu atât mai evidente cu cât le acordați mai multă atenție La prima vedere și la observație superficială, viața politică din timpul nostru pare să-și continue cursul obișnuit; parcă aici, ca peste tot, vechiul ciclu al speranțelor, aspirațiilor și angajamentelor umane este încă în curs Dar dacă arunci o privire mai atentă asupra totalității manifestărilor conștiinței juridice moderne, îți atrage imediat atenția faptul unei neîndoielnice crize a principiilor politice și juridice Într-un alt studiu am încercat să prezint imaginea generală a acestei crize Am arătat cum, în cele mai importante și fundamentale concepte de politică și drept, a avut loc o anumită schimbare, o anumită abatere de la vechile fundații Am observat o serie de manifestări ale acestui lucru !) Studiul: "Despre idealul social", care începe odată cu publicarea prezentului număr de "Problemele Phil și Psych ", este o continuare a lucrării mele: "Criza conștiinței juridice moderne" Scurte fragmente Studiul a fost inclus într-un articol publicat mai devreme în revista epocii (în Book Yuo) sub titlul: "Idealul social în lumina căutărilor moderne" Pentru a păstra legătura dintre expoziție , aceste pasaje sunt retipărite aici din nou " Biblioteca "Runivers" p NOVGOROTSEV un punct de cotitură semnificativ, profund și, într-o anumită măsură, dureros În același timp, mi-am exprimat ideea că acest punct de cotitură nu înseamnă o renunțare la aspirațiile progresive și o întoarcere în trecut, ci, dimpotrivă, deschide o nouă etapă în dezvoltarea conștiinței morale Contradicțiile vieții sociale sunt resimțite cu atât mai ascuțit și mai dureros cu cât au fost precedate de o epocă de muncă deosebit de persistentă de construcție socială Cu toate acestea, acest sentiment de nemulțumire generală este plin de speranță pentru o nouă viață Dar care sunt temeiurile acestei speranțe? Unde putem căuta cauzele crizei pe care o trăim și care este calea de ieșire din ea? Răspunsul cel mai apropiat și cel mai natural la aceste întrebări pare să fie explicarea dificultăților epocii noastre prin deficiențele sistemului actual Poate că contradicțiile și antagonismele societăților moderne sunt un fenomen temporar și întâmplător? Dacă statul modern nu a reușit să le depășească, poate că acest lucru va fi realizabil pentru alte Forme de viață mai avansate? Nu în prezent, așa că în viitor va răsări zorii unei noi zile! Atât de des gândesc; dar privind mai atent și mai atent, vai, trebuie să descoperim și spiritul timpului nostru în vise arzătoare ale fericirii viitoare: copiii epocii critice, utopiștii moderni combină cu speranțele lor otrava îndoielii și oricare dintre utopii moderni construcții pe care le luăm, fie că va fi socialism, anarhism, sindicalism sau altceva - vom vedea că în fiecare dintre ele se repetă contradicții ascuțite, dispute serioase Cei care doresc să înzestreze omenirea cu armonie și fericire se ceartă cu înverșunare despre căile mântuirii Și acestea nu sunt dispute întâmplătoare, nu contradicții temporare, care mâine pot fi înlocuite cu armonie și unitate Nu, la o analiză mai atentă vom găsi în aceste dezacorduri aceleași opuse de bază care sunt inerente sufletului uman Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC și pe care o aduce cu ea peste tot: atât în viața ei prezentă, cât și în visele ei de viață viitoare Se poate scăpa de multe lucruri - de vechiul neadevăr, de opresiunea despotică, de înrobirea severă; dar îi este imposibil să se îndepărteze de el însuși, de acea discordie și de acele contradicții care alcătuiesc esența spiritului său Cu toate acestea, însăși posibilitatea

unor promisiuni de armonie viitoare ne determină să punem problema unei ieșiri din criza actuală pe un teren mai larg Dacă se spune că contradicțiile vieții sociale depind numai de neajunsurile sistemului modern, atunci evident că ar trebui să aprofundăm în esența acestor contradicții Este necesar să se ia în considerare dacă ele nu sunt legate de unele condiții mai fundamentale de comunicare, indisolubil combinate cu fiecare dintre Formele sale și care decurg din însăși natura ei Este necesar să înțelegem esența căutărilor moderne în lumina fundamentelor generale ale unei conștiințe ideale Dar când, lansându-ne în această cercetare, încercăm să dăm socoteală cercetărilor moderne, auzim în primul rând un cor de voci discordant, auzim sunete neclare și contradictorii și se pare că din toată această horă zgomotoasă din toate următoarele cuvintele se aud clar: "Am părăsit coasta și ne-am îmbarcat pe navă Am spart podul din spatele nostru și, mai mult, am zdrobit chiar țărmul Acum, navă, ai grijă Lângă tine este oceanul Adevărat, nu se înfurie întotdeauna; uneori se odihnește ca mătasea și aurul, ca un vis frumos Dar va veni ceasul când vei ști că este infinit și că nu există nimic mai groaznic decât infinitul " Acestea sunt cuvintele lui Nietzsche, acestea sunt sentimentele unui om nou, modern, unul dintre cei care, cu un durere în inimile lor, au simțit apropierea unei noi ere și în imagini vii anunțate despre ea altora Și într-adevăr, când luăm căutările moderne în totalitatea lor, simțim că s-a lăsat un teren solid în ele și nu este vizibil niciun țărm, la care să fie posibil să Biblioteca "Runivers" p Novgorodtsev pentru a ajunge la Un fel de nemărginire fără precedent, uneori transformându-se într-o lipsă de perspective, un fel de complexitate tulburătoare, uneori aparând ca o confuzie fără speranță - asta se simte în primul rând aici Aceasta este tocmai navigația pe o mare nemărginită, în care pare să nu existe unde să aterizeze, unde să arunce ancorele Adevărat, voci liniștitoare se aud uneori și în această zonă Daca ii crezi, nu s-a intamplat nimic, totul este la fel ca inainte Ortodoxia și dogmatismul se fac simțite și în filosofia socială Dar mai mult decât oriunde altundeva, se simte aici că noi orizonturi se deschid înainte Vechile constructii nu ne mai multumesc; căutăm și așteptăm noi soluții și cuvinte Dar ce sa intamplat? Cum și-a schimbat filosofia socială opiniile? De unde această infinitate de perspective? De unde uluitoarea complexitate a problemelor sociale? Pentru a numi imediat motivul pe care îl consider cel mai important și fundamental, voi spune că în fața noastră se află prăbușirea unei credințe foarte vechi - credința în posibilitatea lumii pământești În această idee, fosta filozofie socială și-a văzut cea mai înaltă limită; în aceasta și-a afirmat puterea previziunilor sale și fermitatea speranțelor sale Și acum îi este luată această idee: scopul clar al căutării este luat, țărmul apropiat și accesibil este pierdut din vedere În cele ce urmează, voi încerca să explic mai îndeaproape marea semnificație a schimbării care a avut loc Dar mai întâi, vreau să arăt că ideea unui paradis pământesc a fost într-adevăr comună și răspândită în filosofia epocii care ne-a precedat și că a fost pentru această filozofie atât ultimul ei vis, cât și cel mai înalt sprijin Filosofia socială la care mă refer aici a luat formă la sfârșitul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea Aceasta este o filozofie care se bazează, pe de o parte, pe Rousseau, Kant, Hegel și, pe de altă parte, pe Comte, Spencer și Marx Toți aceștia sunt lideri recunoscuți și lideri ai timpului lor, Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL având o influență uriașă și rară asupra minții Reprezentanți din direcții foarte diferite și parțial opuse, toți au convergit, totuși, în așteptarea generală a viitorului paradis

pământesc Toți erau convinși: O, că omenirea, cel puțin în partea aleasă, se apropie de perioada finală și fericită a existenței sale,) și că cunosc un alt cuvânt permisiv, acel adevăr mântuitor care îi va conduce pe oameni la o altă limită superioară și ultimă a istoriei Fiecare dintre marii gânditori, în felul său, a exprimat adevărul care ar trebui să salveze oamenii, dar toți au crezut la fel că un astfel de adevăr există și că îl cunosc Rousseau nu a spus nicăieri cu siguranță că vor veni vremuri mai bune pentru omenire și totuși el a fost unul dintre cei care au contribuit cel mai mult la instaurarea acestei credințe Entuziasmul arzător al predicatorului și profetului a inspirat ideea că lucrările de foc ale lui Rousseau conţin o nouă Evanghelie, o nouă veste bună, care ar trebui să salveze oamenii de vechile lanțuri ale neadevărului și sclaviei Cum să legalizați vechea relație? "Cred că pot rezolva această întrebare" (je crois pouvoir résoudre cette question)) Cu această afirmație îndrăzneață se deschide cartea, care a dat în principal contemporanilor credință în adevărul fericit găsit al noii politici Teoria democrației a fost strălucitoare si in acelasi timp expresie simpla si clara a acestei credinte *) În esența opiniilor sale, Kant ar fi putut rămâne departe de optimismul epocii sale Etica imperativului categoric a respins cu severitate întrebările despre fericirea viitoare a oamenilor: "datoria de dragul datoriei!" - acest motto prescriea supunerea necondiționată, fără a da niciun fel q Du contrat social, LI ch eu) Vezi "Criza conștiinței juridice moderne", Cap I, § I Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV shaniy "Creanţă! nume înalt și măreț, tu, care nu conține nimic în tine care să măgulească sentimentele noastre, dar să ceară ascultare În politică, a adoptat de la Rousseau credința în democrație, iar "semnele și înaintașii zilelor noastre" l-au convins că "se poate prevedea că omenirea va realiza o ordine de drept și, în același timp, imposibilitatea unei abateri complete în viitor de la progres moral I Irimier al Revoluţiei Franceze, care, în ochii lui Kant, a fost revelaţia unei idei juridice, l-a convins că în om există înclinaţii morale, prefigurandu-i un progres moral invariabil *) Pe de altă parte, i s-a părut că natura, întărind treptat armonia reciprocă și legăturile comune între oameni, "dorește dreptul de a obține în sfârșit puterea supremă") Deci Kant a ajuns la concluzia că "lumea eternă nu este o idee goală, ci o sarcină care, fiind rezolvată treptat, se apropie din ce în ce mai mult de scopul său, întrucât termenele în care se realizează succese egale, este de sperat, vor deveni din ce în ce mai concise În mod corespunzător cu aceasta, și în relațiile interne ale statelor, el stabilește idealul unui stat absolut legal în care drepturile sale vor fi în sfârșit întărite pentru toată lumea *) Ceea ce la Kant este văzut doar în depărtare, ca un refugiu sigur pentru omenirea care avansează, în Hegel primește imaginea unei fericiri deja aproape și atinsă Istoria merge pe căi grele și spinoase: spiritul trebuie să treacă printr-o serie de pași preliminari, trebuie să îndure o luptă interioară grea, o severă Kant, Streit der Fakultaten Zweitcr Abschnitt, '/ și) Kant, Zum ewigen Frieden Zweiter Abschnitt r Zusatz) Ibid , in fine) Kant, Rechtslehre "J Biblioteca Runiverse DESPRE IDEALUL PUBLIC lucrează pe tine însuți *) În stat, care după Hegel este cea mai înaltă organizare a forțelor umane, pentru atingerea scopului este necesară o muncă îndelungată a minții, o luptă cu interesele și pasiunile private) Dar această luptă, crede filozoful, s-a încheiat deja; reconcilierea a fost realizată, statul a devenit "imaginea și realitatea rațiunii") "Lumea noastră" și "zilele noastre" este "ultima etapă a istoriei") Omenirea își experimentează acum

bătrânețea; dar aceasta nu este bătrânețea naturii * care denotă slăbiciune, ci bătrânețea spiritului, care este maturitatea sa perfectă s) Formula filosofică a acestei maturități a spiritului la Hegel este împăcarea dintre divin și uman, absolut și subiectiv; iar purtătorul practic al acestei armonii perfecte este statul constituțional modern, al cărui principiu "are această forță și profunzime extraordinară că permite începutului subiectivității să se dezvolte până la o extremă independentă, dar în același timp o aduce la o unitate substanțială și păstrează această unitate în ea") În expresii diferite și pe temeiuri diferite, dar cu aceeași certitudine necondiționată, Comte a prezis și fericirea viitoare a omenirii Contestând concluziile unor "nobili și chiar eminenti, dar care nu posedă adevărate cunoștințe și minți prost pregătite", "care au ajuns la disperarea filozofică în privința viitorului social", celebrul fondator al pozitivismului exprimă "convingerea reconfortantă" * că "o o parte selectată a rasei umane se apropie deja de apariția imediată a ordinii publice, majoritatea) Hegel, Filosofia istoriei III Ediţia Berlin p -) Ibid , p) Hegel, Liniile de bază ale Filosofiei Redits *) Hegel, Filosofia istoriei p) Ibid , p e) Hegel, Liniile de bază ale filosofiei rediturilor, j Biblioteca "Runivers" p НОВГОРОДЦЕВЪ" W adaptat kò ate natura Comte a asociat debutul acestui ordin, după cum se știe, cu răspândirea filozofiei pozitive: "ea poate fi considerată singura fundație solidă pentru reorganizarea socială, care ar trebui să pună capăt stării de criză care a durat atât de mult printre cele mai civilizate națiuni " "Marea criză politică și morală a societății moderne depinde, în ultimă analiză, de anarhia mentală "Cea mai mare nenorocire a noastră constă în dezacordul profund care există în prezent între toate mințile în raport cu toate regulile fundamentale, a căror stabilitate este prima condiție a unei adevărate ordini sociale") "De îndată ce se realizează unificarea minților prin intermediul unui principiu comun, instituțiile adecvate vor curge neapărat din ea fără șocuri grave, deoarece numai prin acest Fapte va fi eliminată cea mai importantă manifestare a dezordinei") Cuvântul salvator al lui Comte nu este cel al lui Rousseau, Kant și Hegel; el vede secretul reînnoirii viitoare nu în aprobarea Formelor perfecte ale dreptului, ci în subordonarea tuturor adevărurilor incontestabile ale științei În cele din urmă, la el această dominare a rațiunii se consolidează prin înființarea unei organizații perfecte cu o putere spirituală deosebită în frunte și cu o ierarhie a claselor Imaginea catolicismului medieval i se pare lui Comte călăuzitoare în organizarea omenirii Legându-le pe toate de legăturile unui nou aranjament, pentru care știința va oferi fundamente incontestabile și incontestabile, se va putea realiza o "armonie durabilă", oferind în egală măsură "condițiile progresului și ordinii") Mai întâi Europa de Vest, apoi întreaga rasă albă și în final toate ființele umane x) Comte, Cours de philosophie positive T IV Paris pp -) O s T I Paris pp - •) despre Cu Bacsis *) O s T VI Paris pp - Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC Comunitatea, atunci când este pregătită corespunzător, va experimenta beneficiile noii ordini O direcție pozitivă va crea o armonie mentală care până acum a fost imposibilă și va aduce o comuniune intelectuală și morală mai completă, mai răspândită și mai stabilă decât orice comuniune religioasă Spencer, s-ar părea, mai mult decât oricine altcineva, ar fi trebuit să rămână departe de această credință în armonia stabilă a beatitudinii viitoare Teoria lui evoluționistă părea să sugereze alte concluzii și predicții Și totuși, ca și alți lideri ai vârstei sale, el împărtășește pe deplin credința sa de bază Revenind la gândurile lui

Spencer despre soarta viitoare a omenirii, vedem că și el se bazează pe optimismul social Iar în opinia lui, progresul omenirii poate atinge o astfel de înălțime, "la care va îndeplini pe deplin toate cerințele") starea cea mai înaltă * *) dimensiune completă, benefică tuturor și tuturor ") Contradicția aparent permanentă dintre egoism și altruism va disparea Perfectă din punct de vedere subiectiv, din partea motivelor interioare, aceasta este reconcilierea viitoare) Ibid ( ) Spencer, Principiile eticii Londra si Edinburgh \ol I Ap- apendice p ( ) Număr, c T Vi P S s) Spencer, c Vol I, ' , p r>) Ibid , § , p Билиотека"Рунверс" p новгородцевъ va fi la fel de completă și obiectivă în rezultatele sale exterioare "Oricât de îndepărtată ar părea o astfel de stare, totuși fiecare dintre Factorii care trebuie să creeze această stare poate fi urmărit chiar și acum în acțiunea lor în personaje superioare Ceea ce acum este accidental și slab cu ei, în dezvoltare ulterioară, așa cum ne-am putea aștepta, va deveni obișnuit și stabil, iar ceea ce distinge acum oamenii excepțional de remarcabili, în cele din urmă va deveni caracteristic tuturor "x) În fața noastră este din nou o imagine a armoniei necondiționate și de durată, care este promisă omenirii, deși într-un viitor îndepărtat, ci mai degrabă, pentru că decurge din natura însăși, din necesitatea ei neschimbătoare, firească Nu eforturile oamenilor, ci viața însăși, prin cursul ei firesc și inevitabil, va pregăti omenirii fericirea viitoare Ideea lui Marx despre armonia viitoare are același caracter ca rezultatul inevitabil al dezvoltării naturale Un evoluționist ca Spencer, Marx a împărtășit aceeași soartă cu el - în concluzia sa finală pentru a contrazice propriile sale premise și a încununa teoria dezvoltării dialectice cu o utopie a unui paradis pământesc Există un cunoscut pasaj clasic la sfârșitul primului volum din Capital, care vorbește despre apropierea "exproprierii expropriatorilor" "Această expropriere se realizează în virtutea funcționării legilor imanente ale producției capitaliste însăși, prin centralizarea capitalului Un capitalist îi bate pe mulți Mână în mână cu centralizarea sau exproprierea multor capitaliști de către câtiva, la scară din ce în ce mai mare, forma cooperativă a procesului de muncă, aplicarea tehnică conștientă a științei, exploatarea planificată a pământului, transformarea uneltelor în unelte care poate ϋ Ibid , § , pp - Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL să fie aplicate numai în comun Odată cu scăderea constantă a numărului de magnați capitaliști care uzurpă și monopolizează toate beneficiile acestui proces transformator, masa sărăciei, asupririi, sclaviei, degenerarii, exploatării crește, dar, pe de altă parte pe de altă parte, rezistența clasei muncitoare din ce în ce mai mare formată, unită și organizată prin mecanismul modului de producție capitalist însuși Monopolul capitalului devine un obstacol pentru dezvoltarea ulterioară a modului de producție care s-a dezvoltat odată cu el și sub dominația sa Centralizarea mijloacelor de producție și socializarea muncii ajung într-un punct în care devin incompatibile cu învelișul lor capitalist Ea este sfâșiată Ora proprietății private capitaliste bate Expropriatorii sunt expropriați" E Într-un alt loc al lucrării sale, Marx vorbește despre ordinea viitoare care va înlocui relațiile moderne ca fiind "regatul libertății" care vine Potrivit lui, acest regat vine doar acolo, "unde munca se oprește, din cauza nevoii și a oportunității exterioare; este astfel dincolo de producția materială propriu-zisă Așa cum un sălbatic trebuie să lupte cu natura pentru a-și satisface nevoile, pentru a-și păstra și a-și reproduce viața, tot așa trebuie și un om civilizat în toate formele sociale și sub toate modurile posibile de producție Libertatea în acest domeniu nu poate consta decât în

faptul că omul socializat și producătorii uniți direcționează rațional acest metabolism al lor cu natura, supunându-l controlului lor comun, în loc să fie controlați de ea, ca) Marx, Das Capital bd I V Aufl Hamburg S Citez acest loc după traducerea rusă, editată de P Struve Ed al -lea SPb , p Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV prin forță oarbă, prin aceea că ei efectuează acest schimb cu cea mai mică cheltuială de forță și în condițiile cele mai demne și mai potrivite naturii lor umane Cu toate acestea, acesta rămâne încă domeniul de necesitate Pe de altă parte începe dezvoltarea puterii umane, care servește drept scop în sine, adevăratul tărâm al libertății, care, totuși, nu poate înflori decât pe acel tărâm al necesității, ca pe baza ei Dezvoltând și continuând gândurile lui Marx despre marea catastrofă care ar deschide un viitor luminos pentru oameni, Engels a numit-o "salt al omenirii din tărâmul necesității în tărâmul libertății" "Numai din aceste găuri oamenii își vor crea propria istorie cu deplină conștiință, abia de acum înainte cauzele sociale puse în mișcare de ei vor produce, într-o măsură din ce în ce mai mare, și acțiunile dorite" p "Când societatea va dobândi putere asupra tuturor mijloacele de producție, în scopul utilizării lor publice planificate, distruge dependența servilă existentă anterior a oamenilor de propriile lor mijloace de producție Societatea, desigur, nu se poate elibera decât prin eliberarea fiecărei persoane individuale Astfel, vechiul mod a producției trebuie să fie răsturnată la pământ și tocmai vechea diviziune a muncii trebuie să dispară Locul ei trebuie să fie luat de o astfel de organizare a producției, în care nicio persoană nu poate învinovăți pe alții pentru participarea sa la activitatea productivă iar această activitate, dintr-un mijloc de aservire, devine un mijloc de eliberare a oamenilor, dând tuturor *V *) Das Rapital bd PI, Il Th S Hamburg) Engels, Herrn Eugen Dührings Umwalzung der Wissenschaft III AulL Stuttgart S Acest pasaj este retipărit într-un alt pamflet de Engels: Die EntwicKiung des Socialismos von der Utopic zur Wisscnschaít S V Aulim Berlin S Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL T oportunitatea de a dezvolta și manifesta în toate direcțiile toate abilitățile, atât corporale, cât și spirituale Astfel, dintr-o povară, ea devine o plăcere În această nouă organizare, individul coincide cu societatea; astfel se realizează eliberarea finală a omului "Totalitatea condițiilor de viață din jurul unei persoane, care l-au dominat până acum; acum cade sub stăpânirea și controlul omului, care abia de acum înainte devine pentru prima dată stăpânul conștient, adevărat al naturii, pentru că devine stăpânul propriilor forțe sociale Socializarea proprie a omului, care până acum a fost , parcă i-a fost impusă de natură și de istorie, Marx însuși exprimă această idee a socializării complete a omului, însoțită de emanciparea sa completă, și mai hotărâtor: ea însăși ca forță politică - abia atunci va avea loc emanciparea umană Exprimând aceeași idee în termeni economici, Marx susține că viitoarea "expropriere a câtorva uzurpatori de către masele populare", transformând proprietatea capitalistă în proprietate publică, va restabili în același timp "proprietatea nu privată, ci individuală, pe baza toate achizițiile epocii capitaliste, pe bază de cooperare și proprietate publică a pământului și a tuturor mijloacelor de producție produse de munca însăși", *) !) Engels, Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaít S) Ibid , S) Din articolul: "Zur Juden frage u, in the collection:" Aus dem litterarischen Nach-lass von Karl Marx, Fr Engels und Ferdinand Lassalle, herausgegeben von Fr: Mehring" Stuttgart S *) Das Capital bd I SS - Rusă pe pagina Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV Am adus aici punctele de vedere ale

scriitorilor a căror influență asupra erei lor nu poate fi contestată În această privință, este greu să punem pe altcineva alături de ei Dar nu putem să nu recunoaștem ca fiind extrem de caracteristic faptul că toate au convergit în anticiparea etapei finale a istoriei umane, care va fi împreună cu acel triumf și beatitudine completă a omului Absolut-rechtíicher Zustand, das letzte Stadium der Geschichte, 'état final, the highest state, das Reich der Freiheit - toate acestea și expresii similare exprimă clar ideea generală a tuturor acestor opinii Dar dacă Rousseau și Comte, Hegel și Spencer, Kant și Marx, cu toate diferențele de perspectivă asupra lumii, au convergit în această poziție generală, aceasta nu înseamnă că au repetat în acest caz credința general acceptată a epocii lor Așa cum înainte de Copernic toți oamenii, materialiști și idealiști, sceptici și dogmatici, credeau în mod egal că pământul este centrul în jurul căruia se învârte universul și că întreaga lume este limitată de orizontul pământului, așa că în ultima vreme toată lumea împărtășea o credință similară în limitările orizontului istoric al omenirii Și așa cum în vechea astronomie "întreaga lume s-a încheiat cu contururile ușor vizibile ale bolții cerești, tot așa în vechea filosofie socială istoria s-a încheiat cu o imagine clară a unui paradis pământesc În funcție de temperamentul și vederile gânditorului, această imagine a fericirii așteptate fie s-a raportat la distanța viitorului, fie a devenit foarte apropiată și accesibilă Dar pentru toată lumea era la vedere, ca o limită clară și accesibilă a rătăcirii umane Vorbind aici de epoca, pe care o numesc de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu vreau să afirm că nici mai devreme, în secolele precedente, credința într-un paradis pământesc nu era larg răspândită Visul unei epoci de aur, referit fie la trecutul îndepărtat, fie la viitorul așteptat, este una dintre cele mai vechi convingeri umane și, în același timp, una dintre cele mai vechi plăceri umane Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL sheniy Dar în epoca menționată această veche idee a înflorit deosebit de strălucitor S-a combinat inextricabil, organic cu toate aspirațiile și speranțele noului om, i-a consolidat viziunea asupra lumii, a determinat entuziasmul pentru creația sa în sfera publică Întărit de strălucitele succese ale geniului uman în domeniul științei și practicii, ea a reflectat prima bucurie a unei persoane care și-a cunoscut puterea minții, care a crezut în puterea ei fără margini De la o aspirație vagă și neclară, dintr-o poveste legendară, dintr-o divinație apocaliptică, a ajuns la nivelul unei teorii filozofice bazate pe argumente ale rațiunii, bazate pe speculații și dovezi complexe Dar, ca cuvânt nou în filozofie și știință, a primit o mare forță eficientă În zadar au fost vocile scepticilor și pesimiștilor care au prezis alte soarte pentru omenire: dominantă și călăuzitoare a fost doctrina viitorului paradis pământesc, ca limită fericită și rezultat fertil al istoriei omenirii Comparând starea de spirit a publicului de la sfârșitul secolului al XIX-lea cu credințele și speranțele arzătoare ale epocii anterioare, de mai multe ori a remarcat întorsătura bruscă care a avut loc în ultima vreme Una dintre trăsăturile timpului nostru, care o deosebește de trecutul recent, Lecky a considerat "absența oricărui ideal politic capabil să trezească un puternic entuziasm * * *), iar această afirmație poate fi susținută de o serie întreagă de observații și Fapte similare Dar nu este imediat evident că principalul motiv pentru schimbarea care a avut loc este prăbușirea ideii de paradis pământesc Între timp, nu există nicio îndoială că tocmai această idee a fost principiul inspirator care a constituit principala forță a mișcărilor experimentate mai devreme Pe ce se baza, de fapt, acea admirație

arzătoare, acele speranțe nemărginite cu care pretutindeni) W E H Lecky, Democrație și libertate Noua editie Londra , p -Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" I P NOVGOROTSEV întâlnit apariția erei democratice la sfârșitul secolului al XVIII-lea? De unde atracția irezistibilă pe care mișcările politice ale Franței din anii și au avut-o pentru țările vecine? Nu poate exista decât un singur răspuns la aceasta: acele generații care au asociat astfel de speranțe nemărginite cu schimbări politice au crezut în iminenta apariție a regatului adevărului, egalității și libertății; se vedeau deja intrând pe pământul promis al idealului social Cât de departe a mers timpul nostru de aceste așteptări, poate fi judecat după afirmația tristă a unui jurist modern (Dion), că experiența secolului trecut a arătat imposibilitatea "pentru un gânditor conștiincios de a crede că în lume imaginar sau real se poate descoperi orice constituție perfectă capabilă să servească drept model pentru corectarea deficiențelor formelor de stat existente *) În politică nu se poate atinge perfecțiunea, nu se poate scăpa de dificultăți În locul vechilor imperfecțiuni cresc altele noi; în viitor, ca și în trecut, urmează aceleași căutări și eforturi Invizibil în fața unui orizont senin: în fața ochilor noștri se deschide doar un ocean fără margini Acea învățătură de bază care a fost scoasă din dezamăgirile secolului al XIX-lea este, de fapt, descompusă într-o serie întreagă de experiențe și învățături particulare Neajunsurile relevate ale parlamentarismului, reprezentativității, votului universal, referendumului, nemărginirea revelată a reformelor sociale și sarcinile educației sociale, toate acestea au distrus treptat credința în puterea necondiționată a diferitelor mijloace politice, prezentate în mod consecvent de practică și știință) Dar în timp ce exista speranța că până la urmă vor mai fi ceva A V Dicey în articolul: "Referendumul" (în revista "Ch'iis Contcìn-porary Review" Londra , p)) Am dat o imagine a tuturor acestor dezamăgiri succesive în lucrarea mea menționată mai sus: "Criza conștiinței juridice moderne" Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL un remediu nou, atotvindecător și puternic, toate aceste eșecuri particulare ar putea părea temporare și accidentale Dacă nu parlamentarism, atunci un referendum, dacă nu reforme sociale în sine, atunci în legătură cu educația socială, dar unele mijloace cu siguranță se vor dovedi eficiente Surprinzând tot mai larg și mai profund viața oamenilor, într-un fel sau altul va fi totuși posibil să ajungem pe calea inconfundabilă și corectă Semnificația și profunzimea încercărilor trăite în secolul al XIX-lea constă, totuși, în faptul că aici s-au prăbușit nu atât mijloacele politice individuale, ci mai degrabă acele scopuri ultime care le-au fost asociate ГI parlamentarismul, și un referendum, și reformele sociale, și educația socială din punct de vedere al condiționat și practic s-au justificat Dar experiența aplicării lor a arătat că fiecare dintre aceste mijloace are doar o valoare relativă, că de fapt este combinată cu dificultăți și neajunsuri inevitabile Nu mijloacele politice temporare au eșuat, ci cele utopice speră să găsească o formă necondiţionată de organizare socială Nu există astfel de mijloace în politică care să asigure o dată pentru totdeauna perfecțiunea neschimbătoare a vieții oamenilor) Este necesar să abandonați gândul - să găsiți un astfel de cuvânt permisiv care să deschidă forma absolută a vieții și să indice mijloacele de realizare a paradisului pământesc, -) Trebuie să renunți la speranța în viitorul apropiat sau îndepărtat de a ajunge la o astfel de gaură fericită, care ar putea fi un epilog fericit al dramei trăite mai devreme, ultima etapă și ultima perioadă a istoriei Așa puteți exprima

principalele prevederi ale gândirii moderne Experiențele secolului al XIX-lea au subminat credința în puterea miraculoasă a schimbării politice, în capacitatea lor de a aduce cu ei împărăția cerească a adevărului și a bunătății Cum au apărut mijloacele de achiziții politice relative și condiționate ale secolului al XIX-lea din acest creuzet de testare? Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV tanii justificate si intarite Dar, poate, tocmai pentru că aici a avut loc testarea instituțiilor, care părea a fi culmea înțelepciunii, de la care se așteptau rezultate extraordinare și finale, dezamăgirea a fost atât de puternică și de profundă Dificultățile și obstacolele insurmontabile pe care le-a întâmpinat creativitatea politică păreau să fi deschis un abis căscat în fața oamenilor, iar ideea unui paradis pământesc s-a prăbușit în acest abis Literatura rusă a păstrat urme remarcabile ale primelor dezamăgiri în direcția în care am ajuns acum până la capăt, la limita extremă Chiar și în ajunul secolului al XIX-lea, când speranțele vesele ale secolului al XVIII-lea păreau să piară în fumul și flacăra furtunilor revoluționare, istoricul rus (Karamzin) a scris următoarele "rânduri de suferință, de foc și pline de lacrimi" *) : umanitatea și s-a gândit că va urma îmbinarea teoriei cu practica, speculația cu activitatea; că oamenii, convinși din punct de vedere moral de eleganța legilor rațiunii pure, vor începe să le îndeplinească cu toată exactitatea, iar sub umbra lumii, la adăpostul păcii și al liniștii, se vor bucura de adevăratele binecuvântări ale vieții Unde este acest sistem reconfortant acum? S-a prăbușit în fundația lui! Secolul al XVIII-lea se încheie, iar nefericitul Filantrop își măsoară mormântul cu doi pași pentru a se întinde în el cu inima înșelată și sfâșiată și a închide ochii pentru totdeauna Cine putea să gândească, să se aștepte, să prevadă? Am sperat să vedem în curând omenirea în cel mai înalt grad de măreție, în cununa gloriei, într-o strălucire strălucitoare Dar în loc de aceasta) Această caracteristică îi aparține Herzen Biblioteca "Runivers" DESPRE IDEALUL PUBLIC putem vedea un fenomen minunat Furie cu flăcări groaznice! A ajuns rasa umană în vremea noastră până la gradul extrem de posibilă iluminare și trebuie, prin acțiunea unei legi minunate și secrete, să cadă de la această înălțime pentru a se cufunda din nou în barbarie și din nou, încetul cu încetul, să iasă din ea? ca piatra Sisy-Fove, care, fiind ridicată în vârful muntelui, se rostogolește cu propria sa greutate și iarăși urcă pe munte cu mâna unui muncitor veșnic - Un gând jalnic! Trist imagine! Acum mi se pare că cronicile în sine dovedesc probabilitatea acestei opinii Abia cunoaștem numele popoarelor și regatelor antice asiatice, dar conform unor pasaje istorice care au ajuns până la noi, putem crede că aceste popoare nu erau barbari Regate au fost distruse, popoare au dispărut, din cenușa lor, precum din cenușa Phoenixului, s-au născut triburi noi, s-au născut în amurg, în sclipire, au fost copilărie, au studiat și au devenit celebri Se poate ca Eonii să fi cufundat în eternitate și de câteva ori ziua să strălucească în mintea oamenilor și de câteva ori noaptea să întunece sufletele, înaintea Egiptului, de la care începe întreaga poveste Iluminismul egiptean se unește cu greaca Romanii au studiat în această mare școală și au fost demni de profesorii lor Ce a urmat această epocă strălucitoare a omenirii? Barbaritatea multor secole, barbaria minții și a moravurilor Se rărește încet, se curăță încet acest întuneric gros În sfârșit, soarele științelor a răsărit, iar filosofia ne-a uimit? succese rapide Filantropi amabili și creduli au concluzionat din succes în succes; calculat, măsurat calea minții; și-au încordat privirea - au văzut scopul apropiat al perfecțiunii și au exclamat în extaz vesel: ai grijă

Dar deodată cerul fumează și soarta omenirii este ascunsă Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV plutind în ceața amenințătoare! - O, progenitură! Ce soartă te așteaptă?* După ce a desenat această imagine tristă, refuzând să viseze "despre fericirea apropiată a oamenilor *", despre perfecțiunea lor, despre tărâmul adevărului și virtuții, "autorul ajunge la următoarea concluzie despre esența istoriei umane: "Mișcare eternă într-un singur cerc; repetiție veșnică, schimbare eternă a zilei cu noaptea și noaptea cu ziua; un amestec etern de adevăruri cu erori și virtuți cu vicii; o picătură de bucurie și o mare de lacrimi triste * Karamzin însuși a încercat să slăbească forța acestor prevederi *), dar ultima consolare pe care a găsit-o a fost că "nu putem trăi în această lume * Omul are o altă viață înaintea lui: "Acolo, igam, dincolo de oceanul albastru, Departe, în purpuriul pâlpâit, acolo îi așteaptă pe lucrătorii pământești* cununa nemuririi și a bucuriei După ce s-au scris rândurile pătrunzătoare citate mai sus, gânditorii secolului al XIX-lea au exclamat, de mai multe ori, răpiți de bucurie: ai grijă Au fost necesare experimente mai lungi și reflecții mai profunde pentru a face o impresie vie asupra rusului; istoricii s-au transformat în poziții filozofice solide Impresii omogene, dar cu o strălucire și mai mare și cu o putere artistică mai mare, au fost exprimate la mijlocul secolului al XIX-lea de un alt scriitor rus, Herzen Cu credință în sine și în viață a venit în Occident pentru a vedea aici triumful rațiunii Această credinţă el *) O parte semnificativă din aceste argumente remarcabile ale lui Karamzin, preluate din mesajul său filozofic: "Melodor lui Philaletus * (Opere M Ed II Vol VII P -ip), este dată de Herzen: "De pe malul celălalt* Introducere) Vezi în același loc mesajul de replică: "Filalet către Melodorus"*, p - Ambele mesaje au fost publicate inițial în în colecția Aglaya, compilată în principal din articole ale lui Karamzin însuși Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC mai târziu a numit-o "aroganță nesăbuită", "încredere trufașă în viață" Noi furtuni au cuprins Europa și odată cu ele au venit și noi și grele dezamăgiri Acum nu mă mai aștept la nimic: după ce am văzut și trăit, nimic nu mă va surprinde în mod deosebit și nu mă va mulțumi profund: surpriza și bucuria sunt înfrânate de amintirile trecutului, frica de viitor "Fiind pierdut credința în cuvinte și steaguri, în umanitatea canonizată și în biserica unică salvatoare a civilizației occidentale" -)> Herzen a decis că Europa piere, "mergând în fund", că nu există nicio ieșire pentru ea), că "totul în Europa se străduiește cu o viteză extraordinară la o răsturnare radicală sau o distrugere radicală; nu există niciun punct pe care să se poată sprijini; totul arde ca în flăcări - tradiții și teorii, religie și știință, noi și vechi" Asemenea gânditorilor medievali care, dezamăgiți de realizarea iminentă a Împărăției lui Dumnezeu pe pământ, lumea mergând pe propriile sale căi, au prezis o moarte rapidă, așa că Herzen pe același "Din pământul iluziilor înșelate, a ajuns la ideea sfârșitului Europei și a civilizației europene În distrugerea vechilor iluzii, el vede sarcina timpului său "Vocația noastră istorică, a noastră fapta constă în faptul că noi, prin dezamăgirea noastră, suferința noastră, ajungem la smerenie și smerenie în fața adevărului și eliberăm generația următoare de aceste întristări") Ce adevăr i-a fost dezvăluit acestui strălucit gânditor-poet când, așa cum spune el însuși, cu un "strigăt puternic" și-a smuls din inimă comoara vechii credințe? "După ce am respins religia pozitivă, am rămas cu toți religioșii Lucrări ale lui A I Herzen Ediția Geneva - T VSH, p) Ibid Vol VIII, p) Ibid T, IV, p și T VIII, p) Ibid T IV, p) Ibid T VSh, p - Biblioteca "Runivers" P

NOVGOROTSEV obiceiuri și, după ce am pierdut paradisul în ceruri, credem în venirea unui paradis pământesc și ne lăudăm cu el "') Această credință în paradisul pământesc viitor, spre care se îndreaptă istoria, îi pare acum lui Herzen pur și simplu ridicolă "Nici natura nici istoria nu merge nicăieri și, prin urmare, gata să meargă oriunde sunt direcționate, este posibil, adică dacă nimic nu intervine Ele sunt compuse au fur et à mesure de un abis de particularități care acționează unul asupra celuilalt, se întâlnesc unul cu celălalt, se opresc și captivându-se reciproc , ile neavând program, nici o temă dată, nici un deznodământ inevitabil, improvizația dezordonată a istoriei este gata să meargă cu toată lumea, fiecare își poate introduce propriul vers în ea și, dacă sună, va rămâne versul lui până când poezia se rupe, trecutul va rătăci în el sânge și amintire" *) "Viitorul nu există, el este format dintr-o combinație de mii de condiții necesare și accidentale și voința omului, dând un deznodământ dramatic neașteptat și lovituri de teatru Istoria improvizează, se repetă rar, profită de orice șansă, bate deodată la o mie de porți care se vor deschide cine știe ") Această absență a unui program prestabilit și a unui plan prestabilit, potrivit lui Herzen, deschide o persoană spre o mai mare amploare în munca sa, în sensul său de "cârmaciul care taie cu mândrie valurile cu barca sa"; și, în același timp, face pe cineva să aprecieze mai mult prezentul, să înțeleagă acel "obiectiv pentru fiecare generație este ea însăși" că "natura nu numai că nu face niciodată din generații mijlocul de a realiza viitorul, dar nu-i pasă deloc de viitor") , se revarsă de fiecare dată) Ibid T V, p)) Ibid T IX, p) Ibid T V , p -) Ibid T V, p Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC în momentul prezent și, înzestrarea oamenilor cu capacitatea de a se bucura, pe cât posibil, nu asigură nici viață, nici plăcere, nu răspunde pentru continuarea lor În această mișcare neîntreruptă a tuturor viețuitoarelor, în aceste schimbări omniprezente, natura se reînnoiește, trăiește, prin ele este pentru totdeauna tânără De aceea fiecare moment istoric este plin, închis în felul său De aceea fiecare perioadă este nouă, proaspătă, plină de speranțe, poartă propriul său bine și propria sa tristețe, prezentul îi aparține, dar acesta este nu este suficient pentru oameni, ei vor ca viitorul să fie ikh" ') Acum i se pare și mai străin lui Herzen să se gândească la viitorul întregii omeniri "Cine în lume ar îndrăzni să spună că există vreun dispozitiv care i-ar satisface pe irochezi și pe irlandezi în același mod arabi şi maghiari, kafrovi şi slavi "i)) "Umanitatea" i se pare doar un "cuvânt respingător", care nu exprimă nimic hotărât Astfel, tabloul armoniei finale şi unităţii comune se estompează şi dispare treptat imperfecţiuni înainte ca el însuși sau alții să consolideze aceste impresii în generalizări solide, Herzen și-a dat seama că "în toate sferele vieții întâlnim antinomii insolubile, aceste asimptote, luptă mereu spre hiperbola lor, fără să coincidă niciodată cu ele Acestea sunt extreme , între care viața se mișcă, se mișcă și se îndepărtează, atingând mai întâi un mal, apoi altul") Herzen a extins aceste puncte de vedere asupra propriei sale credințe, de la care se aștepta "noi porunci" pentru lume Un susținător înfocat al socialismului, el credea într-o republică socială, în care "morala devine o formă naturală a voinței umane, i) Ibid T W pp - " Ibid T IX pagina :s) Ibid T IX, p Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV unitate între dorința umană și lumea exterioară, societate", unde "toți oamenii sunt frați, având o cauză comună și participare egală * Cu toate acestea, adevărat în dezamăgirea sa, Herzen nu se mulțumește să pună capăt și acestei etape a istoriei "Socialismul se va dezvolta în toate

fazele sale până la consecințele extreme, la absurdități Atunci strigătul de negare va izbucni din nou din sânul tiranic al minorității revoluționare și va începe din nou lupta muritoare, în care socialismul va lua locul conservatorismului actual și va fi învins de revoluția care vine, necunoscută nouă Jocul etern al vieții, nemilos ca moartea, irezistibil ca nașterea, cor si e ricorsi istoriei, perpehiuin nobile al pendulului" Deci Herzen dizolvă însăși credința în socialism în fluxul etern al istoriei Gândul său despre antinomiile insolubile, despre granițele extreme între care se mișcă viața, depășește vechea credință în "utopiile pământești" Ca urmare, rămâne speranța pentru reînnoirea veșnică a istoriei, care, însă, nu promite nici o împăcare armonioasă de contrarii sau de satisfacţie durabilă În sfaturile filozofice ale lui Herzen de a trăi pentru prezent, de a crede în plinătatea şi completitudinea timpului său şi a generaţiei sale sunt vizibile trăsăturile unui epicureism vesel El nu a reuşit să-şi conecteze punctele de vedere cu o viziune mai profundă asupra lumii a înaintat utopiile sociale în locul utopilor politice, investindu-le cu aureola acelorași adevăruri salvatoare Și de fapt, dezvoltarea gândirii europene în secolul al XIX-lea a decurs în așa fel încât guemerk-*) Ibid Vol IV, p -) Ibid TV pagina Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL calea idealului politic, întrucât a fost imediat înlocuită de idealul social: dacă reformele politice nu au adus fericirea scontat, atunci trebuie de așteptat o răsturnare socială mai radicală Trecând la socialism, după cum spun unii, sau la anarhism, după cum cred alții, omenirea va găsi ceea ce a căutat atât de mult și atât de zadarnic Idealurile politice nu au salvat umanitatea, dar ea va fi salvată de Forme noi, încă necunoscute, de moduri de viață noi și infinit mai juste Și din nou, vise înflăcărate și speranțe înflăcărate, bazate pe aceeași idee a paradisului pământesc viitor Mii de motive ne explică de ce popoarele moderne sunt purtate de gândul la aceste noi Forme de viață nevăzute Dar dacă este necesar să explicăm caracterul religios al acestei infatuări, acea flacără a credinței pure, care de obicei se unește cu ea, atunci motivul ideal, care acoperă toate celelalte, este convingerea în triumful viitor printre oamenii adevărului necondiționat Speranța este dată sufletelor "care caută orașul" că acest oraș, această împărăție a desăvârșirii fericite poate fi realizat aici pe pământ Nu cel mai înalt și suprapământesc, ci realizat între oameni și accesibil acestora pe pământ, așa este desenat aici acest oraș al adevărului și al bunătății Este necesar să explicăm în ce măsură această promisiune corespunde viselor concrete ale conștiinței obișnuite? Pentru cei care muncesc și sunt împovărați, pentru săracii truditori ai pământului, sunt necesare perspective strălucitoare, iar aceste perspective sunt date sub forma perfecțiunii așteptate a vieții Călători obosiți pe calea vieții, oamenii caută o odihnă și uitându-se de ei înșiși în vise dulci de fericire, pentru a experimenta măcar în imaginația lor această stare fericită, în care nu mai există nicio luptă, nici griji, nici muncă grea, obositoare Și nu există nicio îndoială că tocmai aceste promisiuni și speranțe determină principala forță de atracție a idealurilor socialiste și anarhiste Biblioteca "Runivers" p Novgorodtsev Într-adevăr, îndepărtați de la aceste idealuri credința în viitoarea armonie a vieții și le luați chiar sufletul, premisa lor cea mai de bază Toată semnificația lor sacră și religioasă, toată puterea lor de a fi o nouă religie pentru omenire, vor dispărea imediat de îndată ce vei admite că nu pot stabili armonie în relațiile sociale, nu pot oferi paradisul promis Luați-le această credință și rămâne politica faptelor succesive și a reformelor sociale,

politica lui Clemenceau și Vrian, Asquith și Lloyd George Și ceea ce înseamnă ei a fost bine exprimat de cel mai mare dintre ei, când a spus despre dorința de a "a aduce mai multă dreptate germanilor in lumea asta;:]) Mi se pare incontestabil că filosofia socială a secolului al XIX-lea s-a bazat pe ideea unui paradis pământesc, dar la fel de incontestabil mi se pare că această idee își pierde treptat forța Și ar trebui să fie surprinzător? Într-adevăr, în esență, este în contradicție cu toate datele atât ale filosofiei morale, cât și ale teoriei științifice În primul rând, nu există nicio îndoială că ideea perfecțiunii pământești atinse nu poate fi în niciun fel conciliată cu conceptele de bază ale filozofiei morale Așa cum au arătat cu brio marii reprezentanți ai idealismului german, în special Fichte și Schelling, însuși conceptul de efort moral conține începutul infinitului și a-ți imagina idealul ca fiind realizat și final ar însemna a nega puterea infinită a efortului moral și sensul absolut al idealului, care nu se încadrează în forme relative Pe de altă parte, este la fel de sigur că ideea unei beatitudini cerești stabile, pe care oamenii de aici pe pământ trebuie să o atingă, este fundamental contrară viziunii evolutive asupra lumii din zilele noastre În măsura în care) Clemenceau, La mêlée sociale Paris, P Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL pe măsură ce principiul evoluției, principiul dezvoltării și mișcării necruțătoare și neîncetate, pătrunde din ce în ce mai adânc în conștiința generală, devine imposibil să se mențină vechea credință în idealul social neschimbător Nu este chiar ciudat să presupunem că mișcarea care s-a desfășurat până acum se va opri brusc la porțile unui paradis pământesc, care din anumite motive va cădea în soarta uneia dintre generațiile care ne urmează? Nu este ciudat să credem că lupta forțelor și pasiunilor se va opri și se va potoli, ura și vrăjmășia vor fi reduse la tăcere pentru a lăsa loc păcii veșnice? Astfel de vise și speranțe erau de înțeles la cei care considerau că este posibil odată pentru totdeauna să realizeze adevărul absolut al vieții; dar nu se îndreaptă deloc către filosofia evoluţionistă a zilelor noastre Dar există și alte temelii, și mai profunde, care ne îndepărtează vechea credință într-un paradis pământesc Să mai facem un pas pentru a înțelege sensul interior al acestei credințe și atunci vom înțelege de ce trebuie cu adevărat să spargem acest pod și să zdrobim acest țărm Când analizăm utopia unui paradis pământesc, vedem că ea provine din ideea de a oferi omului satisfacție necondiționată și deplină Aici nu se înțelege doar fericirea materială, ci și armonia completă a vieții, echilibrul necondiționat al forțelor, atât materiale, cât și spirituale De la o organizare socială ideală ei așteaptă nu numai liniștirea oamenilor, ci și aranjarea vieții lor spirituale, mântuirea lor de contradictorii și discordia interioară, de ispitele și păcatele lumii În acest sens, orice ideal social care este ascuns sau bazat în mod deschis pe ideea unui paradis pământesc, în esență, reproduce ideea teocrației medievale despre mântuirea oamenilor prin societatea credincioșilor, care, prin puterea credinței lor sau meritele lor, li s-a acordat cel mai înalt har Vedem acest lucru clar la Rousseau în proiectul său de religie civilă, la Hegel în ideea unui stat divin și la Comte în ceea ce privește mântuirea omenirii Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV adevărurile pozitivismului și Varks în principiul său de emancipare umană absolută Deci problema socială coincide aici în esență cu cea religioasă, cu problema salvării oamenilor de slăbiciunea și limitarea forțelor lor personale O societate perfectă i se atribuie sensul celui mai înalt fundament moral, care dă unei persoane plenitudinea ființei, sensului existenței

Obțineți un caracter absolut al principiului social Devotamentul față de societate înlocuiește aspirațiile religioase, promisiunea unui paradis pământesc este pusă în locul aspirațiilor religioase Întreaga sarcină se rezumă la găsirea Formei de aranjare în care o persoană s-ar simți în deplină armonie cu mediul social, în fuziune necondiționată și benefică cu acesta Dar însăși formularea acestei sarcini sugerează că între individ și societate se poate stabili o armonie completă, că coincidența și unitatea necondiționată sunt posibile între ele Această idee a armoniei individului cu mediul înconjurător a fost un tovarăș inseparabil al utopiilor paradisului nostru ceresc, iar aici căutările zilelor noastre rup brusc vechea tradiție Din furtunile și anxietățile secolului NIX, individul a apărut cu o nouă privire asupra chemării și ființei sale Secolul al XVIII-lea i-a dat o declarație de drepturi inalienabile, iar secolul al XIX-lea ceva mai mult, conștiința unei individualități indispensabile, nerepetabile, originale Individul a ieșit din această vârstă cu un sentiment al dorinței sale nesatisfăcute, cu o sete de un ideal superior, cu gândul la contradicția sa cu societatea Da, asta trebuie recunoscut: nu armonia, ci antinomia principiilor personale și sociale ni se dezvăluie prin căutările zilelor noastre Din diferite părți și în diferite expresii, este prezentată poziția că între individ și societate nu există și nu poate exista o cădere completă, ci, dimpotrivă, există o discrepanță binecunoscută că nu există nicio modalitate de a netezi sau elimina Și, prin urmare, indiferent de formele perfecte cu care vor veni generațiile viitoare, ele nu vor găsi mijloacele pentru a se satisface pe deplin Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC E personalitate și cu atât mai mult pentru a o salva de conștiința imperfecțiunii sale Este de înțeles că individul încetează să mai creadă în semnificația absolută a politicii, în efectul salvator al Formelor sociale Ea începe să realizeze că aceste Forme pot oferi doar o parte din ceea ce are nevoie și oricât de mult o orbesc cu ușurință și confort: viața, perfecțiunea și măreția instituțiilor, miracolele "și efectele tehnologiei, pot satisface foamea interioară din sufletul cetăţii dornice, el nu este în stare Exprimând această concluzie și cu alte cuvinte, am spune că individul, viața spirituală a individului, este mai largă decât politica și societatea, și de aceea omul trebuie să caute satisfacții nu numai în societate, ci în primul rând în sine, în propria sa forte si mijloace Și cum rămâne cu idealul social: S-a estompat? nu se estompează în lumina noilor revelații ale individualismului? Nu există aici o renunțare la toate acțiunile și speranțele din lumea publică? Nu există aici: predicarea mulțumirii personale? Cred că putem răspunde la aceasta cu cea mai categoric și categoric negare Până la urmă, nici cei care opune într-un mod ciudat sarcinile vieții spirituale formelor exterioare de viață comunitară nu exclud creația socială Cu atât mai puțin o pot uita, cei familiarizați cu adevărul simplu, pronunțat cu atâta insistență de știința modernă, că formele exterioare, viața comunală, într-un anumit sens, fac parte din viața noastră spirituală, simbolul și rezultatul ei Ele apar în acea atmosferă de experiențe socio-psihologice, la formarea căreia noi înșine participăm invariabil și constant și care, la rândul său, ne afectează invariabil și constant Mișcarea zilelor noastre, mi se pare, nu duce la uitarea politicii de dragul moralității, ci) Aceasta este filosofia celebrei colecții "Milestones" exprimată în prefața acestei colecții a lui G Gershenzon Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV numai la cerinţa distincţiei lor necesare Se spune că o persoană nu se poate baza pe ceilalți în orice și să-și ascundă oboseala sau

responsabilitatea față de imperfecțiunea Formelor sociale Dar mai spune că, dacă o persoană nu poate găsi satisfacție deplină în instituțiile publice, atunci nu ar putea obține fără ele: ele nu constituie un scop absolut pentru el, dar sunt, totuși, un mijloc necesar și indispensabil pentru a se deplasa înainte pe calea progresului moral Dă ce este al Cezarului lui Cezar și ce este al lui Dumnezeu lui Dumnezeu - acest legământ etern rămâne în vigoare pentru zilele noastre Aceasta este recunoașterea independenței, atât în chestiuni sufletești, cât și în materie politică; fiecare zonă are propriile sale căi și sarcini și fiecare trebuie să-și păstreze semnificația pentru om Dar în aceea, ca și în cealaltă zonă, punctul de plecare și sprijinul final este o persoană și o sută de vocație morală Nu credința într-un paradis pământesc, care se dovedește a fi în esență de neatins, ci credința în acțiunea umană și în obligația morală - aceasta este ceea ce ne este pus în fața aici Nu un pământ promis, ci o personalitate necruțătoare, acesta este ultimul nostru sprijin O persoană care este inflexibilă în efortul său moral, păstrându-și invariabil idealul în toate cotiturile istoriei - aceasta este ceea ce este luat aici ca bază pentru construcția socială Știu că poate părea nemărginit în nedeterminarea sa și de aceea spun: aici vechiul pod este rupt, vechiul țărm este zdrobit, în față este orizontul infinitului Noua filozofie ne va învăța acest lucru, la fel cum noua astronomie l-a învățat pe om să trăiască printre lumi infinite, în întinderea vastă a universului De fapt, întreaga mișcare a ultimului gând duce la faptul că și în filosofia socială, perspectiva îngustă, care își duce propriul drum, este în cele din urmă ruptă Biblioteca "Runivers" DESPRE IDEALUL PUBLIC din visele chiliastice ale Evului Mediu Această zonă de gândire în secolul al XIX-lea a rămas la nivelul astronomiei ptolemeice, pentru care întreaga lume părea că se învârte în jurul pământului, concentrată în jurul intereselor și gândurilor unei persoane care trăiește pe el, limitate de liniile clare ale sale orizont Cei mai mari gânditori ai secolului trecut au repetat idei chiliastice naive Acum, aceste iluzii par a fi rodul unei ere care a supraviețuit timpului său, iar în zilele noastre negarea lor se poate baza nu numai pe impresiile evenimentelor trăite, ci și pe datele solide ale științei Am spus că întreaga mișcare a gândirii moderne aduce filozofia socială în noi perspective Și într-adevăr, în domeniul căutărilor morale, cele mai bune și mai înflăcărate aspirații au fost date în vremurile moderne pentru a demonta eudemonismul, care pune capăt tuturor aspirațiilor, atât personale, cât și publice, dorința de fericire - o dorință profund inerentă naturii umane , de înțeles pentru toată lumea și disponibilă, dar înșelătoare ca un miraj, dacă faci din el scopul vieții și baza mea ' ralli Moralitatea eudemonistă se bazează pe indicarea unui scop clar și concret pentru căutarea morală, pentru a desemna orizontul moral cu trăsături clare și definite preluate din lumea accesibilă a dorințelor umane Desigur, din punctul de vedere al practicii vieții, singurul lucru corect este să-ți stabilești obiective concrete și accesibile; dar fiecare acţiune practică capătă atât energie de viaţă reală, cât şi valoare morală numai atunci când este animată de o aspiraţie morală, îndreptată mult înainte, spre idealul etern al bunătăţii Numai în acest caz, numeroasele obstacole și dificultăți care însoțesc fiecare pas practic nu slăbesc energiile spiritului Numai în acest caz este posibilă dobândirea unor astfel de fundamente de obligație morală care ar fi necondiționat obligatorii pentru o persoană și ar sfinți pentru ea morala Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV cale în toate condițiile, fie că trăiește într-o eră a

înfloririi strălucite a Formelor sociale sau în timpul tristului lor declin A privi mereu înainte, a nu fi stânjenit de haosul și frământările vremurilor și a nu fi stânjenit de faptul că fiecare pas realizat pregătește sarcini noi și mai complexe - aceasta este adevărata sarcină a dispoziției morale Pentru eudemonism, o astfel de dispoziție este imposibilă; planurile atractive de fericire concretă se termină de fiecare dată prin crearea de noi sarcini, iar dacă scopul călăuzitor al moralității, personal sau social, se presupune a fi în realizarea de durată a fericirii, atunci trebuie spus că acest scop este înșelător și instabil Totuși, nu se poate să nu constate că corespunde în cel mai înalt grad viziunii obișnuite a unei persoane care s-a împăcat cu lumea sa finită, obișnuită să se vadă pe sine ca centrul lumii, limitat în limitele și sarcinile sale Aceasta este viziunea unui om care trăiește o viață închisă, patriarhală, atât de tipic exprimată în Evul Mediu Dar primul gând care lovește o persoană trezită din închiderea medievală, patriarhală a orizontului, este gândul la infinitatea universului, la infinitul lumilor Acest gând produce o întreagă revoluție a conceptelor, dă o extraordinară aprofundare și extindere înțelegerii întregii lumi Și așa cum o persoană se obișnuiește treptat cu faptul că orizontul fizic pe care îl vede nu este altceva decât o iluzie că infinitul se extinde dincolo de această limită imaginară, așa trebuie să se obișnuiască și cu faptul că morala concepută de el este aceeași iluzie orizont, și că dincolo de această limită aparentă a căutării se află o infinitate de efort și acțiune Așa cum geocentrismul, care a părut multă vreme atât de necesar pentru o persoană cu care era atât de apropiat, a fost învechit, așa cum chiliasmul medieval era învechit, astfel că cel mai nou chiliasm, care este dominant în filosofia socială a secolului al XIX-lea, va fi și el învechit Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC Filosofia morală trebuie să asimileze același concept de infinit, care a devenit fundamentul principal al unei viziuni comune asupra lumii Kant, Fichte, Nietzsche au indicat în acest sens calea de urmat A nu te opri la nimic dat, ci a te strădui mereu înainte, a căuta mereu, a te lupta cu tine însuți și cu obstacolele exterioare - asta înseamnă a îndeplini o datorie morală, aceasta este sarcina progresului moral Aceasta este calea căutărilor și aspirațiilor constante Credință veselă, energie vie, muncă neobosită, el cere și, în același timp, muncă și energie cu orice preț, indiferent de modul în care se dezvoltă circumstanțele externe și viața din jur Dar unde este scopul final aici, unde este debarcaderul, unde este coasta solidă? Ei nu sunt și nu pot fi Puterea nu este în realizare, ci în străduința veșnică, în manifestarea neobosită a energiei morale Principalul lucru este să nu încetezi să vrei și să te străduiești Omul este neliniştit Astfel ajungem la concluzia că idealul moral necesită o acțiune constantă Nu un paradis pământesc, ca răsplată eternă pentru eforturile anterioare, ci munca neobosită, ca o datorie a eforturilor constante către un scop din ce în ce mai complex - aceasta, din acest punct de vedere, ar trebui să fie sarcina progresului social Nu o stare pasivă, realizată odată pentru totdeauna în virtutea unor condiții fericite și merite anterioare, ci o manifestare activă a energiei, un proces creativ de eforturi neîncetate - aceasta este imaginea comunicării ideale Și dacă în vechile construcții organizația publică avea puterea de a salva individul, în această nouă viziune, dimpotrivă, societatea este ținută laolaltă de individ, de isprava și munca lui Un individ liber este baza pentru construirea unui ideal social Acest început pare prea vechi și bine cunoscut Da, este într-adevăr și vechi și bine cunoscut, ca toate

axiomele morale; dar împreună Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV Cu asta, este veșnic nou, în experiențele noilor generații, în noile aplicații care îi sunt asociate Încheind această serie de gânduri, vreau acum să remarc, în termeni generali și preliminari, câteva diferențe esențiale în vechea și noua înțelegere a principiului personalității - Când în timpul nostru, principiul personalității este plasat la baza filosofiei sociale, acesta este înțeles ca un principiu ideal și necondiționat, care nu poate și nu trebuie să fie asociat cu nicio formă definită de organizare socială În virtutea infinitității sale, principiul personalității presupune o serie întreagă de astfel de Forme, desfășurate treptat în istorie El nu oferă niciun program anume pe care să se poată odihni, ci doar conturează calea pe care ar trebui să mergi și pe care nu există niciun sfârșit sau limită în vedere În schimb, vechii individualişti asociau triumful final al principiului personal cu stabilirea unei forme perfecte de viaţă socială Împărtășind credința în armonia așteptată a vieții, ei erau convinși că este posibil să găsească o astfel de Formă care să le unească pe toate prin legături de unitate armonioasă și să ofere deplină satisfacție individului Cel mai bun exemplu al unei astfel de înțelegeri a idealului social este teoria suveranității populare, care a stat la un moment dat în centrul tuturor credințelor și speranțelor politice În esență, ideea de democrație a fost doar o formă temporară de exprimare a principiului necondiționat al personalității Iar Rousseau însuși, mai mult decât oricine care i-a învățat pe oameni să creadă în această idee, a pornit de la cerințele libertății și egalității persoanelor Conform condițiilor acelei epoci, când următoarea și principala sarcină era lupta împotriva absolutismului și oligarhiei Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC privilegiat, calea către realizarea principiilor egalității și libertății trecea, desigur, prin triumful principiului democrației A opune vechilor revendicări puterea poporului și drepturile majorității menite să distrugă dominația nedreaptă a privilegiilor și inegalităților, să creeze libertate egală pentru toți În expresia potrivită a lui France, începutul majorității a fost chemat în această epocă să joace un mare rol istoric - "să reziste la sechestrarea oligarhiei privilegiatelor, să fie un baraj natural împotriva violenței lor" cum au înțeles figurile practice, de exemplu, Mirabeau, acest început "gom al eliberării generale și al egalizării, iar în această corespondență cu principiul absolut al personalității, el și-a primit justificarea Conform condițiilor istorice, ca principiu practic al progresului social el a avut pentru vremea lui şi importanţă supremă Dar teoria democraţiei a mers mult mai departe: proclamată de principiul ei ea a ridicat la nivelul valorii necondiţionate, între pretenţiile indivizilor şi începutul suveranităţii populare a pus un semn egal Transferul puterii de la puțini către toți a fost recunoscut ca soluție a problemei sociale și satisfacția deplină a individului O astfel de ridicare a principiului istoric relativ la valoarea absolutului idealul nostru social a avut implicații extrem de importante Când au văzut în principiul democrației un cuvânt permisiv care ar trebui să salveze lumea, l-au pus pe primul plan și au început să deducă din el orice altceva Este necesar să se realizeze în societate voința adevărată și dreaptă a oamenilor și toate scopurile vieții sociale vor fi atinse Egalitatea și libertatea, acordul comun și pacea vor fi consecințele firești ale acelei armonii de nezdruncinat care va domni sub umbra democrației absolute Pentru a realiza această armonie prin realizarea adevăratei voințe a oamenilor, toate eforturile ar trebui îndreptate Individul trebuie Biblioteca "Runivers" P

NOVGOROTSEV totul este să te supui acestui principiu superior, să-ți smerești în fața lui atât gândul, cât și conștiința Experiența vieții a relevat însă inutilitatea acestor speranțe Toate încercările de a găsi o voință pură și infailibilă a poporului s-au dovedit nereușite: nici reprezentarea, nici parlamentarismul, nici referendumul, nici vreun sistem de alegeri și vot nu au putut rezolva această problemă Pe de altă parte, ideea unei armonii universale a forțelor sociale, realizată pe calea implementării idealului social, s-a dovedit a fi falsă Nu numai cu cerințele societății, ci și între ele, pretențiile individului pot intra în conflict: suveranitatea populară nu coincide cu principiul individului, egalitatea poate intra în conflict cu libertatea În legătură cu aceasta, însăși credința în democrație, ca într-un principiu absolut, căruia totul ar trebui să fie subordonat, a suferit o prăbușire În epoca lui Rousseau, transferul puterii de la oligarhia privilegiatilor în mâinile poporului poate părea nu numai prima, ci și singura condiție a libertății Cu toate acestea, puterea rămâne întotdeauna putere și niciun transfer sau reorganizare a acesteia nu rezolvă încă problema idealului social Nu este surprinzător dacă în epoca noastră, și tocmai acolo unde au apărut principiile democratice, sunt prezentate noi cerințe " Este extrem de caracteristic ca cel mai proeminent reprezentant al celei mai mari democrații a timpului nostru, Roosevelt, ca standard de evaluare structura corectă, are în vedere recunoașterea drepturilor nu ale majorității, ci ale minorității "Cea mai bună dovadă a unei adevărate iubiri de libertate", spune el, "este în fiecare țară poziția în care grupurile care sunt în minoritate sunt plasate în ea") Adrese Roosevelt, africane și europene New York și Londra Cm Cetățenia într-o republică (o adresă la Sorbona) p Biblioteca Runiverse DESPRE IDEALUL PUBLIC orice progres social Roosevelt exprimă acest motiv în felul următor: "fiecare persoană ar trebui să aibă aceeași oportunitate de a-și arăta esența ca ceilalți" *) minorități împotriva posibilei tiranie a majorității În esență, atunci, ca și acum, era necesar să se pună în practica principiul egalității și libertății persoanelor, dar mijloacele pentru aceasta au fost diferite și fiecare dintre aceste mijloace a avut o valoare la vremea lui Când criticul modern al lui Rousseau, savantul francez Duguis afirmă că "principiul suveranității populare este nu numai nedovedit şi nedemonstrabil, ci şi inutil"), el exprimă o poziţie complet greşită atât din punct de vedere logic, cât şi din punct de vedere istoric Principiul suveranității populare este destul de demonstrabil dacă nu este considerat inițial și fundamental, ci derivat din libertatea indivizilor: în numele libertății universale, el cere transferul puterii de la puțini către toți Poate părea inutil acolo unde a fost deja realizat, * unde a devenit o condiție firească a vieții: dar nu a fost inutilă în secolul al XVIII-lea, când s-au făcut mari reforme în numele său Dugi are dreptate doar în afirmația sa că suveranitatea populară, ca expresie a puterii persoanei colective a poporului în ansamblu, nu justifică autoritatea indivizilor de a participa la guvernare Acest principiu nu are o semnificație necondiționată: el însuși trebuie să fie derivat din alte principii mai de bază) Teoria democrației pe care am luat-o drept exemplu este doar un caz particular de neînțelegere a principiului personalității Totul aici este caracteristic) Ibid R) Duguit, Droit constitutionnel Paris P) Vezi despre aceasta d Criza constiintei juridice moderne," Cap , § XIII Biblioteca "Runivers" η Novgorodtsev un roi de filozofie socială: credința în posibilitatea armoniei sociale, căutarea mijloacelor atotputernice de reorganizare socială, combinarea începutului nelimitat

al personalității cu anumite Forme de viață și ridicarea Formelor relative la nivelul necondiționat valorile Distrugerea acestor fundamente ale filozofiei anterioare constituie criza conștiinței juridice moderne Dar dezvăluind inutilitatea construcțiilor și speranțelor anterioare, această criză duce în mod firesc la concluzii noi și extrem de importante Dacă progresul vieții sociale nu aduce principiile armoniei ideale, atunci nu se poate concluziona că este destul de greșit să se măsoare îmbunătățirile progresive prin intermediul acestor principii? Din acest punct de vedere, noile Forme sociale pot fi supuse celei mai severe critici, deoarece nu satisfac deloc scopul pentru care trebuiau create Totuși, nesatisfăcând acest scop, ei și-au atins un alt scop, care devine cu atât mai clar cu cât se studiază direcția principală a progresului social: în niciun caz nu se poate găsi o voință generală armonioasă, așa cum în general este imposibil de realizat o armonie completă a forțelor sociale; dar se poate şi trebuie să lupte pentru influenţa liberă a unui număr tot mai mare de persoane asupra cursului vieţii publice Ideea unității infailibile a voinței generale trebuie abandonată ca fiind complet irealizabilă Ea trebuie să cedeze loc udeiiAijului educației gratuite și exprimării voințelor individuale, a căror interacțiune este cea mai bună garanție a străduinței lor pentru adevăr Centrul de greutate este astfel transferat de la armonia socială la libertatea personală În lumina acestui început, sloganurile și reformele politice pe care viața le-a propus treptat în vremurile moderne își găsesc explicația Reprezentare, parlamentarism, vot universal, referendum, reforme sociale, Biblioteca "Runivers" OBIECTUL IDEALULUI PUBLIC educație progresivă - toate aceste principii de bază ale politicii secolului al XIX-lea au ca scop fie să atragă noi și noi grupuri de oameni la viața publică, fie să creeze acestor grupuri condiții propice dezvoltării personalității Nu au nicio altă semnificație acele idei de inițiativă extraparlamentară, descentralizare a guvernului, federalism profesional, în care unii dintre noii reprezentanți ai dreptului statului, precum Ellie-nek, Duguit, Benois, văd angajamentul unei dezvoltări politice ulterioare În sfârșit, în aceeași lumină, pot fi înțelese elementele valoroase ale unor astfel de construcții precum socialismul și anarhismul După cum vom arăta mai jos, în aceste direcții, în spatele schemelor lor utopice, se poate găsi aceeași idee călăuzitoare a dezvoltării personalității În general, scopul ideal al progresului social ar putea fi definit în așa fel încât să constea în lupta pentru asocierea liberă a persoanelor pe baza recunoașterii drepturilor lor naturale *) În acest fel, nu numai că se realizează o mai mare plinătate de comuniune, dar în același timp se asigură acel grad posibil de armonie, care este atât cu adevărat fezabil, cât și absolut necesar pentru dezvoltarea socială corectă A inversa relația dintre libertatea personală și armonia socială și a subordona primul celui de-al doilea, realizând o unitate imediată și necondiționată a voinței generale, aceasta înseamnă nu numai stabilirea unui scop de neatins pentru societate, ci și prejudicierea progresului social în ea foarte sursa Astfel, concluzia pare inevitabilă că punctul de plecare în construcția unui ideal social ar trebui recunoscut ca libertatea dezvoltării fără sfârșit, și nu armonia perfectiunii complete O conștientizare clară a acestei poziții, cu toate consecințele ei practice, trebuie să fie și o cale de ieșire din criză i) Dezvoltarea ulterioară și justificarea acestui principiu, vezi mai jos: Cap I, §IV Biblioteca "Runivers" P NOVGOROTSEV teza constiintei juridice moderne Nu vorbim aici despre o astfel de ieșire, astfel încât orice rezultate

de reconciliere, scheme armonice, perspective utopice să se stabilească din nou Este vorba doar de a indica un punct de vedere nou, capabil să servească drept suport atât pentru construcții teoretice, cât și pentru credințe practice Vechea filozofie socială și-a căutat sprijinul în diverse categorii istorice, cărora le-a acordat o importanță absolută Un stat perfect, o biserică adevărată, poporul ales al lui Dumnezeu, o clasă economică progresistă și fenomene istorice similare păreau să fie pietrele de temelie ale comuniunii ideale viitoare Toate aceste idei utopice trebuie respinse, iar în locul lor trebuie să fie idealul dezvoltării nesfârșite a personalității, nelegat de vreo Formă definită și făcându-și drum prin toate aceste Forme "Spiritul respiră unde vrea* și nu există granițe care să-i limiteze manifestarea Pe această bază legea naturală modernă trebuie construită ca o doctrină a idealului dezvoltării sociale Reînvierea acestei vechi doctrine, despre care s-a vorbit atât de mult în ultima vreme, nu poate avea succes decât dacă abandonează schemele anterioare și se pune pe terenul unor noi aspirații morale Pe de altă parte, noua conștiință creatoare a umanității care avansează trebuie să fie afirmată pe același teren Deziluzia, care este atât de des remarcată ca trăsătura cea mai caracteristică a stării sociale actuale, se explică tocmai prin faptul că pentru progres s-au stabilit obiective, parțial de neatins, parțial insuficiente, iar între timp s-au dorit să vadă în ele ultima limită a căutărilor Experiența vieții a arătat că pe măsură ce cineva se dezvoltă, obiectivele devin mai complicate și că o cale fără sfârșit este în față Declinul interesului politic, indiferența față de politică se datorează faptului că conștiința generală nu acceptă Biblioteca "Runivers" OBIECTUL PUBLIC IDEAL încă capabile de perspective noi, mai dificile și mai complexe, care se dezvăluie gândirii moderne Obișnuit cu vechile iluzii, cu așteptarea sfârșitului apropiat al rătăcirii, omul modern se simte, parcă, pierdut în perspectivele nemărginite care se deschid înaintea lui Trebuie să trăim aceste iluzii, trebuie să ne antrenăm privirea să privim în infinit și să înțelegem că idealul social își găsește expresia doar în dezvoltarea infinită Această viziune impune unei persoane o mare responsabilitate, necesită mult curaj și răbdare, necesită credință în datoria muncii neobosite Aici se deschide o nouă etapă de dezvoltare morală, punând sarcini mai înalte și mai complexe pentru societate Când conștiința acestor sarcini pătrunde în viață și devine un motiv activ pentru progresul social, ea va scoate gândirea politică din criza actuală și o va inspira la vise noi și strălucitoare A înțelege în toată puterea și profunzimea acestor adevăruri, că sarcinile individului sunt mai largi decât perspectivele de progres social și că pentru el nu există speranțe pentru paradisul pământesc care vine, aceasta înseamnă a intra pe o nouă cale Pe acest drum nu vom auzi promisiuni ispititoare, dar nici dezamăgiri amare nu vom cunoaşte Aceasta este calea muncii neobosite și a eforturilor nesfârșite - înainte, mereu înainte, către cel mai înalt obiectiv £ (A fi continuat) P Novgorodtsev Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Sigwart și problema logicii eu În filosofia germană contemporană există un interes din ce în ce mai mare pentru problemele de logică Oamenii celor mai variate minți se îndreaptă către dezvoltarea acestor probleme și chiar acei gânditori ale căror căutări sunt determinate de scopuri care se află în afara limitelor științei logice consideră că este necesar să atingă principalele ei întrebări și să-și determine punctul de vedere în acest domeniu de cunoaștere Reînvierea interesului pentru logică a fost determinată de progresele gândirii analitice Studiile lui Lotze, Bolzano, Husserl au relevat în

cunoaștere astfel de momente și relații necunoscute vechii logici, dar care au o importanță esențială în construirea teoriilor științifice Aceste noi date pozitive au creat un teren solid pentru critica la adresa vechilor învățături logice Chiar și mai devreme, unii gânditori erau conștienți că logica istorică nu a reușit să creeze o știință unificată a premiselor de bază ale cunoașterii Faptul acestui eșec, care a fost evidențiat de diferențele esențiale dintre teoriile logice individuale, a determinat corectarea sau reînnoirea acestor teorii Dar atât critica, cât și reforma au pornit de pe aceleași fundamente fundamentale pe care stăteau doctrinele respinse Noile descoperiri în domeniul cunoașterii logice au făcut necesară direcționarea îndoielii către înșuși premisele vechilor sisteme logice, asupra însăși ideea de știință-logică, stabilită în ele, și au făcut posibilă respingerea acestei idei și opunerea este ideea unei noi logici Munca critică distructivă s-a impus pe baza unei noi creativități pozitive, realizată Întrebări de filosofie, KN legale Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH presimțirea lui de noi perspective și căutarea logică au devenit centrul viu al filozofiei științifice Analiza critică a construcțiilor ideologice ale trecutului poate fi unul dintre cele mai bune mijloace de autodeterminare pentru o doctrină nou-născută Din acest punct de vedere, de un interes deosebit ar trebui să fie critica acelor construcții care, în însuși fundamentele lor, diferă puternic de noua doctrină În această relație cu noile căutări logice se află ideea logicii normativ-psihologice Principiile generale ale tendinței normativ-psihologice în știința logică și-au găsit expresia deplină și vie în sistemul celebrului logician Tübingen Christoph Siivart Acest sistem, care a fost rezultatul aplicării largi a analizei psihologice la dezvoltarea problemelor logice, a supraviețuit până la întemeierea unei noi perioade în dezvoltarea științei logice în Germania O serie de sisteme logice care au apărut unul după altul în ultimele decenii, pornind în construcțiile lor de la premisele generale ale conceptului de Siegwart, au perceput schemele generale ale învățăturii sale Construcția lui Siegwart este încă un exemplu tipic de logică normativ-psihologică Din punct de vedere al noilor căutări, în învățăturile lui Sigwart, sunt interesante și esențiale fundamentele sale generale, acea idee generală a logicii ca disciplină științifică, care se stabilește în ea și se bazează pe baza întregului sistem logic Analiza acestei idei are atât implicații negative, cât și pozitive pentru noua logică Dezvăluind dificultățile la care le conduc premisele vechiului concept logic și, prin urmare, condamnându-l, el oferă în același timp instrucțiuni pentru o formulare diferită a problemelor logice, sugerează o posibilă ieșire din dificultăți Noua doctrină nu numai că se opune vechii logici, dar își folosește în mod conștient proprietatea pentru a-și rezolva problemele Studiul ideii logice a lui Siegwart este complicat, însă, de faptul că în scrierile sale nu există nici o prezentare a acestei idei, nici o fundamentare sistematică a acesteia Sigwart se limitează la cele mai generale indicații ale sarcinii cercetării sale și apoi trece direct la dezvoltarea problemelor individuale Ideea de logică se ascunde parțial în tăcere în spatele detaliilor Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII căutările logice, parțial se dezvăluie treptat dintr-o parte, apoi din cealaltă parte în chiar cursul cercetării Având în vedere acest lucru, analiza ideii logice generale a lui Sigwart poate fi efectuată numai sub forma unei analize a problemelor individuale luate în considerare în Logică, iar sarcina sa preliminară este de a stabili care dintre aceste probleme dezvăluie ideea a logicii cu cea mai mare completitudine

posibilă Și pentru a face o astfel de alegere dintre toate problemele de care se ocupă Sigwart, este necesar să ne imaginăm schema generală a concepției sale logice Conform ideii generale a lui Sigwart, logica este o disciplină care stabilește reguli care ar putea ghida gândirea în căutarea adevărului Gândirea se străduiește pentru adevăr ca scop, dar nu îl atinge întotdeauna Adesea creează judecăți false, eronate, iar aceste erori fie sunt eliminate de aceeași conștiință individuală în care au apărut, fie sunt opuse judecăților asociate cu o altă conștiință și provoacă apariția unei dispute Din acest fapt rezultă necesitatea unei discipline care să învețe cum să eviți erorile și disputele și cum să gândești pentru ca judecățile să fie adevărate J) Schema generală a învăţăturii lui Sigwart se dezvoltă din aceste propoziţii iniţiale în felul acesta: pentru o disciplină chemată să ghideze gândirea pe drumul ei către adevăr, sarcina principală ar trebui să fie stabilirea acelor reguli, în urma cărora gândirea să-şi atingă scopul În consecință, sarcina logicii este de a găsi mijloace pentru a atinge un anumit scop, iar întreaga schemă a căutărilor logice este construită ca o schemă teleologică, iar logica însăși, ca disciplină practică, ca învățătură despre arta gândirii, este Kunstlehre Regulile de gândire care stabilesc mijloacele pentru atingerea scopului sunt determinate de doi factori: conținutul scopului pe care gândirea și-l stabilește, adică ideea de adevăr și "condițiile" reale în care funcționează gândirea, forțele reale care operează în ea De aici cele două sarcini) Christoph Sigwart logică Vierte durchgesehene Auflage, besorgt ven H, Maier Tubinga V IS * Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH, pentru logică, subordonată sarcinii sale principale: i) de a determina conținutul ideii de adevăr, de a deriva din acesta criteriile gândirii adevărate și de a construi pe baza lor normele de judecată adevărată;) să studieze condiţiile prealabile pentru activitatea mentală şi gândirea în sine în acele procese reale care o formează *■) Rețineți aici că, întrucât doctrina lui Siegwart stabilește regulile gândirii, ea nu poate fi privită ca o știință Pentru că regula stabilește, așa cum trebuie, cunoscuta ¿, Z Γ(άδ acțiune^ ea conține indicații practice și nu este o normă care poate fi dedusă din principii teoretice pure, ci o aplicare empirică a normei asupra proprietăților reale și relațiile unui mediu dat Regula este generată de interesul practic; nu independent, secundar, și are nevoie de baza teoretică principală, care își formează propriul corpus de știință Deoarece regulile stabilite de învățăturile practice ale lui Sigwart au o justificare teoretică, întrucât ele reprezintă o concluzie din relațiile cercetate științific în sfera gândirii reale și a gândirii corecte, în măsura în care logica practică a lui Sigwart este clar că ideea de știință-logică poate fi găsită nu în concluziile practice finale ale doctrinei lui Sigwart, ci în fundamentele sale teoretice Din prezentarea de mai sus a conceptului logic general al lui Sigwart, rezultă că predarea sa practică se bazează pe două studii, dintre care unul studiază procesele reale ale gândirii, celălalt stabilește un sistem de norme Deoarece primul studiu furnizează material pentru aplicarea normelor de gândire, el nu are nicio legătură directă cu normele ca atare Analiza gândirii și derivarea normelor pot fi considerate ca o singură doctrină doar pentru că sistemul de norme este construit de Sigvart pe baza studiului proceselor reale de gândire *) Legătura dintre norme și procesul propriu-zis de judecată este stabilită de Sigwart în felul următor: norme de gândire *) Ibid B IS i, -) Ibid B IS Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII trebuie dedus din ideea de adevăr, între timp, adevărul este postulat ca scop

de o parte a gândirii umane, și anume gândirea arbitrară, care realizează acest scop în măsura în care realizează adevăratul, însoțit de un sentiment de evidență a distrugerii Prin urmare, ideea de adevăr și criteriile a ceea ce este adevărat pot fi găsite prin studierea procesului de judecată Deci, schema de cercetare logică a lui Sigwart dezvăluie că logica sa, în afară de momentul său practic, se dezvoltă ca o doctrină a normelor gândirii Conținutul ideologic al acestor norme este determinat logic, în primul rând, de ideea gândirii arbitrare și, în al doilea rând, de ideea de adevăr ca scop al acestei gândiri Această relație între momentele individuale ale logicii lui Sigwart ar trebui să determine planul general al analizei noastre critice Subiectul acestei analize va fi, în primul rând, ideea gândirii arbitrare, apoi ideea unui scop, legând logic conceptele gândirii reale cu conceptul de adevăr logic, apoi ideea de logic adevărul și, în sfârșit, sistemul de norme II Baza definiției subiectului logicii, de la care pleacă Sigwart atunci când își construiește sistemul, este analiza psihologică a gândirii Având în vedere absența unei psihologii "general recunoscute", Sigwart, la propria sa direcție, este ghidat în această analiză de utilizarea obișnuită a cuvintelor *) Conform împărțirii în trei termeni a proceselor mentale în fenomene de gândire, simțire și voință, Sigwart pune în contrast gândirea cu ultimele două activități ale sufletului, ca activitate care reprezintă (Votstellungsthãtigkeit), a cărei trăsătură esențială este "acel ceva este prezent în conștiință ca obiect") Sigwart completează această caracterizare a gândirii subliniind că este o activitate "spontană" intern, că produsele sale sunt "imagini ideale pur subiective ale obiectelor") și, prin urmare,) Ibid B ESTE i) Ibid B SUNT EU,) Ibid BIS Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH obiectul gândirii nu trebuie gândit ca o realitate, ca o ființă exterioară opusă gândirii Obiectul gândirii nu este niciodată dat, ci întotdeauna creat și, în această privință, diferă de obiectul real al percepției sau contemplației Deci, trăsăturile care caracterizează subiectul gândirii sunt idealitatea și subiectivitatea Dintre aceste două calități ale gândirii, prima - idealitatea - o delimitează de obiectele reale ale percepției, de "ființă", în timp ce a doua - subiectivitatea - indică dependența sa de subiect Ideea subiectului, folosită aici de Sigwart, nu înseamnă în niciun caz un singur psihic concret, care este purtătorul atât al proprietăților generale ale conștiinței umane, cât și al proprietăților individuale care îi aparțin Dependența gândirii de conștiința individuală este neinteresantă din punct de vedere al logicii; este studiat, după Sigwart, de o altă știință, psihologia, care stabilește regularitatea acestei dependențe ca bază a necesității psihologice a actului de judecată *) Dar pe lângă această necesitate, mai există o alta, "care are rădăcini exclusiv în conținutul și subiectul gândirii însăși, care, prin urmare, se justifică nu prin schimbarea stărilor individuale, ci prin natura obiectelor imaginabile") Această a doua necesitate a gândirii se bazează pe legătura ei cu proprietățile generale ale conștiinței umane Sigwart gândește antropologic ideea subiectului, iar subiectivitatea obiectului gândirii înseamnă dependența sa de conștiința umană în general, adică din aceste proprietăți mentale ale unei persoane, care îi sunt inerente, ca atare, și constituie, în această măsură, o proprietate inalienabilă a fiecărei ființe umane Continuând analiza activității mentale, Sigwart distinge în ea zona involuntară și zona gândirii voluntare Deasupra "gândirii involuntare se ridică activitatea arbitrară, dorința de a gândi, care, ghidată de anumite interese și scopuri, urmărește să regleze fluxul

involuntar involuntar al gândurilor și să-l direcționeze către anumite scopuri") semn, caracter) Ibid B IS , io) Ibid B IS) Ibid B IS Biblioteca "Runivers" SIDWART P PROBLEMA LOGICII gândirea voluntară este astfel influența voinței și, deoarece aceasta din urmă, după Sigwart, este complet absentă din fluxul involuntar al gândurilor, ambele activități sunt puternic opuse una cu cealaltă Voința, care joacă un rol atât de important în dezvoltarea gândirii voluntare, este conștiința lenei și a voinței de stabilire a scopurilor În limitele gândirii teoretice, această voință își stabilește ca scop atingerea adevărului, adică judecati adevarate Astfel, gândirea teoretică este activitatea conștientă a omului; este o funcţie a voinţei conştiente Aceasta vointa este vointa de adevar} in indeplinirea scopului sau, face din actele mentale naturale mijloacele sale si in acelasi timp alege dintre ele pe cele care duc la realizarea scopului) Acesta este procesul pe care îl înțelege Sigwart când spune că voința determină cursul gândirii) Principalele trăsături ale ideii de gândire voluntară stabilită de Sigwart pot fi rezumate după cum urmează Gândirea arbitrară este una dintre funcțiile mentale ale unei persoane ca atare Ca experiență, gândirea voluntară se opune "ființei" Proprietatea specifică a gândirii arbitrare este că ea luptă pentru adevăr ca scop final După cum sa indicat deja mai sus, Sigwart a fost ghidat de caracteristicile generale ale gândirii prin folosirea cuvintelor Totuși, este evident că proprietățile pe care le atribuie gândirii nu pot fi deduse din analiza utilizării cuvintelor Ideea antropologică a gândirii spre deosebire de ființă presupune o distincție între gândire și ființă, între activitatea activă a gândirii și percepția pasivă, precum și ideea de prelucrare intelectuală a materialului care este dat de percepție; presupune, mai departe, ideea de gândire umană generică Toate acestea dezvăluie că doctrina lui Sigwart este legată de o anumită teorie a cunoașterii, și anume:) Ibid V IS ñ) Ibid B II S) Ibid V S Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH' cu idealism critic Această concluzie își găsește confirmarea în acele cuvinte ale lui Sigwart, în care el afirmă teza principală a epistemologiei critice - idealitatea cunoașterii: "afirmația critică că toată cunoașterea noastră este inițial și imediat ceva numai pentru noi și constă într-un sistem de reprezentarea - este de necontestat" *) Aceste idei sunt în continuare opuse de ideea de a fi în sine), în timp ce problema cognoscibilității sale rămâne deschisă, ceea ce se explică prin dorința lui Sigvart de a-și pune doctrina logică independentă de metafizică și ontologia metafizică Opoziţia reprezentării cu fiinţa în sine formează acea rădăcină epistemologică din care cresc organic toate definiţiile principale ale gândirii date de Zigvart: idealitatea, subiectivitatea, spontaneitatea etc Caracterul antropologic al gândirii este, de asemenea, parţial legat de teoria critică a cunoaşterii, şi anume în măsura în care în unele dintre încarnările sale istorice, şi mai ales în Kant, are o clară notă antropologică) În același mod, recunoașterea determinării scopului ca trăsătură specifică a gândirii se bazează pe viziunea generală a cunoașterii a lui Sigwart Pentru a descoperi acest lucru, trebuie să aruncăm o privire mai atentă asupra naturii însăși a gândirii voluntare, așa cum este dată în definiția ei Particularitatea gândirii arbitrare, străduința pentru un scop (adevăr), Sigwart o consideră o tendință reală a unei părți a gândirii noastre, iar ideea gândirii arbitrare capătă semnificația unui grup cu adevărat definit de fenomene mentale Aceasta rezultă dintr-o serie întreagă de propoziții ale logicii Conceptul de gândire voluntară stabilește, după Siegwart, granițe psihologice) care separă gândirea voluntară de cea involuntară

Gândirea arbitrară, se spune mai departe, se termină în judecăți !!), dar judecată) Ibid B IS) Ibid B IS -) Kant s-a gândit la principiul cognitiv ca la mintea umană, mai mult decât atât, el l-a definit uneori ca un set de abilități cognitive și i-a caracterizat funcțiile cu ajutorul ideii de activitate, care a deschis accesul la predarea sa unui număr a momentelor psihologice) Ibid B IS) Ibid BIS Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII Sigwart numește anumite acte de gândire, anumite procese mentale, care au legătură cu adevărul, pentru că fiecare propoziție, ca atare, are pretenția de a fi adevărată Adevărul însuși este conceput de Sigwart sub forma unor judecăți însoțite de un simț al dovezilor, adică sub forma unei anumite experiențe etc Dar dacă Sigwart consideră că gândirea voluntară este o cantitate psihică reală, atunci în același timp el face afirmații care duc inevitabil la negarea diferențelor reale dintre gândirea voluntară și cea involuntară Conturând granițele dintre psihologie și logică, Sigwart susține că psihologia nu cunoaște diferența dintre adevărat și fals *) Deoarece gândirea voluntară este definită ca luptă pentru adevăr, este clar că această definiție nu poate fi stabilită în limitele psihologiei În consecință, arbitrariul nu este o proprietate reală a proceselor de judecată, ci altceva Dualitatea ideii de gândire arbitrară își găsește explicația în opiniile generale ale lui Sigwart asupra cunoașterii Sigvart pornește în învățătura sa logică de la ideea metafizică a rațiunii, plină de voință de cunoaștere) Numai materialul senzațiilor se opune acestei minți, iar cunoașterea se dovedește astfel a fi creativitatea liberă a minții Transferând acest concept în gândirea teoretică, Sigwart consideră gândirea arbitrară ca o activitate liberă care nu numai că își recunoaște propriile legi, ci își creează obiectele conform acestor legi, prescriind să experimenteze o rețea de relații în care se află conținutul specific al senzațiilor) Acele forme generale în care este conceput conținutul real al experienței, legile naturii, se dovedesc a fi legile gândirii însăși ca activitate spirituală, legile propriei sale naturi Lupta pentru un scop este însăși esența naturii gândirii și, întrucât scopul ei este tocmai acela de a subordona obiectele legilor sale, aceste legi capătă sensul unor reguli prin care scopul poate fi atins; astfel, forme sau) Ibid B ESTE io) Ibid B II S urm) Ibid B II S Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH legile activităţii arbitrare a gândirii coincid cu legile naturii sale Legătura astfel stabilită între ideile de gândire arbitrară și concepțiile epistemologice ale lui Sigwart relevă că contradicția de mai sus în caracterizarea gândirii arbitrare nu este întâmplătoare, că se referă la însăși esența conceptului său Acest lucru oferă motive pentru a examina mai îndeaproape structura sa logică Deoarece dualitatea doctrinei gândirii voluntare este legată de relațiile pe care Sigwart le stabilește între gândire și scop, analiza acestei doctrine conduce inevitabil la întrebarea generală în ce sens poate fi aplicat conceptul de scop în domeniul gândirii ca fenomen mental i Pentru început, în gândul la un scop, ca în orice gând, se pot dezvălui două laturi Unul n c sunt compuse din momente intelectuale, emoționale și volitive, care împreună formează însăși experiența unei idei date a unui scop, cealaltă parte este formată din conținutul logic al acestei idei, sensul concepebil în ea Experiența unui scop este un fenomen psihic condiționat de timp și, prin urmare, aparține domeniului realului Dimpotrivă, conținutul uneia sau alteia idei a scopului nu depinde de trecerea timpului, nu aparține domeniului realității; ea aparține unui alt tărâm, unui tărâm eterogen al temporalului determinat și indiferent față de el Această distincție face posibilă stabilirea a

două concepte de acțiune: scop, ca experiență, și scop, ca conținut Aplicarea primului concept pe tărâmul gândirii va da ideea gândirii colorate cu scopul Aplicarea celui de-al doilea duce la ideea de a gândi oportun Ideea gândirii orientate spre obiective se bazează pe diferențe reale în gama de experiențe În procesul gândirii umane se poate găsi media altor experiențe și experiențe de scop, care, ca și alte cantități mentale, sunt factori reali în viața mentală Experiența acelui scop care se numește adevăr capătă o semnificație decisivă în gândirea științifică Acest lucru se găsește în fenomene precum dorința de adevăr, străduința pentru el etc lupta pentru adevăr poate avea un impact semnificativ Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII asupra proceselor de gândire și anume în măsura în care concentrează atenția asupra unui subiect anume, provoacă o schimbare intensă a gândurilor, determină ordinea lor temporală etc , revizuire psihologică specială O analiză a acestui fenomen ar nota printre părțile sale constitutive acele experiențe speciale pe care le numim sentimentul adevărului gândurilor noastre, senzația de corectitudine sau infidelitatea lor - experiențe care există și în alte domenii ale vieții noastre mentale, dar, poate, , tocmai aici ajungem la o strălucire și o putere deosebite A nu vedea aceste experiențe înseamnă a nu vedea faptele Și dacă da, atunci nu există nicio bază pentru a afirma, așa cum face Sigwart, că distincția dintre adevărat și fals nu are loc în psihologie Experiențe de adevăr și falsitate, sentimentul de satisfacție asociat cu primul pentru mulți, sentimentul de neplăcere care îl însoțește pe cel de-al doilea - toate acestea sunt supuse analizei psihologice, iar sarcina sa este de a pune px în legătură cu legile generale ale vieții mentale, pentru că aceste experiențe, precum și experiențele de dorință și scop, fac parte din viața mentală, primesc influență în ea, ca verigi ale acestei sau acelea serie de timp și sunt supuse în măsura în care conexiunile temporale generale care o domină Ideea gândirii rapide este construită într-un mod complet diferit Ea apare prin stabilirea unor relații între acestea sau alte procese de gândire și conținutul scopului Având în vedere faptul că conținutul unui gând este esențial străin de experiența acestui conținut, conținutul unuia sau altui scop poate dobândi o semnificație aparte, complet independent de importanța acelor experiențe în care este dat, indiferent de caracteristicile lor reale și influența reală în viața psihică Un astfel de sens poate fi dat, de exemplu, ideii de adevăr, în forma în care Sigwart o stabilește, adică în sensul judecăţilor universale şi necesare Presupus, ca și fm, adevărul primește sensul de valoare subiectivă pentru voință, obiectul ho Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH' umbre Acest sens este apoi transferat tuturor acelor acte de gândire care au o anumită relație cu conținutul scopului stabilit, și anume: acele acte de gândire care conțin adevărul primesc sensul scopului, iar acele acte de gândire care, prin realizarea adevărul, conduce la el, primește sensul mijloacelor Astfel, în întreg câmpul gândirii, ca fenomen psihic, se remarcă un domeniu cu totul aparte, care, ca atare, adică, în particularitatea sa, ea se deosebește de alte fenomene ale gândirii nu prin proprietățile sale reale, ci prin relația sa logică cu conținutul scopului stabilit, care, prin urmare, are numai limite ideale *) ^ trasate cu ajutorul unui criteriu teleologic de evaluare Dacă conceptul de gândire colorată în scop nu presupune nimic care ar fi dincolo de limitele psihologiei, dacă indică o zonă cu adevărat limitată a gândirii care este supusă studiului psihologic, atunci ideea de \ u b\u bgândirea intenționată, care are la bază concepte ale unei serii ireale

precum conceptele de valoare și scop, stabilește limite ideale în sfera gândirii și poate fi folosită pentru sarcina practică de a conduce gândirea pe calea atingerii scopului *) În învățătura lui Siegwart, semnele care caracterizează una dintre ideile de gândire stabilite aici sunt combinate cu semnele alteia într-un concept mixt De la Sigwart *) Termenul ideal este folosit pe tot parcursul acestui studiu într-un sens pur negativ Înseamnă ireal, iar aplicarea lui la ceva este întotdeauna menită să sublinieze că este ceva destul de diferit de real) Conceptele aparținând unui număr de valori pot fi folosite și pentru a evidenția unul sau altul grup de fenomene în gândire ca obiect de studiu pur psihologic La construirea unui astfel de obiect, conținutul logic al uneia sau alteia valori, de exemplu, un scop, primește valoarea unei scheme care se suprapune gândirii reale și evidențiază un grup ideal de fenomene cunoscute în ea Momentul valoric asociat acestui conținut logic servește în acest caz doar la fixarea acestui conținut și nu este transferat fenomenelor de gândire delimitate prin el Prin urmare, ideea acestui nou subiect de studiu, ideea gândirii intenționate, nu coincide! cu ideea de gândire rapidă, care include momente de valoare; nici nu coincide cu ideea de gândire colorată în scop, care presupune diferențe reale în limitele fenomenelor gândirii
 vorbește despre dorința de adevăr, străduința pentru un scop, ca factori reali în procesul gândirii, în măsura în care rămâne în sfera relațiilor "naturale", în sfera psihologiei și nu depășește limitele scopului- gândirea colorată, ca valoare cu adevărat definită Dar din moment ce Sigwart consideră adevărul - scopul ca o idee regulativă, care este conștient poziționată și controlează procesul de judecată, în măsura în care trece în sfera conexiunilor ideale și, în consecință, în sfera gândirii rapide, ca un ideal determinat cantitate Sigwart a vrut să rezolve o problemă insolubilă: să rămână pe baza fenomenelor psihice, să evidențieze o zonă din viața mentală care nu ar fi supusă studiului psihologic Pentru aceasta a trebuit să admită că experiențele de adevăr și minciună nu pot fi încadrate în categorii psihologice, că aceste fenomene psihice nu sunt esența fenomenelor psihice Pe de altă parte, aceasta încă s-a dovedit a fi insuficientă pentru delimitarea dorită a noii zone, iar Sigvart a trebuit să recurgă la relații teleologice ideale, la determinarea ideală a scopului Dar pentru a nu părăsi terenul experiențelor nici aici, Sigwart a conceput aceste relații ideale sub forma unor conexiuni reale naturale, în urma cărora zonele reale și ideale s-au pătruns unul în celălalt și au fost supuse unor distorsiuni reciproce Deci, din punct de vedere logic, ideea de gândire arbitrară este un concept dual, care este un amestec de momente reale și relații (experiență) cu momente și relații de natură (valoare) nereală Analiza ideii de gândire arbitrară ca subiect al logicii lui Sigwart relevă două tendințe în căutările sale logice Pe de o parte, Sigwart vrea să fundamenteze sistemul logic fără a părăsi solul relațiilor reale în sfera gândirii Pe de altă parte, el caută să fundamenteze logica, ca o disciplină separată care nu coincide cu psihologia} caută să o opună psihologiei Prima tendință duce la faptul că subiectul logicii este construit ca valoare reală A doua tendință îl obligă pe Sigwart să introducă în subiectul logicii astfel de momente care aparțin sferei irealului Ambele tendințe indicate ghidează, de asemenea, întregul curs ulterior al investigațiilor sale logice
 III Conform planului lui Sigwart, gândirea arbitrară ar trebui să fie baza pentru construirea ideii de adevăr și a normelor de judecată Acesta oferă nu numai material pentru

definirea ideii de adevăr; ea dezvăluie astfel de proprietăți, astfel de conexiuni regulate, care sunt în întregime transferate în sfera adevărului și formează esența acestuia Ideea de adevăr, într-o măsură mai mică în trăsăturile sale esențiale, este, parcă, derivată din ideea de gândire arbitrară Premisa logică a acestei particularități a doctrinei lui Siegwart este relația stabilită de el între conceptele de scop și gândirea arbitrară și între conceptele de scop și adevăr Prima relație a fost deja luată în considerare mai sus, prin care s-a constatat că aplicarea ideii de scop la gândire îl conduce pe Siegwart să construiască un concept intern contradictoriu Baza logică a acestei aplicări greșite a ideii de scop se găsește în doctrina generală a lui Siegwart a principiului teleologic Astfel, studiul conceptului de scop, folosit în "logică", este necesar pentru a dezvălui ultima presupoziție logică a ideii de gândire arbitrară În plus, deoarece ideea scopului este construită de Sigwart ca determinând în mod logic ideea de valoare, studiul teleologiei sale ar trebui să dezvăluie și esența celei de-a doua dintre relațiile logice de mai sus care fundamentează sistemul său logic - relația între conceptele de scop și adevăr Ideea unui scop este centrul logic al sistemului Siegwart, subordonând și unind în mod logic toate prevederile sale separate Sigwart stabilește ideea de scop pe baza unei analize a unui act de acțiune arbitrară Trăsătura esenţială a acestui act se dovedeşte a fi realizarea unei anumite stări în viitor, iar acest gând devine obiectul voinţei) Conținutul ideii de scop este determinat de această caracteristică a actului de stabilire a scopului În măsura în care ideea de scop conține ideea de realizare, în măsura în care este implicată în concept logică P S Der Kampfgegen den Zweck Kleine Schriften Aufj S și urm Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII G o cauzează sau o include) Împlinirea presupune putere reală, care este apariția doritului stare, dar ea însăși este determinată să acționeze prin gândul la scopul lui y Scopul, conform lui Sigwart, este un gând eficient, un gând ca o forță mentală reală care determină cauzal psiho-fizicul și prin acesta schimbarea mecanică a fenomenelor * *) Legătura astfel stabilită între ideea de scop și conceptul de cauză îi conferă lui Sigwart baza pentru o convergență ulterioară a celor două categorii numite Acest tip de convergență apare în doctrina aplicării formale a ideii de scop și în doctrina scopului ca o condiție prealabilă pentru explicarea mecanică a lumii În primul caz, Sigwart evidențiază un singur punct în conceptul de scop, și anume, relația obiectivă a scopului realizat cu mijloacele externe, în virtutea cărora scopul este rezultatul unei multitudini de cauze Aplicarea ideii de scop astfel modificată conduce la o considerație cauzală, dar inversată, adică una care trece de la efectul final la cauzele care îl cauzează) În al doilea caz, factorul decisiv pentru ideea unui scop este momentul eficacității psihice Lumea, în ansamblu, este, pe de o parte, scopul procesului mondial, dar, pe de altă parte, este și ultimul său fundament, deoarece ea determină esența fiecărui atom și, prin urmare, determină cauzal toate fenomenele lumii) Întrucât un scop poate fi o forță reală numai atunci când devine obiectul unei voințe efective și o aduce în activitate pe aceasta din urmă, lumea în ansamblu este o forță activă, ultima cauză a nociolului lumii, întrucât este obiectul dorinței , scopul Voinței Divine) Comparând luarea în considerare teleologică și cauzală a fenomenelor, Sigwart face abstracție din relația pe care o are ideea de scop cu conceptul de valoare Între timp, ideea de obiectiv, cum *) Der Kampf gd Zweck S) Ibid S i) Ibid S) Logik II S Der Kampf gd Zweck S - s) Der Kampf gd Zweck S -) Logik II, S Biblioteca "Runivers" NATALIA

VOKACH valori, este stabilit de el în doctrina generală a scopului *) și primește o semnificație decisivă în sistemul său logic Stabilirea obiectivelor este, din punctul de vedere al lui Sigwart, sursa evaluării *) În legătură cu aceasta, raționalizarea este făcută dependentă și de stabilirea scopului, iar obligația presupune o voință care stabilește un scop Conceptul de ceea ce ar trebui să fie se dovedește astfel a fi doar un semn suplimentar al ideii de scop, în plus, în sfera etică și logică, scopul și cuvenitul sunt indisolubil legate) Deci, doctrina lui Sigwart a scopului și a punctului de vedere teleologic în cunoaștere este impregnată de tendința de a extinde domeniul de aplicare a principiului teleologic Abordând conceptul de cauză, ideea de scop pătrunde în cunoașterea naturii Absoarbe conceptele de valoare și datorie și câștigă dominație în sfera valorilor și normelor Pretențiile nemoderate ale categoriei teleologice se dovedesc însă a fi fatale, în primul rând, pentru sine: conceptul de scop își pierde individualitatea, devine vag și nedefinit De fapt, printre acele semne pe care Sigwart le atribuie ideii de scop, nu există unul care să fie stabilit ca fiind necesar pentru acesta, inalienabil de la acesta Când este aplicată în mod formal, ideea unui scop nu numai că nu are niciun semn de valoare, dar încetează să mai fie un obiect al voinței În acest caz, scopul este doar efectul final și, în plus, deja realizat Întreaga diferență dintre modurile cauzale și teleologice de cunoaștere se rezumă la aceasta, că în primul punct de plecare sunt cauzele de la care se trag concluziile la efecte, în timp ce în al doilea se trage de la efect la posibil sau real cauze Totuși, această diferență nu oferă temeiuri suficiente pentru stabilirea a două moduri de cunoaștere Momentul esenţial al relaţiei cauzale constă în dependenţa temporală constantă dintre cele două fenomene; pe care dintre aceste două fenomene - următorul sau precedentul - este ales ca punct de plecare la găsirea conexiunii lor constante,) Der Kampf σ d Zweck S) Ibid S / logică II S Anm Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII esența contemplației nu se poate schimba Mai mult, pentru știința empirică, tocmai cauzele sunt necunoscute și căutate, iar efectele sunt date; prin urmare, concluzia la cauze este calea pe care o parcurge în primul rând explicația cauzală, în timp ce concluzia de la cauze la efecte este deja aplicarea informațiilor obținute pe prima cale Revizuirea formal-teleologică este în esență o revizuire cauzală, ideea scopului aplicat în ea este complet dizolvată în ideea efectului și își pierde sensul specific În doctrina lui Sigvart despre scop ca cauză a lumii, conceptul de scop, în sensul efectului final, joacă un rol subordonat Adevărat, lumea în ansamblu este considerată aici drept consecința finală; totuși, acest efect, care completează procesul mondial, nu capătă semnificația unui scop în sine, ci ca un gând efectiv al voinței divine intenționate Momentul relevanței psihice a scopului este astfel adus în prim-plan și devine punctul de plecare pentru convergența conceptelor de scop și cauză Schema logică a doctrinei lui Sigvart despre cauză-scop poate fi prezentată sub această formă: lumea, în ansamblu, este scopul voinței divine; scopul este gândirea eficientă; regularitatea gândurilor este identică cu regularitatea naturii; natura în schimbarea cauzală a fenomenelor desfășoară gânduri; gândirea lumii ca scop, realizează lumea însăși, este cauza lumii Această ultimă concluzie se bazează pe următoarele presupoziții: în primul rând, ideea metafizică a unei voințe raționale cu scop; în al doilea rând, ideea epistemologică a identității dintre regularitatea gândirii în sensul cunoașterii gândirii arbitrare și regularitatea ființei; în cele din

urmă, în al treilea rând, ideea scopului ca gândire eficientă Primele două premise întăresc acele concepții filozofice generale ale lui Sigvart, care stau la baza doctrinei sale despre scop și, în consecință, baza sistemului său logic A treia premisă este caracteristică conceptului de scop stabilit de Sigwart Ideea unui scop este definită de el ca gândul unui scop, adică ca o experiență a unui scop, ca o cantitate mentală reală Este de la sine înțeles că fiecare fenomen psihic, ca atare, poate fi eficient în fluxul conștiinței, poate Întrebări de filosofie, carte - Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH provoacă alte fenomene Nu numai gândul la scop, ci și toate celelalte gânduri, nu numai gândurile, ci și toate celelalte experiențe pot dobândi o semnificație decisivă într-unul sau altul moment al vieții spirituale A atribui conceptului de scop un semn de eficacitate psihică înseamnă a transfera proprietatea inerentă experienței în general și experiența conceptului de scop în special conceptului însuși O astfel de metodă de definire face imposibilă distingerea precisă a unui concept de altul: ideea de scop din învățătura lui Sigwart cade din nou în seria cauzală și este absorbită de ideea unei cauze psihice Dacă în doctrina relației dintre conceptele de scop și cauză, Sigwart face o încercare de a extinde aplicarea principiului teleologic la sfera fenomenelor determinate cauzal, atunci în doctrina scopului ca valoare, el face un asemenea încercare cu privire la sfera valorii du-te Apropierea dintre scop și valoare are loc în detrimentul acestui din urmă concept: ideea de valoare este în întregime subordonată ideii de scop și este făcută dependentă de dorința de delegare Subordonarea sferei ideii valoroase față de scop presupune excluderea din această sferă a categoriilor de valoros obiectiv și cuvenit Într-adevăr, conceptul de valoare obiectivă nu își găsește un loc în sistemul lui Sigwart, iar conceptul de propriu-zis, norma se contopește cu conceptul de scop în măsura în care scopul este considerat de el ca o regulă de comportament, întrucât conţine cerinţa de a acţiona în acest fel şi nu altfel Sigwart ignoră imaginabilitatea unor astfel de cazuri când valoarea este pusă în afara relației cu ideea de voință care o dorește și ideea de realizare, când norma afirmă, așa cum ar trebui, ceea ce nu poate deveni un scop, deoarece realizarea necesită condiţii care nu există acum şi nu vor apărea niciodată În fine, ne gândim și la un conflict invers între scop și normă, când scopul este ceva pur și simplu dorit, din punctul de vedere al unei aprecieri obiective, indiferent sau nevaloros, de exemplu, ceva absurd, imoral, urât De aici rezultă, în primul rând, că conținutul scopului și normei pot coincide sau nu, că, în consecință, ideea scopului, ca atare, nu poartă un moment normativ și trebuie să se opună alte categorii de evaluare Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGPKP Conceptul de scop, subordonându-și însuși ideea de valoare, are o importanță decisivă în sistemul logic al lui Sigwart: servește ca punct de plecare în definirea ideii de adevăr și fundamentează logic modul în care Sigwart dezvoltă această definiție Adevărul logic este construit ca scop al gândirii, iar prin categoria scopului intră în interacțiune logică cu sfera gândirii reale, determinate cauzal Ca scop, adevărul capătă semnificația efectului final, iar ipoteza că acest efect se realizează uneori în gândire dă temei pentru a considera relațiile reale dintre momentele individuale ale procesului de judecată, ca bază pentru determinarea adevărului logic și norme logice Modul genetic de a studia gândirea, care stabilește legile ei naturale, este folosit în studiile logice ale lui Sigvart pentru a stabili un sistem de valori Teleologia, care reunește ideile de cauză, scop și valoare, oferă baza pentru o

astfel de metodă de căutări logice, în care ideea de explicație genetică este amestecată cu ideea de evaluare Între timp, dacă încercăm să înlocuim conceptul vag și pretențios de scop dezvoltat de Siegwart cu o idee mai precisă și strict limitată a scopului, atunci necesitatea de a distinge între aceste două moduri de considerare va deveni evidentă De fapt, scopul poate fi numit ceva care este obiectul dorinței conștiente a unei persoane sau a unei anumite mulțimi de oameni, o dorință asociată cu străduința îndelungată a acestor oameni de a realiza acest ceva în realitate reală Ideea de scop este conectată în acest fel cu ideea unei voințe umane conștiente și active; această legătură conferă conceptului de scop sensul său specific Din punct de vedere fenomenologic, procesul de stabilire a scopurilor constă în faptul că dorința conștientă, așa cum spune, selectează unul sau altul element al realității din ansamblul total al altor elemente asemănătoare acesteia și îi înzestra un avantaj deosebit peste alte elemente, o valoare deosebită datorită relaţiilor sale ireale în cadrul mulţimii dar prin raportul ideal cu el a voinţei umane date; în același timp, dorința conștientă își asumă elementul de realitate astfel distins -N-· Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH să fie realizat, iar acesta din urmă este conceput ca ceva dat voinței de stabilire a scopului însăși Din punct de vedere logic, ideea de scop are următorul sens: un scop este o valoare, ca sarcină practică pentru voința umană care stabilește această valoare și această sarcină După cum se poate observa din această definiție, conceptul de scop atinge sfera idealului prin semnul valorii și sfera realului - prin ideea unei realizări date, pe de o parte, și prin ideea de voința umană, pe de altă parte Ideea de împlinire pune ideea unui scop într-o anumită relație cu conceptul de cauză, în timp ce ideea de valoare leagă logic scopul cu alte tipuri de valori: proprii și obiectiv valoroase Conceptul de scop este legat de conceptul de cauză în măsura în care ideea unei presupuse realizări este inclusă printre atributele sale A efectua ceva înseamnă a-l face membru al unei serii reale, efectul unei cauze sau alteia Conceptul de scop presupune, așadar, conceptele de cauză și efect Conceptul de efect, încă nerealizat, dar unul pe care voința vrea să-l realizeze, este legat de conceptul de scop, iar conceptul de cauză oferă o bază pentru construirea conceptului de mijloc în sensul unui cauza care realizează scopul Un semn de valoare introduce conceptul de scop într-o serie ideală și îl apropie de ideile despre ceea ce este datorat și valoros obiectiv Datoria este o valoare a cărei realizare este valoroasă în mod obiectiv O caracteristică comună a conceptelor de scop și datorie este ideea de valoare, în primul rând, și apelul la sfera realului prin ideea de implementare, în al doilea rând Diferența dintre cele două concepte este următoarea: ideea de scop presupune ideea de voință și, în plus, în două privințe, pe de o parte, în măsura în care scopul este pus de voință, pe de altă parte mână, în măsura în care este o sarcină pentru voință, prin urmare, ideea scopului este legată de ideea subiectului real Dimpotrivă, cuvenitul este conceput ca independent de dorința umană, ca ceva ce poate fi opus unei astfel de dorințe ca o datorie obiectivă În cele din urmă, valoarea obiectivă ca atare, indiferent de specie căreia i-ar aparține - fie că este adevăr sau frumusețe etc - se apropie de scop numai în măsura în care Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII scopul este valoarea Diferența dintre cele două concepte indicate este că ideea de valoros obiectiv nu are în sine nimic de-a face nici cu voința umană, nici cu domeniul realului în general, ci este concepută ca o cantitate ideală și obiectivă Ideea de valoare obiectivă presupune conceptul de valoare

ca atare Această ultimă idee este conceptul de gât într-o serie de categorii de evaluare și este un prins logic în raport cu ideile de valoare obiectiv, propriu-zis și scop; semnificația sa particulară necesită o considerație independentă specială Din relația dintre categoriile individuale ale unui număr de valori, rezultă că, dacă ceva se presupune a fi un scop, atunci aceasta nu înseamnă că este prin urmare datorat și valoros obiectiv și, pe de altă parte, valoros obiectiv nu este neapărat un cuvenit sau un scop Cu toate acestea, este posibilă aplicarea în comun a acestor categorii la una și aceeași relație imaginabilă între elementele realității În această aplicație, valoarea obiectivă a uneia sau aceleia relații stă la baza nu numai pentru a-i conferi un caracter normativ, ci și pentru a-i face un scop Obiectiv valoros devine astfel baza stabilirii obiectivelor Această posibilitate este implementată, de exemplu? în ideea unei judecăți adevărate ca scop al gândirii noastre Judecata este concepută în acest caz ca obiectiv valoroasă, corespunzătoare criteriului adevărului obiectiv; în plus, este considerat de la sine înțeles, adică ca ceva ce trebuie realizat de gândirea noastră și, în cele din urmă, este postulat ca sfârșit al voinței noastre Dacă ideea de adevăr logic obiectiv nu este subordonată ideii de scop și nu are legătură cu relațiile cauzale în gândirea reală, atunci stabilirea legilor naturale ale gândirii nu poate fi baza pentru determinarea conținutului conceptului şi conţinutul normelor logice Conținutul lor nimic nu se determină prin stabilirea unui criteriu de valoare și aplicarea lui în sfera realului, ceea ce presupune, așa cum este deja limpede de la sine, o metodă specială de cunoaștere, care nu coincide cu metoda prin care se caută legături temporale permanente între fenomene este reglementată Diferența dintre metoda de evaluare și metoda de explicație Biblioteca "Runivers" NATALIA VOKACH aparține uneia dintre acele moșteniri ale filozofiei lui Kant, care este cultivată cu o atenție deosebită în școlile neokantianismului modern Deoarece a crescut din punct de vedere istoric pe baza unei perspective idealiste, recunoașterea, exprimarea și aplicarea sa sunt adesea împletite în cel mai intim mod cu premisele idealiste generale ale caracterului Cu toate acestea, această distincție nu este în sine legată de nicio metafizică și poate fi recunoscută atât de idealist, cât și de reprezentantul tendinței pozitive La baza mărturisirii sale stă o anumită experiență fenomenologică, care are același grad de persuasivitate imediată ca acea experiență cotidiană, în urma căreia distingem negrul de alb Această experiență constă în faptul că vedem direct diferența dintre două acte de gândire: într-unul dintre ele ne gândim la un obiect sau un proces cu proprietățile sale inerente, ca existent în timp și în unele relații temporale cu alte obiecte - postulăm ceva ca fiind; într-un alt act, ne gândim la un obiect și la proprietatea lui în afara existenței lor temporale și a relațiilor lor temporale, dar în relația lor cu alte obiecte și conținuturi, pe care le recunoaștem ca valoare, afirmăm ceva ca fiind valoros sau lipsit de valoare Gândit în fiecare dintre aceste acte, în fiecare dintre aceste experiențe, sensul poate fi, ca mărime supratemporală, abstrasă de experiența însăși și eliberat de învelișul ei mental; în experiența ființei se vede apoi conceptul de a fi, în experiența valorii conceptul de valoare, iar ambele idei pot deveni apoi un instrument de analiză științifică și elemente constitutive ale teoriei științifice Datorită diferenței dintre presupunerea reală și evaluare, cerința de a nu amesteca genetică și așa-numita metoda critică de considerare este cheia productivității cercetării științifice Necesitatea aplicării acestei cerințe în

cunoaștere poate fi demonstrată a posteriori prin descoperirea acelor contradicții, la care duce invariabil folosirea în comun a ambelor scurgeri de vedere, contradicții, pentru recunoașterea cărora este necesară o singură condiție, inevitabil în orice gândire științifică ii, ascultarea de legile logicii Biblioteca "Runivers" SIGHART SI PROBLEMA LOGICII Astfel, analiza conceptului de scop duce la o distincție între sfera valorilor și sfera fenomenelor O comparație a acestui rezultat cu doctrina scopului a lui Sigwart arată că se bazează pe principiul opus: confuzia dintre spumant și real stă la baza teleologiei lui Sigwart, iar din moment ce conceptul de scop determină conceptul de bază al autorului Logica, această confuzie este premisa logică a sistemului său de valori O analiză a ideii de scop relevă în continuare că definirea acestui concept și delimitarea lui de alte categorii apropiate din punct de vedere logic este posibilă numai pe baza unei distincții între conținutul conceptului în sine și procesul de scop laganiya, adică pe baza distincţiei dintre logic şi real În consecință, doctrina lui Sigwart, care îmbină diferite categorii într-un singur concept mixt, are la bază o confuzie a tărâmului logic cu tărâmul real Sigwart transferă proprietățile experiențelor lor în sfera conceptelor, iar aceste definiții reale, străine de conținutul logic al ideilor, formează acel mediu cețos indiferent în care contururile lor se estompează și se scufundă Confuzia dintre logic și real este baza ultimă a căutărilor logice ale lui Sigwart, cărora îi aparține - după cum vom vedea mai jos - o semnificație decisivă în sistemul său Natalia Vokach (Urmează sfârșitul) Biblioteca "Runivers" Filosofia lui Bergson) Critica experienței interioare "Nous ne pensons pas le temps réel" Mais nous le vivons, parce que la vie deborde fintelligence (L'évolution Creatrice) "Starea profundă a conștiinței"; spune Bergson, "considerate în sine, nu au nimic de-a face cu cantitatea; sunt de calitate pura; ele sunt amestecate în așa fel încât ar fi imposibil de spus dacă reprezintă ceva unic, sau sunt mai multe dintre ele, sau chiar să le examinăm din acest punct de vedere, fără a le denatura imediat natura "(E) Doar elementele superficiale ale conștiinței noastre, cele cu care aceasta intră în contact cu lumea exterioară, manifestă tendința de a se izola unele de altele; dar ele exprimă cel mai puțin esența noastră, nepurtand pecetea individualității noastre: separându-se unul de celălalt, ele sunt astfel separate de l-ul nostru (E , Vv) Iată câteva imagini cu care filosoful-artist încearcă să reprezinte natura intimă a existenței spirituale Viața noastră este, parcă, o "desfășurare a unui sul": la urma urmei, "a trăi înseamnă a îmbătrâni" și simțim cum ne apropiem constant de sfârșitul căii vieții noastre Dar, pe de altă parte, viața este și ca "înfășurarea pe minge", întrucât tot "trecutul nostru ne urmează, îmbogățit constant de prezentul adunat pe parcurs" N-ar fi, totuși, mai bine să comparăm ființa noastră interioară cu "un spectru cu o mie care descresc imperceptibil și trec unul în celălalt?) Vezi "Întrebări Ftglos și Psych ", nr Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON s nuanțe"? Într-adevăr, analogiile anterioare dau naștere la ideea că etapele succesive ale vieții sunt omogene și proporționale, în timp ce, de fapt, fiecare nou moment, deși indisolubil contopit cu cele anterioare, diferă de ele în mod fundamental Cu toate acestea, debordările spectrului, care caracterizează în mod clar procesul mental, deoarece în el toate precedentele prefigurează următorul și într-un anumit sens sunt traduse în el, se dovedesc a fi în exterior, întinse în spațiu și durata existenței noastre se caracterizează prin pătrunderea reciprocă a pieselor Să alegem așadar o comparație și mai potrivită "Imaginați-vă

o bandă de cauciuc infinit de mică, comprimată pe cât posibil până la un punct matematic " Să-l întindem mental și, abaterea de la linia formată în acest caz, ne vom concentra atenția exclusiv asupra celui mai inseparabil act de întindere Deci vom scăpa de spațiu și "vom obține o imagine mai corectă a dezvoltării sinelui nostru în durată" Dar, pe de altă parte, această comparație nu ne va transmite acea "bogăție de colorare" care este caracteristică timpului pe care îl trăim În general, toate aceste metafore sunt unilaterale, deoarece viața combină atât "continuitatea dezvoltării", cât și "diversitatea calitativă a proprietăților", cu "unitatea de direcție" Și trebuie să admitem că nicio imagine nu poate epuiza plinătatea conținutului nostru interior (Vv -), dar conceptele, chiar mai puțin decât imaginile, ne vor conduce în secretele dezvoltării spirituale Punctul de vedere intelectual al analizei ne oferă doar o idee simbolică practic utilă a vieții noastre interioare Pe de altă parte, intuiția ne cufundă în profunzimile realității spirituale Pentru o considerație intuitivă, personalitatea noastră este dată în dezvoltarea sa continuă Timpul, durata este adevărata sa esență Această perioadă pe care o trăim este caracteristică faptului că fiecare nou moment al ei este eterogen cu cele anterioare - deja unul câte unul care întruchipează în sine o mare cantitate de amintiri acumulate x) Fiecare sentiment doar pentru că \) Chiar și, strict vorbind, "momentele" de timp nu există deloc Orice proces, ca atare, este ceva indivizibil; el în spațiu Dar cum poate fi imobilul un simbol adecvat al duratei curente - (M iii Biblioteca "Runivers" BORIS BABYNIN că durează, își schimbă culoarea interioară Tot trecutul se reflectă în prezent, dar tot prezentul transformă și acest trecut, refractându-l în sine Timpul real pe care îl trăim nu este o schimbare de momente, ci "progresul continuu al trecutului, care roade viitorul și se îngrașă pe măsură ce înaintează", "eterogenitatea absolută a elementelor care se dizolvă unele în altele" (Ev) , E) Dimpotrivă, realitatea psihică, studiată parcă din exterior, se prezintă sub diverse forme, în funcţie de unghiurile de vedere alese; astfel de tipuri sunt "stări" și "elemente" mentale Dar, smulgând din realitatea spirituală semnul ei principal - devenirea, nu se poate aștepta să-l înțeleagă, adăugând chiar la stările izolate arbitrar de schimbări încă străine, un purtător fără conținut și fără formă Având o atitudine negativă atât față de interpretarea substanțialistă (în sensul obișnuit al cuvântului), cât și față de interpretarea actualistă a vieții mentale, Bergson încearcă să unească aceste teorii într-o sinteză superioară, pe baza unei metode intuitive, prin pătrunderea în natura timpului psihologic, ascuns intelectului, deosebindu-l de spațiu, ca simbol al imobilității, al omogenității, al exteriorității Timpul nu este spațial: acesta este laitmotivul criticii lui Bergson asupra experienței interioare Din această propoziție de bază rezultă, în primul rând, imposibilitatea aplicării numărului și măsurării proceselor mentale Într-adevăr, orice analiză cantitativă, așa cum arată studiul conceptului de număr, presupune o intuiție spațială; dar dacă spațiul omogen nu este, în sensul strict al cuvântului, forma chiar și a obiectelor exterioare, el poate fi totuși recunoscut ca forma experiențelor noastre interioare Și dacă da, atunci este evident că făcând un calcul numeric în domeniul subiectiv, enunțând în el o multiplicitate separată de elemente, refractăm astfel procesele spirituale prin spațiu, adică obținem doar cunoștințe simbolice, nu reale despre ele (E) De aici însă nu se poate trage concluzia că, potrivit lui Bergson, realitatea noastră spirituală este în general străină de extensie Adevărat, conţinând Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA

LUI BERGSON aie senzații, în care extensia prin excelență este, după părerea sa, dată în mod obiectiv; dar consideră că este necesar să se facă distincția între o întreagă gradație a planurilor conștiinței și, în același timp, o gradație a gradelor de extensie Toate planurile conștiinței sunt situate între două limite, care pot fi descrise simbolic ca baza și vârful conului; atunci ei înșiși vor reprezenta o secțiune a acestui con paralel cu baza Ne apropiem de vârful conului, când din ce în ce mai mult ne concentrăm trecutul păstrat de memorie, străduindu-ne să-l întrupăm în acțiune; ne apropiem de temelia ei atunci când ne transferăm pe tărâmul viselor, străin de activitate (M) Aceste secțiuni nu sunt, desigur, ceva static, ci mai degrabă posibile opriri în viața dinamică a spiritului nostru În fiecare dintre aceste planuri posibile, întregul nostru trecut este afișat, dar într-un mod diferit: cu cât mai aproape de limita viselor pure, cu atât amintirile noastre sunt mai colorate și individuale; pe măsură ce se îndepărtează de ea, devin palide, devin generale, mai schematice (M) Transferându-ne într-unul sau altul dintre aceste planuri, folosind, cu alte cuvinte, o "tensiune" mai mare sau mai mică a memoriei noastre, noi, în același timp, în mod firesc, în interesul adaptării, ne întoarcem spre prezent tocmai acea latură a noastră trecut, care cel mai bine dintre toate ne oferă posibilitatea de a ne orienta Iată cheia înţelegerii legilor asocierii ideilor: utilitatea în viaţă este inerentă, tuturor grupărilor posibile de idei, tocmai în conjuncţii prin contiguitate şi asemănare (M) În ceea ce privește extensia, care, în înțelegerea lui Bergson, se află între spațiul pur și negația sa absolută, stările afective nu sunt lipsite de ea; Acestea din urmă, în viața dinamică a spiritului nostru, se transformă continuu, fie apropiindu-se de imaginile percepției în bogăție de detalii, fie dispărând în "amintiri pure", stări inconștiente și neextinse (M , izz, ,) În sistemul lui Bergson, conceptul de "memorie pură", în rolul său, este analog conceptului de "percepție pură", primul ne introduce și în propria sa sferă a psihologiei, ca cel din urmă în domeniul științelor naturii Conturând teoria percepției lui Bergson, noi Biblioteca "Runivers" BORIS BABYNIN doar puțin atins chestiunea participării la percepția concretă a amintirilor (în sensul obișnuit al cuvântului) J) Acum trebuie să umplem acest gol și să pătrundem mai adânc în tărâmul psihic, al cărui reprezentant caracteristic, potrivit lui Bergson, este memoria pură La formarea percepției concrete participă doi curenți de sens opus: "unul, centripet, provine dintr-un obiect exterior, celălalt, centrifugal, are ca punct de plecare ceea ce numim "rememorare pură" (M) Acest curent centrifug ne interesează acum Cum se întâmplă? Pentru a rezolva această problemă, să ne întoarcem la cazurile de retragere Revocându-ne în memorie amintirea unei perioade din viața noastră, experimentăm o experiență deosebită de tranziție, mai întâi de la prezent la trecut în general, apoi la o parte a acestui trecut În felul acesta ne pregătim pentru primirea memoriei dorite; Adevărat, este încă într-o stare latentă ("pură"), dar încetul cu încetul se îngroașă într-un fel de "nebuloasă", se definește în contururile sale, devine o "imagine", asemănătoare percepției Această autoobservare, dezvăluind în sufletul nostru prezența unor stări inconștiente - "amintiri pure", ne dezvăluie eroarea grosolană a asociaționismului, care pierde din vedere astfel de stări "virtuale" și în reprezentarea sa statică a vieții spirituale nu permite decât două elemente : percepţia şi memoria-imagine în decât el vede diferenţa dintre ele numai în intensitate (M) Dar și în această ultimă afirmație, asociaționismul este greșit: altfel am confunda o senzație

slabă cu amintirea unei senzații puternice, ceea ce nu se întâmplă niciodată De fapt, percepția, ca atare, este fundamental diferită de amintire Primul are un caracter activ, străduindu-se să fie întruchipat în acțiune, al doilea este pur contemplativ Însă pornind de la totalitatea trecutului nostru, conducem această stare virtuală de amintiri pure prin diferite planuri ale conștiinței și o informăm de relevanță la maximum !) Amintiți-vă că Bergson extinde conceptul de memorie, referindu-se la acesta implementarea unui fel de sinteză temporală a "percepțiilor pure" Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON Fuziunea cu datele percepției (M) Și astfel, ceea ce în sine are doar un caracter teoretic, contemplativ, actualizându-se, capătă un sens practic, efectiv Totuși, vorbind despre amintiri ca elemente ale realității mentale, deja distorsionăm "mulți unitate naturală", "pluralitate unică" a conștiinței noastre (Ev) Conștiința noastră nu se încadrează în niciunul dintre aceste cadre categoriale: unitate, pluralitate; ambele împreună nu pot da decât "o imitație aproximativă a acelei pătrunderi reciproce și a acelei continuități" pe care le găsim în adâncul nostru (Eν o,) Conceptul general de psihic fiind conturat aici de noi Nu, mai bine, devenirea definește atitudinea negativă a lui Bergson față de psihofizică, față de teoria paralelistă a legăturii dintre principiile spirituale și corporale, față de determinism Din aceasta rezultă soluția lui Bergson a problemei psihofizice și remarcabila sa teorie a libertății Esența psihofizicii este exprimată în trecerea de la (remarcat de Weber) constanța relației dintre stimuli și creșterea sa ușor vizibilă kj "ecuație- un sentiment care leagă "cantitatea de senzație" cu iritația corespunzătoare" (E) O astfel de lege a fost stabilită de Fechner; dar pentru aceasta a trebuit să facă mai multe presupuneri complet arbitrare: i) că conștiința unei creșteri ușor vizibile a iritației este aceeași cu creșterea senzației (Δ)) că aceste "creșteri de senzație" pentru orice magnitudine a iritației sunt identice,) că pot fi considerate cantitate și le aplică o analiză a celor infinit de mici Dar se poate fi de acord cu premisa de bază că schimbarea senzației (S)-AS este o mărime și S este o sumă aritmetică? Desigur nu La urma urmei, atunci când experimentăm un nou S după ce simțim S, nu suntem deloc conștienți că ceva i s-a adăugat la S în sensul aritmetic al cuvântului AS nu este nici măcar ceva real, cu atât mai puțin cantitativ (E) Senzațiile S și S diferă în mintea noastră ca "nuanțe de curcubeu" calitative și deloc ca cantități și, prin urmare, cercetarea psihofizică este lipsită de fundație Bergson este un susținător puternic al teoriei reciprocității Biblioteca "Runivers" BORIS BIVSHIN moduri ale spiritului și trupului În articolul "Le paralogisme psycho-physiologique") el caută să stabilească că teoria paralelismului psiho-fiziologic este contradictorie în interior: nu poate fi aderată decât în condiția unei treceri neobservate de la idealism la realism sau invers, i e atunci când se conectează puncte de vedere care se exclud reciproc Sub "idealismul" "realismului", autorul nostru înțelege următoarele sisteme de interpretare a interpretării, dintre care unul implică posibilitatea, iar celălalt imposibilitatea de "identificare prin desfășurarea și împărțirea în spațiu al prezentului, care este conștiința umană") Aflat succesiv mai întâi pe unul, apoi pe celălalt dintre aceste puncte de vedere opuse, Bergson încearcă să arate că nici idealismul, nici realismul, duse până la capăt, nu sunt compatibile cu recunoașterea paralelismului (în sensul echivalenței) între mental și stări cerebrale Să luăm, împreună cu autorul nostru, o poziție idealistă Atunci creierul va fi pentru noi doar un "colț de reprezentare", doar unul dintre numeroasele "imagini", în esență deloc

diferit de restul În ea, ca și în alte imagini - obiecte, nu va exista nimic fundamental inaccesibil percepției noastre, niciun potențial magic Se va raporta întotdeauna la totalitatea imaginilor, în timp ce conținutul la conținut Dar dacă da, afirmarea teoriei paraleliste, conform căreia percepția conștientă este determinată nu de obiectele corespunzătoare în sine, ci doar de acel "proces al creierului, care este cauzat de acțiunea acestor obiecte, se reduce, în esență, la următoarea propoziție contradictorie: "partea este egală cu întregul") Să trecem acum la un teren realist Esența realismului constă în asumarea unei cauze a reprezentărilor, diferită de acestea Prin urmare, aici-τo, s-ar părea că putem afirma cu siguranță că schimbările interne, cu adevărat reale, din creierul nostru sunt descrise în toate detaliile în limba lor proprie *) Revue de métaphysique et de morale, noiembrie) "Le paralogisme psycho-physiologique" (=?), P) p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON GBP ideea noastră: trebuie doar să poți înțelege aceste scrieri ciudate J) Totuși, de fapt, contradicția nu poate fi eliminată și în acest caz Într-adevăr, numai idealismul are dreptul să separe sistemul nervos de realitatea care îl înconjoară, deoarece pentru el lucrurile coincid cu ideile Realismul consecvent nu poate face acest lucru, deoarece consideră artificiale și relative tăieturile caracteristice zonei reprezentării noastre, care pentru el servește doar ca semn, simbol al realității adevărate *) Prin urmare, realismul, ca atare, nu poate vorbi decât de echivalența reprezentărilor cu un întreg cu adevărat inseparabil, în care, într-o interacțiune dinamică universală, corelatele reale ale tuturor reprezentărilor în general se contopesc Și dacă da, atunci principiul paralelismului, care separă procesele creierului și presupune că "ei, singuri, ar putea crea, determina sau măcar exprima reprezentarea obiectelor", primește în limbaj realist următoarea expresie contradictorie: "relația între doi termeni este echivalent cu unul dintre ei, y >) Apărarea tezei paraleliste este posibilă numai prin îmbinarea nelegitimă a punctelor de vedere idealiste și realiste) Într-adevăr, idealistul uită curând că pentru el creierul trebuie să fie doar o idee, !) În același timp, însăși legătura dintre procesele creierului și procesele conștiinței poate fi, desigur, interpretată diferit Unii dintre susținătorii realiști ai paralelismului vor considera reprezentarea simplă, atribuind un rol creativ creierului; alții vor admite că ideea apare doar în relație cu starea corespunzătoare a creierului sau vor spune că ambii acești termeni sunt doar aspecte ale unei realități cele mai interioare) Cum ar fi, de fapt, "lucru în sine" de ideea noastră dacă ar fi împărțit și divizat, așa cum este?) p În esență, este sugerat de însăși formularea problemei psihofiziologice De fapt, ar trebui să fie vorba despre relația dintre "creier" și "gând"; dar primul dintre acești termeni, determinându-ne să ne gândim la "lucruri", ca și cum prin el însuși ne-ar pune într-un punct de vedere realist, iar al doilea, îndreptându-ne atenția către "reprezentări", ne conduce în mod firesc către idealism Biblioteca "Runivers " BORIS BABYNIN și începe să vadă în creier procese "lucruri" înzestrate cu abilități ascunse percepției și, în conținutul lor, nemăsurat superioare ideilor Și atunci teoria paralelismului se dovedește a fi acceptabilă pentru el, dar numai pentru că punctul său de vedere principal a devenit contradictoriu în sine La rândul său, realistul, apărând paralelismul, pierde din vedere faptul că nu poate privi creierul ca pe ceva independent în sine, că o asemenea împărțire a realității în părți presupune desfășurarea ei în spațiu, adică trecerea efectivă la idealism Dar odată ce realistul a

devenit idealist, argumentul împotriva idealismului este îndreptat și împotriva lui El poate evita acuzaţia de a identifica partea cu întregul numai prin revenirea la poziţia anterioară; dar, fiind un susținător al paralelismului, el, așa cum tocmai am văzut, nu este în stare să-l țină mult timp De fapt, aceste salturi de la realism la idealism și invers apar atât de repede încât teoreticienii paralelismului nu le observă deloc și, prin urmare, continuă să adere cu insistență la o doctrină care este, în esență, un paralogism indubitabil Să încercăm acum să schițăm schema construcției pozitive a lui Bergeon, să vedem cum își imaginează el însuși raportul dintre principiile "spirituale" și "corporale" "Spiritul împrumută percepții de la materie, din care își extrage hrana și i le returnează sub formă de mișcare, în care își imprimă libertatea", spune ultimele rânduri ale Matière et mémoire, lucrarea lui Bergson dedicată problemei unitatea spiritului și trupului Și în aceste cuvinte este un scurt rezumat al soluției problemei oferite de autorul nostru În centrul acestei decizii se află recunoașterea liberului arbitru - pe care ne așteptăm să îl stabilim în curând, din punctul de vedere al lui Bergson, ca un fapt indubitabil al experienței interioare În ceea ce privește problema psiho-fizică în sine, aici ea iese înaintea noastră în cele două aspecte ale sale: în primul rând, vorbim despre legătura conștiinței cu materia și, în al doilea rând, despre relația ei mai strânsă cu o parte a materiei - corpul cunoașterii și subiect actoricesc Și în conceptul filosofului francez, ambele ramuri ale problemei sunt reduse la un singur trunchi: relația dintre conștiință și materie, ca Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON SI și relația sa cu corpul, este explicată din punctul de vedere al sarcinii puse de viață pentru realizarea practică a libertății În percepție, conștiința noastră este direct legată de realitatea materială: aceasta este premisa epistemologică principală a lui Bergson Cât de psihologic se realizează această unire, care este principiul acelei activități selective a conștiinței, care se manifestă în aceasta, am explicat deja suficient Prin urmare, acum trebuie să ne concentrăm atenția în principal asupra acelei părți a problemei psihofizice care are în vedere legătura dintre spirit și corp Care este rolul corpului nostru? Care este relația dintre creier și memorie? Iată întrebările care necesită acoperire suplimentară Teoria memoriei, potrivit lui Bergson, este atât o "consecință teoretică, cât și o justificare experimentală" a teoriei percepției pure (M) De fapt, potrivit cercetătorului francez, bazându-se doar pe datele percepției externe, este imposibil de stabilit că procesele cerebrale care însoțesc percepția nu sunt nici cauza ei, nici un duplicat, că ele se raportează la ea ca o acțiune incipientă doar la o acțiune posibil: în go , obiectul perceput este prezent și, prin urmare, se poate susține în egală măsură că "modificările creierului conturează reacțiile emergente ale corpului nostru sau că ele creează o duplicare conștientă a imaginii prezente" (M)) Dar studiul memoriei trebuie să infirme oricare dintre ipoteze, deoarece acestea duc la consecințe opuse Dacă în timpul percepției o stare a creierului ar putea genera o reprezentare, atunci în absența unui obiect, o "repetare atenuată" a aceluiași fenomen cerebral va fi suficientă pentru apariția unei amintiri Și de aici rezultă concluzia: "memoria este doar o funcție a creierului, iar diferența dintre percepție și reamintire este doar în intensitate" (M) Dimpotrivă, dacă starea creierului doar ne-a "continuat" percepția, nu există niciun motiv să credem că va fi capabil să creeze amintiri În acest caz, va trebui să concluzionăm că "memoria este altceva decât funcția creierului" și că "percepția și

amintirea diferă una de cealaltă nu în funcție de Cursivele sunt ale noastre Întrebări de filosofie, carte $ Biblioteca "Runivers" BORIS BABYNIN pedepse, ci din fire": cu prima, materialul este dat din exterior, cu a doua, nr (M) Pentru a rezolva problema, Bergson analizează amănunțit datele faptice care caracterizează legătura dintre fenomenele cerebrale și fenomenele de memorie, referindu-ne la indicațiile psihofiziologiei patologice și normale Suntem, desigur, lipsiți de posibilitatea de a-l urmări, dar la toate curbele ale argumentația sa rafinată, căreia îi este dedicată o parte semnificativă a cărții sale A o reproduce numai în termeni generali, dar cu suficientă claritate și persuasiune, ni se pare cu atât mai dificil cu cât, potrivit autorului însuși, revizuirea datelor experimentale întreprinsă de el este neapărat foarte detaliată: altfel ar fi inutilă Așadar, ne limităm la descrierea de mai sus a formulării problemei și a metodei utilizate în speță de Bergson și reținem doar că în domeniul faptelor nu întâlnește probe în favoarea ipotezei pe care o contestă; dimpotrivă, datele efective în totalitatea lor primesc o explicație satisfăcătoare doar dacă ne asumăm independența memoriei noastre față de creier și manifestarea activității din partea conștiinței noastre *) Prin urmare, J) Analiza cazurilor de amnezie, afazie, proces de recunoaștere) Ca o notă, poate să nu fie de prisos să rezum pe scurt cercetarea în sine - Datele faptice, care par să vorbească în favoarea localizării memoriei în creier, toate aparțin domeniului bolilor de amorțeală asociate cu afectarea creierului Ar fi de așteptat, pentru a susține teoria localizării, ca absența unei colecții definitive de amintiri să fie însoțită de o afectare certă a creierului Totuși, nu este cazul Leziuni clar pronunțate la nivelul creierului corespund doar unei scăderi a viabilității unei anumite funcții de memorie și nu dispariției oricărui grup de amintiri (cazuri de afazie, boli de recunoaștere vizuală și oblică) Și când, dimpotrivă, întreaga perioadă a trecutului se dovedește a fi, parcă, ruptă din memorie nu se observă leziuni certe la nivelul creierului (cazuri de amnezie) În mod firesc, apare ideea că rolul creierului este doar de a media între trecut și prezent, în a ajuta la actualizarea amintirilor IÏ această idee este confirmată de o analiză a procesului de recunoaștere, în care trecutul intră în contact cu prezentul Recunoașterea eroică are loc automat - când organismul răspunde la reluarea percepției cu un răspuns constant, sau este activ - când amintirile - imaginile sunt direcționate către percepție: în ambele cazuri, creierul nu joacă deloc rolul de depozit de amintiri Dar în primul caz, explicația recunoașterii trebuie văzută în faptul că obiceiul s-a format Biblioteca "Runiverse" FILOZOFIA LUI BERGSON S rolul creierului și, odată cu el, rolul corpului, se stabilește în cele din urmă Creierul este conducătorul acțiunii; corpul este prin excelenţă instrumentul activităţii noastre Deteriorarea corpului, a sistemului nervos duce adesea la schimbări semnificative în domeniul conștiinței și acest lucru se întâmplă deoarece funcția normală a conștiinței este activitatea, iar aceasta din urmă devine imposibilă sau dificilă dacă apar obstacole în calea ei Cu toate acestea, tărâmul inconștientului - amintirile pure - rămâne intact; în ea se află garanţia independenţei spiritului nostru Atâta timp cât diferența dintre principiile corporale și cele spirituale trebuia să fie în funcția spațiului, în timp ce tot ceea ce fizic era considerat extins, totul mental era considerat neextins și gradațiile de extindere nu erau permise, interacțiunea acestor principii părea imposibilă Dar această diferență ar trebui determinată în funcție de timp, nu de spațiu, deoarece cu o trecere treptată "de la idee la imagine și de la

imagine la senzație", starea noastră de spirit se apropie de acea extensie inseparabilă care este caracteristică materiei și nu contrazice unitatea spiritului (M) Contopind împreună "momentele consecutive ale duratei lucrurilor", spiritul scapă astfel din "ritmul expirării lucrurilor", păstrează trecutul pentru a influența viitorul Astfel, se datorează memoriei - în sensul cel mai larg al acesteia - - - * în organism există "dispozitive motrice" speciale, a căror deteriorare implică o încălcare a manifestărilor automate ale memoriei În al doilea caz, amintirile corespunzătoare trebuie să aibă acces la acele "aparate" din creier care asigură trecerea de la o anumită percepție la acțiune; în caz contrar, "amintiri sortite în prealabil neputinței" se vor dovedi a fi străine de dorința de a se actualiza De aceea, dacă "o anumită categorie de memorie" cade în caz de lezare a creierului, atunci acestea din urmă prezintă doar următoarea asemănare: sunt fie "toate auditive, fie toate vizuale sau toate motorii" Cu alte cuvinte, daunele pare să privească doar zonele "senzoriale sau motorii" sau asociate ale creierului, perturbând astfel modalitățile obișnuite de actualizare a amintirilor, lăsând amintirile în sine intacte În plus, așa cum arată studiul procesului de recunoaștere a cuvintelor și studiul fenomenelor de afazie senzorială, recunoașterea (în sensul propriu) necesită o tensiune a conștiinței, care se caută în domeniul "memoriei pure(r)" adecvate "amintiri pure" și se străduiește să le îmbine cu percepția reală (M -) Biblioteca "Runiverse" BORIS BARYNIN cuvintele - depășim acea necesitate care, cel puțin în practică, trebuie considerată semnul distinctiv al existenței materiale "Între materia grosieră și spiritul cel mai capabil de reflecție, există tot felul de intensități ale memoriei sau, ceea ce înseamnă același lucru, toate gradele de libertate" (M) Dar chiar avem libertate? Nu ar trebui să aibă mai degrabă deterministii dreptate? Este timpul să dăm un răspuns bine întemeiat la aceste întrebări cardinale cu suficient de complet Ca gânditor care revizuiește, în general, premisele cunoașterii, Bergson încearcă să arate că formularea obișnuită a problemei liberului arbitru este fundamental greșită, că atât deterministii, cât și antideterministii sunt la fel de greșiți În centrul disputei lor se află un amestec de "durată cu prelungire, succesiune cu simultaneitate, calitate cu cantitate" (E VII) Odată cu eliminarea acestei confuzii, întregul argument își pierde sensul și revenim din nou la experiența directă, care ne dezvăluie esența indefinibilă a libertății noastre Să încercăm să facem destul de clar iluzia argumentării Două tipuri de dstsrminism, fizic și psihologic, se ridică împotriva liberului arbitru Prima, bazându-se pe principiul conservării energiei, afirmă că libertatea este ireconciliabilă cu regularitatea realității materiale Al doilea consideră că "acțiunile noastre sunt forțate de sentimentele noastre, de ideile noastre, de întregul rând anterior al stării noastre de conștiință" (E yur) Dar ambele tipuri, în esență, sunt reduse la unul - psihologic, asupra căruia va trebui să ne oprim mai în detaliu Într-adevăr, credința că legea conservării energiei este aplicabilă totalității fenomenelor se bazează pe o greșeală psihologică: amestecarea timpului pe care îl trăim cu spațiul Acest timp este identificat cu "timpul" mecanic și rolul său efectiv este negat (E) Principiul conservării energiei în sine are un sens pur formal și, limitat la sfera experienței fizice, nu contrazice deloc recunoașterea activității libere a conștiinței Prin urmare, este nevoie doar de o critică a determinismului psihologic pentru a arăta că durata nu poate fi exprimată în mod adecvat în termeni de spațiu și că este un Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI

BERGSON puterea psihică - și eroarea determinismului va deveni evidentă Determinismul psihologic în expresia sa cea mai definită se bazează pe conceptul asociativ al vieții spiritului (E) "Asociationist mă reduce la un agregat de fapte de conștiință, senzații, sentimente și idei" (E) Dar unul din două lucruri: fie luați toate aceste funcții mentale ca pe ceva impersonal, care nu poartă amprenta individualității - și atunci gruparea lor va da doar un "eu fantomatic"; sau considerați-le ca aparținând unei anumite persoane - și atunci fiecare dintre ei va purta pecetea tuturor celorlalți De fapt, nu trebuie decât să alegeți cu pricepere una dintre stările de spirit pentru a vă face o idee despre întreaga persoană Fiecare dintre sentimente - simpatie, ură, dezgust - dacă atinge un grad suficient de dezvoltare, concentrează în sine, ca într-un focar, întregul conținut al sufletului; și de aceea "a spune că sufletul este determinat sub influența unuia dintre aceste sentimente înseamnă a admite că este autodeterminat" (E) Este posibil, mai departe, să ne imaginăm, așa cum o fac deterministii, viața mentală ca o arenă de luptă a motivelor statice izolate? Dacă nu m-aș schimba și aș rămâne neschimbat, de exemplu, două sentimente opuse care îl agită, a căror ciocnire încetinește alegerea unei soluții, ar fi imposibil de înțeles cum poate urma orice soluție? Dar, în realitate, eul se transformă constant, trăind cutare sau cutare senzație: "în toate momentele discuției, mă schimb și, prin urmare, schimb și ambele sentimente care îl entuziasmează" "Așa se formează o serie dinamică de stări, care se pătrund unele în altele, se întăresc reciproc și conduc prin evoluția naturală la un act liber" - liber în sensul că decurge din personalitatea noastră, este recunoscut de noi ca și cum copilul nostru (E ,) Dar deterministii nu se vor mulțumi cu această descriere a procesului dinamic al prezentei decizii Ei se vor întoarce la trecut și viitor și vor argumenta că pentru fiecare set dat de condiții antecedente îi corespunde un singur act posibil Iar susținătorii liberului arbitru, acceptându-și punctul de vedere, vor insista că în aceasta Biblioteca "Runivers" BORIS BABYNPN Deci caz, diverse acte sunt la fel de posibile (E) T și alții desenează, în esență, următoarea schemă a procesului real: o linie curbă, reprezentând o serie de stări de conștiință trecute, formează la un moment dat două ramuri; în acest moment ezit, alegând drumul mai departe, de-a lungul căruia, în cele din urmă, am pornit (E) O asemenea simbolistică brută duce în mod firesc la determinism La urma urmei, schema pe care am descris-o descrie o acțiune care a avut deja loc (în realitate sau în imaginație), și nu chiar procesul finalizării acesteia Dar decizia ar trebui luată, ce fel de ezitare, despre ce alegere putem vorbi? Dacă o cale a fost deja aleasă, atunci în punctul de bifurcare trebuie să ne gândim la o soluție care nu este doar conturată, ci deja determinată și atunci trebuie să fim de acord că doar o cale a fost posibilă, și anume cea care se presupune că fie ales (E) Dar procesul real este radical diferit de acest schematism Nu există două căi, două "acțiuni posibile" între care aleg, nu există nici măcar două tendințe opuse, ci doar două direcții diferite construite convențional de imaginația noastră De fapt, trec printr-o serie întreagă de stări în schimbare; crește de la sine, se îmbogățește, datorită însăși vibrațiilor sale, până când "acțiunea liberă se desparte de ea, ca un fruct prea copt" (E) Prin urmare, nu se poate întreba dacă aș fi putut alege o altă cale decât cea pe care a mers; un proces nu poate fi gândit ca un lucru, o secvență nu poate fi descrisă ca simultaneitate Linia poate fi un simbol adecvat doar pentru trecut, nu pentru timpul actual (E) Poziția deterministului nu va fi mai stabilă dacă, dând gândului său o nuanță

puțin diferită, el insistă asupra posibilității unei predicții absolut sigure a acțiunilor umane, bazată pe cunoașterea tuturor condițiilor care le preced Într-adevăr, dacă actul, a cărui predicție este în discuție, ne este necunoscut, cunoașterea tuturor condițiilor este realizabilă numai în cazul contopirii noastre complete cu actorul însuși: trebuie să experimentăm tot ceea ce este el și așa cum el este Cu alte cuvinte, întrebarea de Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON Blocul vederii cade de la sine ichE) A scurta, chiar și pentru o clipă, timpul pe care îl trăim înseamnă a aduce o schimbare în caracterul interior al stărilor pe care le trăim Acest fapt psihologic este uitat de cei care încearcă să modeleze timpul într-o formă spațială, atemporală Artistul tocmai a terminat portretul Putem explica acum această operă de artă ca fiind produsul unor condiții diverse: trăsăturile fizionomiei originalului, natura maestrului, proprietățile culorilor dizolvate pe paletă Dar în avans "nimeni, nici măcar artistul însuși, nu ar fi capabil să prezică cu exactitate ce se va dovedi portretul, pentru că a prezice acest lucru ar însemna să-l creezi înainte de a fi creat - o presupunere absurdă care se distruge pe sine" Nu suntem aceiași creatori în viața noastră? Faptele noastre, este adevărat, depind de natura noastră, dar și invers: natura noastră depinde într-o anumită măsură de ceea ce facem În esență, "ne creăm continuu pe noi înșine" (Eν /) Susținătorii determinismului se pot referi și la legea cauzalității, potrivit căreia "aceleași cauze produc aceleași efecte" Zona fenomenelor mentale, aparent, nu poate fi separată de sfera de aplicabilitate a acestei legi (E) Dar, până la urmă, în domeniul fenomenelor psihice, strict vorbind, repetiția este imposibilă Afirmația că efectul trebuie să fie indisolubil legat de cauză, se reduce la tezele determinismului deja examinate *) Să remarcăm, de asemenea, că există două înțelegeri diferite ale cauzalității? matematică și psihologică Unul, cel obișnuit, a primit o expresie caracteristică în filosofia lui Spinoza; am atins-o deja când examinăm problema obiectivităţii Celălalt, al cărui exponent viu Leibniz (în conceptul său de monada), interpretează "preformarea" acțiunii într-o cauză cu totul altfel decât prima: nu static, ci dinamic, ca rod al unui efort liber, nu cât este necesar, dar numai posibil (E ibi)) Ultimul- J) i În aceste condiții, este posibil un singur act Cunoscând toate condițiile unui act, se poate prevedea) Determinismul lui Leibniz nu este rezultatul înțelegerii sale a naturii monadei, ci pentru că el construiește universul numai din monade și de aceea trebuie să adere la doctrina armoniei prestabilite (E) Biblioteca "Runivers" δ BORIS BABYNIN înţelegerea ei a dependenţei cauzale, după cum rezultă din natura efectivă a timpului concret, este admisibilă numai în domeniul proceselor mentale - "Eu? infailibil în concluziile sale imediate, se simte liber; dar de îndată ce încearcă să-și explice libertatea, ea se vede deja prin prisma spațiului (E) De aceea "orice determinism va fi infirmat de experiență, dar orice definiție a libertății va face determinismul drept" (E) "Libertatea este relația eului concret cu actul pe care îl îndeplinește Această relație este indefinibilă, tocmai pentru că suntem liberi" (E) Într-adevăr, orice definiție a implicite implică înlocuirea duratei cu simbolismul spațial, iar o astfel de înlocuire este principalul paralogism al teoreticienilor determinismului și antideterminismului obișnuit "Deci, libertatea este un fapt, iar între faptele constatate nu este nimic mai clar" (E ib) Adevărat, este lipsită de caracter absolut, admite grade (E) Un act cu adevărat liber este acela la care participăm "ίυν δλη τη ψοχη", în care nu există nimic exterior nouă,

care vine din adâncul ființei noastre Influențe hipnotice, educație superficială, cerințele condiționate ale vieții sociale, în general, influența celorlalți, dacă nu este pe deplin asimilată de noi, formează în noi, parcă, un al doilea "l", străin de pecetea noastră individualitate De aceea, rareori suntem complet liberi, rareori ne apucăm în experiențele noastre interioare de parcă "ființele vii, neîncetat pe calea educației", rareori le percep, "ca stări care nu cedează lumii, care se pătrund unele în altele, și a căror succesiune în durată nu are et nimic de-a face cu rândurile într-un spațiu omogen" (E ,) "Existența noastră se desfășoară, astfel, mai degrabă în spațiu decât în timp; trăim mai mult pentru lumea exterioară decât pentru noi înșine; vorbim mai mult decât credem; mai degrabă, "acționăm asupra noastră", decât acționăm noi înșine A acționa liber înseamnă a percepe din nou conștiința de sine, înseamnă a te scufunda din nou în durată pură" (E) Библиотека"Runivers" ФИЛОСОФІЯ БЕРГСОНА Онтологія " Trebuie să încercăm aici să vedem pentru a vedea, și să nu mai vedem pentru a acționa Atunci Absolutul s-a revelat foarte aproape de noi și, într-o anumită măsură, în noi Este în esență psihologic și nu matematic sau logic El locuiește cu noi La fel ca noi, dar, în anumite privințe, infinit mai concentrat și mai concentrat asupra lui însuși, el rezistă (L'r l'olu tioìi creative } În capitolele anterioare ale lucrării noastre, am încercat să schițăm epistemologia lui Bergson și să caracterizăm înțelegerea lui despre materie și spirit pe baza rezultatelor criticii experienței externe și interne Astfel, urmând lui Bergson, am pătruns deja în tărâmul realității Acum trecem la prezentarea învățăturilor ontologice - în sensul strict al cuvântului - ale gânditorului francez, învățăturile sale despre fundamentul ultim a tot ceea ce există Sarcina noastră este să formulăm "integrarea" pe care Bergson o realizează pe baza datelor experienței pure și care este scopul ultim al metafizicii Din punctul de vedere dinamic al filosofului nostru, trebuie să existe o interacțiune strânsă între teoria cunoașterii și metafizică Pentru ca construcțiile metafizice să fie posibile, este necesar să ne studiem abilitățile cognitive, este necesară sinteza lor cea mai înaltă Dar, invers, dacă în epistemologie avem de-a face, parcă, cu două funcții diferite ale conștiinței - intelectul și intuiția - atunci această divizare poate fi explicată doar prin natura realității în sine Cu alte cuvinte, metafizica trebuie să facă lumină asupra epistemologiei; în special, ontologia este chemată să ne clarifice natura reală a acelui principiu care stă la baza separării aparente a funcțiilor noastre cognitive În centrul acestui cerc de interacţiune dinamică, în opinia autorului nostru, devine firesc studiul empiric al evoluţiei vieţii Pentru ontologie, are sensul că prin clarificarea relației dintre conștiință și materie, dezvăluie astfel ultimul Biblioteca "Runivers - BORIS BABYNIN ness (Ev) Vom trece în curând la o considerație generală a datelor evolutive, dar mai întâi, luând punctul de vedere al lui Bergson, anticipăm și încercăm să respingem o posibilă obiecție care decurge firesc din conceptul său de absolut, parțial deja conturat de noi în epigraf din acest capitol Și anume, să ne întrebăm dacă acest ultim fundament al tot ceea ce există, subiectul ontologiei, nu trebuie gândit ca ceva neapărat străin de durată? Nu este inevitabil un concept static - matematic sau logic - de realitate absolută?, cu alte cuvinte, nu este totul dat o dată pentru totdeauna, din eternitate? (Ev), Această întrebare apare pentru că fiecare "ființă" ni se pare a fi ceva care umple "non-existența", iar existența continuă pare metafizicienilor "nu este suficient de puternică pentru a învinge

inexistența" (Ev -) Pentru a rezolva această întrebare, este necesar să aflăm dacă ideea de neființă are într-adevăr mai puțin conținut decât ideea de a fi Cercetările arată că este exact opusul La urma urmei, a gândi un obiect și a-l gândi ca existent este unul și același lucru, așa cum a arătat Kant (Ev) Existența unui obiect este deci inseparabilă de reprezentarea lui A gândi un obiect ca inexistent înseamnă doar a determina mai îndeaproape cum există: a-i atribui o ființă pur ideală, a afirma că este exclus de totalitatea lucrurilor reale (Ev ,) Și de aici rezultă că ideea oricărei "inexistențe private" este mai bogată în conținut decât ideea "existenței private": se obține din aceasta din urmă prin adăugarea gândului de eliminare a obiectului corespunzător din sfera realității Adevărat, o judecată negativă nu ne spune nimic despre natura acelei realități, care exclude obiectul imaginabil dat Dar această incompletitudine a judecății negative se explică prin caracterul său practic De fapt, spre deosebire de judecata afirmativă, ea nu are un sens pur teoretic: izvorul ei ascuns este dorința de a preveni o posibilă eroare prin respingerea presupusei judecăți afirmative *) În esență, negația este doar "o afirmație de ordin superior": "afirmă ceva despre afirmație, care la rândul ei afirmă ceva despre obiect" (Ev) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON Conștiința cufundată în contemplare pură, străină de interesele acțiunii, nu ar ajunge niciodată la formarea unei judecăți negative: s-ar limita la o simplă constatare a unui dat real Într-adevăr, inexistentul nu te poate anunța despre inexistența lui (Ev) - Dacă, acum, încercăm să gândim "nimic", "inexistența absolută", vom vedea că pentru aceasta va trebui să gândim "totul" Orice noțiune de "inexistență particulară" presupune, după cum am văzut, înlocuirea unui obiect "inexistent" cu o realitate corespunzătoare A gândi inexistența absolută înseamnă, așadar, a gândi totul, trecând fără oprire de la un obiect la altul realitatea pe locul liber A opune "nimic" la "totul" înseamnă a nu compara deloc golul, ci completul, cu completul Și dacă da, chiar întrebarea "de ce există ceva" se dovedește a fi lipsită de sens (Ev) Această întrebare este rezultatul intruziunii "formelor de acțiune" în domeniul cunoașterii În practică, ne stabilim obiective, ne străduim să le atingem; creăm "utilități" - și în acest sens înlocuim "nimic" - "ceva" (Ev) Dar ideea unui astfel de gol complet relativ care trebuie umplut este transferată de noi în domeniul cunoașterii pure și se transformă imperceptibil pe parcurs: "nimic" primește un caracter absolut, este o gândire contradictorie ca absența a tot și capătă, dacă nu reală, atunci prioritate logică față de "totul" Așa se afirmă în mintea filozofilor ideea superiorității logicului asupra faptului, iar principiul a tot ceea ce există este văzut într-o esență logică sau matematică, a cărei "eternitate" parcă , învinge de la sine inexistența, ceea ce, aparent, nu se poate spune despre "temporalitatea" existenței fizice sau psihologice (Ev) Aceasta este geneza metafizicii lui Spinoza sau chiar Leibniz și iată care sunt rezultatele acesteia: lucrurile se dovedesc a fi logic și neapărat urmând principiul lor și lipsite - la fel ca acesta din urmă - de libertate Dar "ființa" ar trebui gândită direct, fără a ne referi mai întâi la Biblioteca Runiverse BORIS BABTNIN la "fantoma inexistenţei" Și analiza ideii de "inexistență" arată clar că "realitatea autosuficientă" nu trebuie să fie neapărat străină de durată (Ev) În ceea ce privește critica experienței interioare și exterioare, aceasta duce la eliminarea a tot ceea ce este static din sfera realității, la recunoașterea universalității schimbării ((Materia sau spiritul", afirmă Bergson, "realitatea s-a prezentat nouă ca o devenire

neîncetată" (Ev) Dar dacă da, cum poate temeiul final al a tot ceea ce există să fie străin de timp? "Toată realitatea este aspirație " "Πάντα ρεϊ"! Nimeni de la Heraclit nu a mai repetat aceste cuvinte cu o putere atât de pătrunzătoare ca Bergson Înrudirea gânditorului francez cu marele intuiționist al antichității este fără îndoială Doar printr-un fel de "sic volo" noi, după Bergson, oprim mental mișcarea reală și obținem imobilitatea ideală a conceptelor logice Pe de altă parte, indiferent de modul în care conceptele imuabile sunt combinate, nu vom putea restabili din ele variabilitatea actuală, dată intuitivă nouă (Bb Ev) De aceea, dacă, împreună cu școala eleatică, punem ființa imobilă ca temelie a realității, va trebui să respingem însăși realitatea mișcării cu ajutorul unor sofisme iscusite, a căror rezoluție, în esență, se rezumă la o simplă afirmație a diferenței de natură a timpului indivizibil dat intuitiv și a spațiului schematic (M , E) Dacă, împreună cu Platon, aplicăm mecanismul cinematografic al minții la "analiza realității", recunoaștem că "fizicul este o logică coruptă" și ne întoarcem către lumea eternă a "ideilor" neschimbate pentru rezolvarea problemei ontologice , obținem următoarele: principiul schimbării - "materia" - se va prezenta ceva "inexistent" și astfel însăși posibilitatea de a înțelege adevărata natură a procesului mondial se va pierde Cum, de fapt, lumea sensibilă poate fi recreată cu ajutorul "ideilor" suprasensibile și al "neființei" aflate sub limitele sensibilității? (Ev) Va trebui făcută o presupunere - și un astfel de postulat stă într-adevăr la baza principalului Bergson are în vedere în principal sofismele lui Zenon despre săgeata zburătoare, despre Ahile și broasca țestoasă Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI BERGSON iz sistemele filozofiei grecești - că "darea oricărei realități include dăruirea simultană a tuturor gradelor de realitate care se află între ea și neantul pur" (Ev) Acest postulat, care apare din ce în ce mai clar în evoluția gândirii filozofice grecești, pe măsură ce trecem de la Platon la Plotin, este pe deplin justificat atunci când este aplicat numerelor: fiecare număr arbitrar presupune existența tuturor numerelor între el și zero Dar cu ce drept să identificăm calitatea cu cantitatea, să recunoaștem ca nimic ceea ce este atributul invariabil al tuturor - timpul, durata, devenirea? Adevărat, pentru o știință impregnată de intelectualism, timpul pare a fi ceva relativ; dar pentru conștiința noastră este, fără îndoială, ceva absolut (Ev) Astronomul, după cum am văzut, nu ar schimba nimic în formulele sale, chiar dacă viteza mișcărilor lumii ar crește infinit; dar, la urma urmei, pentru noi, cel puțin o schimbare semnificativă a acestei viteze ar fi palpabilă, s-ar reflecta în experiențele noastre Și cu cât ne gândim mai mult de ce lumea se desfășoară cu o anumită viteză, de ce nu este dată imediat, ca și cum "pe o bandă de film", cu atât va deveni mai clar pentru noi că această viteză absolută pentru percepția noastră intuitivă este un indicator al procesul creativ care are loc în univers Cu alte cuvinte, durata universului nu este altceva decât lărgimea creativității care are loc în el Deci, pentru un artist care realizează o imagine, timpul petrecut cu o invenție nu este deloc ceva întâmplător; ea constituie un tot organic cu invenţia însăşi: "este progresul gândirii, care se schimbă după întruparea ei" (Ev) "Neantul neprevăzut" este totul într-o operă de artă: tocmai aceasta necesită timp Și în univers "timpul este o invenție sau nu este nimic" (Ev) Timpul este durată, libertate, creativitate: acesta este rezultatul final al cercetării lui Bergson asupra esenței sale celei mai intime Și, prin urmare, realitatea absolută, în concepția filosofului francez, desigur, este inseparabilă de timp, inseparabil contopită cu acesta Să

ne întoarcem acum la dezvăluirea rezultatelor metafizice ale studiului empiric al evoluției vieții pe pământ Primo-   el că acest studiu l-a determinat pe Bergson să constate două ramuri principale ale vieții, dintre care una se caracterizează prin dezvoltarea instinctului, cealaltă a intelectului Am remarcat deja rezultatul epistemologic al datelor evolutive: este, tocmai, nevoia de sinteză a intelectului și instinctului, dizolvarea lor în intuiție Vezi care este sensul lor metafizic Bergson are două după-uri distincte; etape dative de "integrare" ontologică La început, indivizii sunt conectați într-o unitate vie, primesc semnificația doar a lăstarilor separati pe pomul vieții, doar influențe trecătoare ale unui "impuls de viață" creativ care este integral în sine; în același timp, ramurile evoluției pe care le-am indicat sunt reduse la un singur trunchi - conștiința în sensul cel mai larg al cuvântului Apoi se realizează o sinteză ontologică în sensul propriu al acestui termen: conștiința, care stă la baza vieții, este comparată cu materia și se încearcă dizolvarea ambelor principii într-o unitate superioară și desenarea unei imagini a unui proces mondial integral Viața în general nu este deloc o abstractizare sau un concept generic care unește ființe vii izolate reciproc Este un impuls holistic care vibrează materia, o organizează, se împarte în specii separate, se desparte în indivizi, dar își păstrează și chiar mărește puterea inițială (Ev) De fapt, vom încerca să urmărim geneza "principiului de viață" al oricărui individ și vom ajunge treptat, printr-o serie de strămoși care merg mult în depărtare, a acestui individ, vom ajunge la "acea mică masă de jeleu protoplasmatic , care, fără îndoială, se află la rădăcina arborelui genealogic al vieții (Ev) Astfel, fiecare individ este legat prin "legături invizibile" cu totalitatea ființelor vii Adevărat, viața comună tuturor ființelor nu este o unitate matematică; într-o anumită măsură, permite individualizarea, dar în același timp este ceva analog conștiinței, în care, alături de unitate, există și pluralitate și care, păstrând trecutul în memorie și utilizându-l, se îmbogățește cu mai mult și mai mult mai multe forme noi (Ev ,) Iubirea maternă, "atât de emoționantă la majoritatea animalelor", nu ne dezvăluie oare secretul vieții, arătându-ne că principalul lucru este comunul   l •timpul concret este semnul cel mai caracteristic al vieții, întrucât libertatea și creativitatea îi sunt inerente; aici, în unii limitat (πεπερασμένα), alții - nelimitat (άπειρα) Prin urmare, ar trebui mai presus de toate și în primul rând, dacă nu exclusiv acesta, să rezolvăm ce este acest fel de ființă "(VII, a, și urm) Astfel, problema principală a ontologiei este în final legată de problema ουσία În discuțiile care urmează, imediat alăturate citatului de mai sus, Aristotel împinge problema ουσία și mai adânc într-o serie de probleme dezvoltate de filozofii anteriori "Aparent, în modul cel mai evident, ουσία este inerentă corpurilor, de aceea numim "creaturi" (ουσίας) de animale, plante și părți ale acestora, precum și corpuri naturale, cum ar fi focul, apa, pământul și fiecare dintre ele ele separat și care constituie părți din ele sau constă din ele, parțial sau integral, cum ar fi, de exemplu: cerul și părțile sale, stelele, luna și soarele Trebuie luat în considerare dacă aceste corpuri sunt singurele "ființe" (ούσίαι), sau dacă există altele, sau niciuna dintre cele enumerate (nu merită acest nume), ci altele Unora li se pare că granițele corpurilor, cum ar fi, de exemplu, o suprafață, o linie, un punct, o monada, sunt "ființe" (ουσίας, și pot fi numite astfel cu mai mult drept decât un corp fizic sau geometric Mai departe, unii cred că, pe lângă ființele

sensibile, nu există altele, alții recunosc un număr mare de categorii și consideră eternul mai real: astfel, de exemplu, Platon recunoaște ideile și mărimile matematice ca două feluri de ființe (δυο ουσίας) , iar corpurile sensibile ca un al treilea Speusippus consideră un număr și mai mare Unii spun că ideile și numerele sunt de aceeași natură, dar de aici rezultă orice altceva: linii și suprafețe, până la esența cerului și obiectele sensibile Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP nu, trebuie să investigăm, având în primul rând definit în termeni generali ce este risia" *) cărți de metafizică sunt consacrate rezolvării întrebărilor ridicate: (VII, VIII, IX, XII XIII, XIV) Dintre acestea, XIII și XIV sunt dedicate în mod specific criticii lui Platon asupra pitagoreenilor, iar opiniile proprii ale lui Aristotel sunt clarificate în cărțile VII (Z) și VIII (H) Deosebit de importantă este Cartea VII, Nu va fi de prisos să oferim câteva referințe filologice și istorice cu privire la cuvântul ουσία Acest cuvânt este derivat din verbul Ξίναι de obicei prin intermediul rădăcinii έσ (έσμι) Cel puțin Platon în Cratylus (s) indică existența unei forme antice έσία Ούσια a aparținut de multă vreme vorbirii cotidiene a elenilor și se găsește la Homer în sensul ustensilelor, proprietății, averii Acest sens a fost păstrat pe vremea lui Aristotel; în Politică folosește adesea ουσία în sensul de proprietate Ca termen filosofic, acest cuvânt a fost probabil folosit de pitagoreeni, cel puțin din pasajele existente ale filozofilor presocratici îl întâlnim doar la Philolaus (Vezi Díeis Fragmente der Vorsokratiker Wortindex Kranz'a Berlin) în următorul context ѣ: θεωρειν δει τα έργα καί την ουσίαν τώ αριθμώ, și mai departe: αριθμός καί ά τούτω ουσία (Bd I, " Fr i) La Philolaus întâlnim și termenul έστω: ά μεν έστω των πραγμάτων αίσιος ουσα (Fr), aparent identic cu ουσία (Vezi Boîsacq Diction, etym de la langue grêcque) Capacitatea comună de a folosi termenul "property", "starea" în sens filosofic - totalitatea proprietăților deținute de un obiect sau totalitatea proprietăților esențiale - este ușor de înțeles La Platon, acest termen apare de multe ori în sensul de esență sau ființă adevărată: ουσία în acest sens este opus apariţiei - γένεσις (vezi Ast Lexic, platonicum) În ceea ce privește traducerile termenului ουσία, este imposibil să găsești un cuvânt în orice limbă care ar putea include toate nuanțele asociate acestuia în greacă, așa că trebuie să îl traduci diferit, în funcție de sens A fost tradusă în latină prin substantia (nu tocmai corect, deoarece substantia corespunde lui Υποκείμενον) și essentia; în franceză substanță și esență, în germană Substanz și Wesen (ultima traducere este cea mai reușită, întrucât Wesen înseamnă și ființă și esență) ουσία - "esență" - este de obicei tradus în rusă, dar acest termen singur este insuficient și trebuie completat cu cuvântul "ființă" S-ar putea mulțumi numai cu acesta din urmă, deoarece în cazul nostru, ființa poate desemna atât un obiect, cât și esența lui ("în esență", de exemplu, fapte) Trebuie avut în vedere că uneori, în traducere, ambii termeni sună rău în rusă, iar cuvântul "existență" este cerut să fie tradus în limbă (de exemplu, ς σωμασι) În multe locuri am evitat traducerea, pentru ca cititorul, fără a fi distras de asociații secundare, să asimileze mai bine gândirea lui Aristotel, Biblioteca "Runivers " VL KARPOV pe care Aristotel însuși îl citează sub titlul " despre esență și ființă" (περί ουσίας χαί τού οντος); o lectură atentă a acestuia ne permite să clarificăm caracterul de bază al gândirii filosofice a lui Aristotel, atât de des distorsionat de comentatorii moderni Urmând metoda lui obișnuită, Aristotel stabilește mai întâi semnificațiile în care este folosită ουσία - de data aceasta

referindu-se la filosofii contemporani - el enumeră patru astfel de sensuri de bază ( ) ου ( ) ζαί τέταρτον τούτων το ύποζείμενον (b,) "Căci ουσία pare (ι) , care este inerent în fiecare lucru (mai precis: "ceea ce a fost lucrul"), ( ) un concept general, ( ) , (h) un concept generic ( ) și în al patrulea rând "subiect" (substrat)" Considerând pe rând fiecare dintre aceste sensuri, supunând-o criticii, eliminând o interpretare, acceptând alta, Aristotel, pas cu pas, conturează mai îndeaproape conținutul termenului, sau mai bine zis, îl reelaborează Ceea ce au crezut alții îi servește doar ca punct de plecare, oferă, ca să spunem așa, un plan de investigație Pentru noi, această tehnică prezintă un oarecare inconvenient, deoarece de multe ori nu putem ști cine și ce înseamnă Aristotel, și chiar și acei termeni cu care se face caracterizarea - pe înțelesul contemporanilor - pot fi extrem de misterioși pentru noi Dar, pe de altă parte, este necesar să urmați toate raționamentele sale - acesta este singurul mod sigur de a înțelege spiritul ontologiei sale Ουσία ca ύποζείμενον Că ουσία este subiectul despre care se spune ceva, cu alte cuvinte, substratul, purtătorul acestor sau altor proprietăți, s-a spus deja despre asta înainte Dar o astfel de definiție generală nu este suficientă: se pune întrebarea ce este considerat substratul primar (τό ύποζείμενον πρώτον) Să luăm un obiect accesibil simțurilor, de exemplu, o statuie de aramă: putem vedea în ea, în primul rând, materialul din care este făcută, adică materie (ύλη), pe de altă parte, o anumită formă, care este dată materiei sau aspectului ei (μορφή sau είδος) și, în final, combinarea ambelor (τό έχ τούτων) Care este considerat aici substratul principal? Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP Această întrebare îl pune imediat pe Aristotel față în față cu primii filozofi ai naturii greci, care au recunoscut materia drept principiu principal: "căci trebuie să existe un fel de principiu natural (τινα φύσιν) sau unul sau mai mulți, din care provin totul, sub pe care ea însăși se păstrează" (I , b,) Thales considera ca apa este un astfel de principiu, Anaximene, iar mai tarziu Diogene, aer, Heraclit si Hippas - foc, Empedocle a recunoscut patru tipuri principale de materie, adaugand pamant in apa, aer, foc Pentru recunoașterea materiei ούσ'/it vorbesc următoarele considerații, care au servit de multe ori mai târziu drept argumente în favoarea substratului mondial "Dacă materia nu este ουσία, este de neînțeles ce mai este Când eliminăm orice altceva, nu ni se pare că totul a dispărut Căci orice altceva face parte din starea corpurilor, active sau pasive, parte a forței; dar lungimea, lățimea și adâncimea sunt proprietăți cantitative, nu "esențe" (o'eziel) (Cantitatea nu este esența (ουσία), ci mai degrabă esența este acel original căruia îi este inerentă) Dar dacă scadem lungimea, lățimea și adâncimea, nu vedem nimic în rest, în afară de ceea ce este limitat prin ele; prin urmare, pentru cei care privesc din acest punct de vedere, materia trebuie să pară a fi singura entitate Folosesc cuvântul "materie" în sensul a ceea ce în sine nu este nimic definit, nici cantitate, nici altă determinare a ființei Căci este ceva despre care vorbește fiecare dintre aceste definiții, a cărui ființă este diferită de ființa categoriilor; orice altceva este exprimat în raport cu esența (ουσία), care ea însăși este definiția materiei" (VII a, i)) Dar acest lucru este imposibil, răspunde acum Aristotel: cu conceptul de "ființă" sau "esență", conceptul de "separat" (χωριστόν) și "destul de definit" (το-) Ultima frază: τά psv γαρ αλ/ α ουσίας κατήγορε ιται, αυτή οε της υλτ,ς (a) a indus în eroare unii cărturari Dacă este smuls din text, este ușor de crezut că aceasta este părerea lui Aristotel însuși, în care se contrazice,

întrucât spunea că ουσία nu poate fi exprimată despre nimic De fapt, acesta servește drept argument pentru apărătorii substratului mondial Aristotel însuși nu a susținut niciodată o astfel de opinie și, în general, a fost mult mai ferm în nomenclatura sa decât pare oamenilor de știință care îl acuză de concepte inconsistente Biblioteca "Runivers" VL KARPOV δε τι) Prin urmare, "forma" sau combinația materiei cu formă (τό εξ άμφοϊν) poate fi recunoscută ca o esență cu mult mai multă durere Shim corect Refuzul hotărât de a considera principalul substrat al lumii, materia ei, ca o ființă adevărată va fi puțin înțeles de mulți cititori moderni, dar Aristotel a gândit altfel În această privință este apropiat de Platon, care, vorbind și mai tăios, a numit materia "inexistentă" (μή ον) Prima materie (πρώτη υλη), după Aristotel, este ceva nedefinit (αόριστον), lipsit de orice formă (άμορφον), ca atare nu este perceput de simțuri și este de necognoscibil (άγνωστος ζαίΡ αύτην) Putem raționa despre asta doar prin analogie Ce semnificație poate avea pentru înțelegerea ființei, cum poate exprima "esența" lumii? Dacă, urmând exemplul filozofilor naturii, recunoaștem principiul fundamental al apei, aerului sau ceva asemănător, aceasta nu va fi prima materie, ci una dintre formele formei existente, și chiar ceva complex, plus materie Aristotel dezvoltă doctrina formei și materiei în aceeași carte a - de metafizică puțin mai departe (cap), expunând modul în care înțelege apariția obiectelor (γένεσις) Aici apare o strânsă legătură între metafizică și filosofia naturală: prima filozofie este forțată să se bazeze pe a doua și să-și tragă materialul din ea Schema generală a apariției este următoarea: ceva hotărât (τί) se naște întotdeauna din ceva (εχ τίνος) și prin ceva, (υπδ τίνος) Dacă luăm un produs natural, de exemplu, un om, atunci putem spune în termeni generali că acesta ia naștere din materie (υλη) - (aici, desigur, se înțelege, nu prima materie, ci materia în raport cu omul ; formă: aceasta este o anumită secreție a organismului feminin) - prin mijlocirea unei alte ființe naturale (των φύσει τι οντων) Așa este iarăși omul; el imprimă, ca să spunem așa, forma sa (είδος) în materie și în felul acesta produce omul Omul emergent este un tot complex, format din materie şi o anumită formă Oamenii se nasc și mor, dar forma omului continuă să existe fără să se nască și să fie distrusă "Este clar că punctul de vedere (είδος), sau, așa cum ar fi, Ì Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP acolo nici forma (μορφή) a corpului sensibil, nu se naște; pentru el nu este naștere" (b,) Astfel, obiectul producator este asemanator cu cel emergent, formeaza cu el unul nu ca numar, ci ca natura (o'Jffsv τω αριθμώ, αλλά τω εϊδει); diferența dintre indivizi - Socrate, Callia depinde de materie Ea formează principium individuatonis, după cum au spus mai târziu scolasticii Aceeași schemă este aplicabilă lucrărilor artificiale, de exemplu, unei case În acest caz, aspectul sau forma casei preexistă în sufletul uman ca ceva de imaginat Realizarea oricărei forme necesită o serie de mișcări care aduc la viață pașii intermediari - forme Să ne imaginăm că unul dintre aceste tipuri de mișcări, una dintre formele intermediare apare în natură din cauza unor condiții, atunci vom înțelege posibilitatea apariției spontane În acest fel, adevărata ființă poate fi atribuită substratului, dar numai dacă este luată în sensul unui obiect determinat format din materie și formă, sau în sensul formei Aici sunt conturate două nuanțe principale ale cuvântului ου sla, care se regăsesc apoi în toate scrierile lui Aristotel Ουσία ca ceva integral (συνολον), ca complex (ως συνθήτη), adică ca ființă și ουσία ca formă, care este mai convenabil pentru a transmite esența în

rusă Dar acestor diferențe nu trebuie să li se acorde o importanță fundamentală, deoarece în rezultatul final, după cum se va vedea din cele ce urmează, ambele sensuri se contopesc într-unul singur Ουσία ca το τί r v ε ί va t *)) Trebuie avut în vedere că această propoziție este corectă numai atunci când este aplicată ουσία ca un întreg complex, deoarece complexitatea ei este relevată în procesul de dezvoltare Materia introduce în ea trăsături individuale Dar într-o ființă terminată nu există materie, ea se transformă într-o formă și, prin urmare, diferența dintre indivizi, desigur, va depinde de formă Toate acestea vor fi clare din cele ce urmează) Originea termenului το τί ήν είναι pare a fi misterioasă Cel mai probabil, poate fi asociat cu Antisoenul socratic, referitor la care găsim la Diogenes Laertius următoarea indicație: ην η εστι οτ,λών(r) (p ed Paris) Explicarea sensului termenului a ocupat o mare parte de timp în rândul savanților și nu se poate spune că nici acum ne este destul de clar Principala dificultate este imperfectum ήν Se poate presupune: i) că el indică pur şi simplu Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" Õ VL KARPOV Sensul original al lui το τί ήν είναι este real; este o anumită viziune asupra minții, specifică unui obiect Aristotel consideră că este posibil să identificăm acest termen cu ουσία în sensul de "esență" sau "bună" "Eu numesc specia (είδος) το τί ήν είναι a fiecărui obiect și a primei sale esențe" (b, i) "Eu numesc esență fără materie - το τί ήν είναι" (b,) Pentru noi, o astfel de comparație are o semnificație pur nomenclatică, întrucât însuși termenul ne este complet străin, dar interesul principal constă în faptul că prin acest termen Aristotel ajunge la exprimarea verbală corectă a esenței Aceasta este, în opinia sa, definiția științifică, (όρισμος), (VII, cap) Folosirea corectă a cuvântului τό τί ήν είναι impune, după Aristotel, să se facă referire numai la ceea ce are sensul "în sine" (ζαθ αυτό): nu se poate spune "a fi singur" înseamnă "a fi muzician", întrucât un muzician în sine nu există Acest termen înseamnă ceva definit "pentru că este el însuși" Dacă vrem să exprimăm această "ființă determinată" în cuvinte, nu trebuie să inserăm în expresia verbală numele obiectului însuși Astfel ajungem la concluzia "că το τί ήν είναι se referă la astfel de obiecte, a căror expresie verbală este o definiție" (ώστε τό τί ήν είναι εστι όσων δ λογο ς έστίν ορι σ μός, σ μός ορι μός) Determinarea, așa cum se cunoștea anterior din Analytics, se realizează cu ajutorul unui generic una dintre stările trecute, fixată la un moment dat;) denotă o stare pe termen lung care a fost și continuă în prezent și, în final,) denotă ființa în sensul unei specii sau idei, precedând ființa individuală a unui obiect Traducere literală τό τί ήν είναι c dativo - "a fi pentru un obiect ceea ce a fost"; într-un transfer mai liber "a fi ceva" ființă lungă, definită" Este greșit să îl traducem cu "concept" (Begrifï) sau chiar "concept creativ" (der schõpferische Begriff); aceasta dă o aromă termenului pe care Aristotel nu l-a înțeles Strâns legat de acest termen este τό είναι c-dat de exemplu, τό σοί είναι, τό σαρζί είναι; această expresie mai simplă înlocuiește uneori τό τί ήν είναι, motiv pentru care acest din urmă termen poate fi redat "a fi ceva" , de asemenea Ueberweg-Heiuțe Grundriss d Gesch d Ph il io Aufl p Biblioteca "Runivers " FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTEL ŞI CUNOAŞTEREA ESTE BЬ SET TIMP acceptări și distincții (έζ γένους ζαι διαφορών), adică se referă la concepte de specie, la fel ca τί ήν είναι - o anumită ființă - "este inerent numai speciilor de genuri" (ούδενι των μή γένους ειοών) Ființa poate fi inerentă, în sens larg, tuturor categoriilor și calității și cantității, dar în adevăratul sens "în sensul originar și direct" numai ούσί 'și; exact același lucru se

aplică definiției "Determinarea în sensul original și direct, la fel cum ființa determinată (adică η ε) aparține esențelor" (b,) Propoziţia că ουσία sau că τί ήν είναι este exprimată prin intermediul unei definiţii poate, în opinia lui Aristotel, să provoace neînţelegeri Una dintre ele este aceasta: deoarece o definiție este un anumit discurs sau propoziție (λόγος), și fiecare propoziție este formată din părți, există aceeași corespondență între părțile propoziției și părțile obiectului ca și între definiția ca întreg si obiectul? O astfel de întrebare riscă să pară ciudată cititorilor moderni, dar caracterizează perfect importanța mare pe care anticii o acordau cuvântului Pentru ei nu existau cuvinte de prisos, fiecare trebuia să aibă un anumit sens și sens "Epoca Iluminismului" a dat naștere unor sofiști care au abuzat de cuvânt și, prin urmare, au indus în eroare minți credule și slabe; Ca o contrabalansare la aceasta, gasim la Platon si mai ales la Aristotel o atitudine neobisnuit de atenta si atenta fata de cuvant, uneori asemenea subtilitati ce par a fi pedanterii excesive Dar gânditorul antic, care și-a pus ca sarcină crearea unei "științe exacte", nu putea acționa altfel Răspunsul la această întrebare are o formă foarte caracteristică lui Aristotel: în unele cazuri da, în altele nu Definiția unui cerc nu include o indicație a segmentelor sale, în timp ce definiția unei silabe include o enumerare a părților sale, de exemplu scrisori Trebuie să cunoaștem în fiecare caz individual ce pot fi considerate părți ale "ființei" (ουσία) După cum s-a subliniat mai înainte, prin "ființă" se poate înțelege și ceva complex, constând din formă și materie și o singură formă O ființă, în urma decăderii căreia se obține o anumită materie, de exemplu, un cerc de fier, o statuie de lut, în definiția sa verbală * Biblioteca "Runivers" VL KARPOV va consta din părțile corespunzătoare Când luăm o formă, de exemplu, un cerc, o minge, atunci părțile sale, adică segmentele nu sunt menționate în definiție; definiția "speciei" include doar o indicație a genului și a diferențelor În acest caz, genul va fi, parcă, o materie "mentală" specială pentru forma (υλη νοητή) În marea majoritate a cazurilor, definiția reală va conține materie și va elimina materia ei complet superfluă (άφαιρείν την ύλην περίεργον) (b,); acest lucru este deosebit de important pentru filosofia naturală, unde sunt studiate ființele sensibile Legătura strânsă a "definiției" cu ουσία prin intermediul lui τό τί ήν είναι este de mare importanță pentru filosofia lui Aristotel Ne permite să facem o punte între ontologie și analitică, să dăm silogismului și dovezilor științifice un sens ontologic Logica lui Aristotel era "formală", dar nu în sensul modern al cuvântului, ci în sensul pe care i l-a dat Aristotel, pentru care forma s-a contopit cu esența Această înțelegere a lui Aristotel a fost deja conturată de Prantlem) și găsește confirmare în cele mai recente lucrări despre silogismul lui Aristotel de Heinrich Mayer) Pentru o persoană care a ieșit din școala lui Platon, care a trăit și a acționat printre platonicieni, a fost destul de firesc să ridice întrebarea: că τό τί ήν είναι și un obiect separat sunt îmbinate într-un întreg sau sunt diferite? Considerându-le separate, ajungem la doctrina ideilor "Dacă binele însuși și a fi bun, animalul și a fi animal, existentul și existența sunt lucruri diferite, atunci vor exista și alte ființe, fenomene și idei ale naturii, în afară de cele despre care vorbim și ele vor fi mai întâi "esențe", dacă "a fi ceva "(τ τ η ε) este esența" (VII, a,) Infirmarea acestei doctrine este tema preferată a lui Aristotel; se întoarce de bunăvoie la ea cu prima ocazie; așa face în acest loc, arătând spre o dublare complet inutilă și dăunătoare a realității "Dacă sunt separate unul de

celălalt, atunci unii nu pot fi subiectul științei, alții nu vor fi printre cei existente Spun deconectat dacă te adaugi pe tine Pronti Geschiclite der Logik im Abendlande bd o Berlin) H Maier Die Syllogistik des Aristoteles Theil, Haite Tubinga Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP Roma (αγαδω αυτω) nu va fi în mod inerent bun (τό zwc i αγαθφ) sau acest din urmă nu va fi în mod inerent bun Până la urmă, cunoașterea științifică a fiecărui subiect se obține atunci când știm "ce a fost" (τό τί ην είναι) (b,) Pentru Aristotel, "esența" este imanentă în obiectele individuale și îi determină cunoașterea: ratio essendi și cognoscendi se contopesc într-una singură Ca rezultat al tuturor discuțiilor de mai sus, patru termeni: "ființă anume" (το τί ην είναι), "esență" (ουσία), "privire" (είδος) și "determinare exactă" (ορισμός) devin, parcă, sinonime, iar în scrierile ulterioare una este pusă în locul altuia Și întrucât definiția este o expresie verbală (λόγος) pentru "o ființă determinată" sau "esență", Aristotel folosește adesea "esența în expresia verbală" (ουσία ζατά λογον) sau chiar pur și simplu "λογος" pentru a desemna forma Un asemenea mod de exprimare, dacă nu se acordă atenție originii sale, poate da naștere asumării "logismului" lui Aristotel, a ipostazei sale de concepte abstracte etc , dar o astfel de înțelegere este complet greșită Aristotel a separat brusc cuvântul și conceptul general de ființa reală, iar acest lucru este cel mai bine dovedit de următorul raționament (VII, cap) Este vorba de posibilitatea de a caracteriza esența ca a&b-λου, adică de ex concept general și cum - un concept generic, i e O ultimele două sensuri atașate acestuia Împotriva posibilității unei astfel de cereri, Aristotel protestează cel mai energic "Este imposibil ca esența să aparțină numărului de enunțuri generale (των χαΟολοο λεγομένων): prima esență este specifică unui singur obiect și nu poate aparține altuia, în timp ce generalul este o proprietate comună (το δέ ζαΟόλου ζεινον) La urma urmei, ceea ce este comun pentru mulți se numește comun A cui va fi esența atunci? Sau toate împreună sau o remiză" (b,) În plus, esența nu poate fi un predicat, în timp ce "generalul" este întotdeauna exprimat despre un fel de subiect, deci, de exemplu, "ființa vie" se referă atât la un om, cât și la un cal Dacă conceptul general "ființă vie" este o esență, el trebuie să fie inerent unui anumit obiect, dar a-l considera inerent unei alte esențe înseamnă o creștere a Biblioteca "Runivers" VL KARPOV limitează la orice limită numărul de entități din fiecare obiect Atunci "esența-ființă vie" va fi esența atât a "esenței-om", cât și a acestui om particular, Socrate Se vor dovedi multe lucruri imposibile, la fel și τρίτος άνθρωπος J) Dar poate mai multe alte entități pot face parte dintr-o singură entitate? Pentru Aristotel, acest lucru pare imposibil Existența reală, reală (έντελεχεία) are la un moment dat într-un obiect dat doar o "esență"; in acele cazuri in care, in procesul de dezvoltare, diferite entitati sunt unite intr-una singura, ele pot salva in ea doar o existenta potentiala, fiind mama ei Acest lucru va deveni mai clar în viitor, după ce se va familiariza cu doctrina lui Aristotel despre ființa potențială și actuală (δύναμις și εντελέχεια) Aceleași considerații sunt valabile dacă considerăm un concept generic ca fiind o entitate Și în acest caz, repetăm să luăm greșeala lui Platon, care a ipostazat concepte abstracte sub formă de idei; prin urmare, toate explicațiile detaliate cu privire la acest subiect sunt din nou menite să-l critice pe Platon, pe platonicieni și, parțial, pe pitagoreici Aristotel revine la această întrebare în diferite cărți de metafizică "Filosofii moderni consideră esențele ca fiind predominant generale (τά ζαθολου); căci

conceptele generice sunt generale (τα γαρ γένη ζαθολου), și le numesc începuturi și esențe, în principal ca urmare a studiului cuvintelor "(XII, a,) Platoniștii "în același timp fac idei comune și, parcă, esență și i) Τρίτος άνθρωπος - "al treilea om" este unul dintre argumentele actuale împotriva teoriei ideilor lui Platon, pe care Aristotel nu-i displace Esența sa se rezumă la următoarele: pentru a înțelege asemănarea dintre ideea unei persoane care există independent și o persoană individuală care există și independentă, trebuie să presupunem ceva în comun între ei, un mediator Acest mediator trebuie să semene atât cu o idee, cât și cu o persoană reală, adică a fi un fel de "a treia" persoană Acest argument a fost propus aparent nu de Aristotel, ci de sofistul Polyxenus Este interesant că în Parmenidele lui Platon apare chiar acest argument împotriva teoriei ideilor și rămâne neconfirmat de ce unii savanți refuză să recunoască Parmenide ca fiind opera lui Platon însuși Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP apoi separate și specifice obiectelor individuale "(XIII, y a) La fel, pitagoreicii și-au derivat învățătura din studiul lor asupra matematicii și "din raționamentul despre concepte generale" (έχ τά ν λόγων του χαθολον b,) Toate cele de mai sus demonstrează că Aristotel, având un concept foarte clar al abstracțiunilor logice, era departe de a le da un sens ontologic El a interpretat ideile lui Platon aproape în același mod ca unii oameni de știință moderni (Lutoslavsky, Natorp) și nu a fost de acord cu ele decât pe un singur punct - și anume, i-a atribuit lui Platon ipostaza acestor concepte abstracte Filosofii noștri sunt mai înclinați să-l învinuiască pe dogmatistul Aristotel pentru asta Se dovedește un qui pro quo amuzant Că Aristotel a avut ocazia să cunoască adevărata părere a lui Platon, acest lucru cu greu poate fi pus la îndoială, dar acest lucru este dovedit de dialogurile supraviețuitoare ale lui Platon însuși, în care nu există contradicții serioase cu interpretările lui Aristotel Recunoașterea ființei reale în spatele obiectelor individuale (τοοε τι) îl conduce pe Aristotel la o întrebare foarte serioasă - aporie în terminologia sa El o formulează după cum urmează "Dacă niciunul dintre conceptele generale nu poate fi o esență, datorită faptului că generalul desemnează o calitate (litere, precum: τό τοιονδε), și nu un obiect specific (τόδε τι), și nici o singură esență în momentul realizarea ei (έντελεχεία) poate fi compusă din esențe, atunci fiecare esență va fi simplă (ασυ'νδτον), și în consecință nu va exista o definiție verbală (λογος) a vreunei esențe Cu toate acestea, toată lumea știe, și s-a spus mai devreme că definiția (ορος) se referă în primul rând, dacă nu exclusiv, la esență, dar acum se dovedește că nici ea nu se aplică Prin urmare, nu poate exista nici o definiție (ορισμος) pentru nimic; sau într-un sens va fi, în altul nu va fi" (VII, a,) Această aporie are o semnificație și mai profundă; atinge problema cunoașterii științifice Aristotel în multe locuri indică cu siguranță că știința se ocupă de conceptele sale generale - 'πάσα επιστήμη των χαθολου (ex XI, ?); "percepția senzorială se referă în mod necesar la individ, în timp ce știința se ocupă de general" (Deut Analyst b,), etc Dar dacă "esența" nu este generală, trebuie Biblioteca "Runivers" VL KARPOV fi exclus din domeniul științei și se transformă în incognoscibil (III, a,) Permisiunea dată de Aristotel acestei aporii în ochii multor oameni de știință părea complet nesatisfăcătoare Zeller, autorul celei mai răspândite și detaliate lucrări despre istoria filosofiei grecești, susține că Aristotel nu a putut ieși din dificultate și respinge interpretările lui Bizet, Rassov, Brandis, care au vorbit în apărarea sa "În concluzie, rămâne",

scrie Zeller, să recunoaștem în acest paragraf nu simple lacune, ci o contradicție adânc înrădăcinată în sistemul filosofic El a eliminat ipostaza conceptelor generale a lui Platon, dar două premise: că numai generalul este subiectul cunoașterea și că adevărul cunoașterii merge mână în mână cu realitatea (Wirklichkeit) subiectului cunoașterii - a plecat; cum le poti combina fara contradictii? Pe urmele lui Zeller, Bonitz pronunță și o propoziție aspră asupra lui Aristotel *) Dintre cei mai noi scriitori, Freitag și Gompertz) văd în același timp principala eroare a întregului sistem Pe de altă parte, Bullinger și, cel mai recent, Neubauer) îl critică pe Zeller Unul dintre motivele nemulțumirii față de explicațiile lui Aristotel este că acestea nu sunt reunite de el într-un întreg, ci sunt împrăștiate în diferite locuri ale metafizicii El rezolvă întrebările puse aproximativ în acest fel i) În primul rând, dacă ουσία există în realitate doar sub forma unor obiecte unice, afirmațiile generale despre ea nu sunt mai puțin posibile Ca exemplu, putem cita următoarea frază din cartea a XIV-a de metafizică: "dacă generalul (propoziția) s-a exprimat corect aici (χαΟολου) că nu poate exista o esență eternă (ουσία), dacă aceasta nu este energie etc " Toate raționamentele despre esență, ca atare, despre *) Zeller Die Philos, d Griechen II, Aufl, p În Zeller cititorul va găsi toată literatura veche pe această temă) Aristotelis metaphysica recognov et ennaravit Bonite Pars p (Nimia levitate versari Aristotelem in dirinunda ea dificilate)) Freijtag Die Entwicklung der griechischen Erkenntnisstheorie bis Aristóteles halle Gompcrț Griechische Denker Bd III se referă în această întrebare la Freytag) Neubauer Der Aristotelische Formbegriif În Dis Heidelberg Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP aplicabilitatea termenilor είδος, το τι ήν είναι la acesta reprezintă beneficiile propozițiilor științifice care se potrivesc direct cu definiția lui ζαΟολου dată în a doua analiză ("Eu numesc general ceea ce are aplicații la orice și la sine în sine, în măsura în care așa cum este ea însăși este: ζαθολου δέ λέγω, ο αν ζατά παντός τε ύπάρχη ζαί ζαδαύτο ζαί ή αυτό b,)) În al doilea rând, cunoștințele științifice sunt deja generale pentru că sunt exprimate în glyavakhe, dar tocmai din acest motiv o percepție completă a ceea ce există cu adevărat este imposibilă pentru ea Acesta din urmă este perceput fie prin senzație, fie prin gândire "Generalul ne este cunoscut în exprimarea verbală (ζατάλογον), în timp ce particularul este cunoscut prin percepția senzorială" (Fiz I a); "Nu există o definiție (ορισμος) a obiectelor individuale, fie că sunt sensibile sau gândibile, ci sunt cunoscute cu ajutorul gândirii (μετά νοήσεως) sau al sentimentelor" (Mt VII, a,) Este de remarcat faptul că pentru Aristotel, generalul nu a fost identificat cu gândirea (νοησις), ci cu expresia sa verbală *m - vorbire (λογος) Aristotel încearcă să împingă cunoștințele generale cât mai profund posibil în domeniul ființei reale, stabilind că ουσία, είδος, τό τί ήν είναι pot fi exprimate dar pe această cale întâlnește obstacole de netrecut În primul rând, individul este indefinibil Toate ființele accesibile simțurilor sunt un întreg complex, format din formă unită cu materia Forma este într-o anumită măsură determinabilă, poate fi numită λογος; nu se distruge atunci când ființa sensibilă piere și nu se naște, la fel ca și definițiile (λόγοι) Dar materia dispare, ea există o singură dată: "din acest motiv, chiar și pentru ființele individuale accesibile percepției senzoriale (ουσία) nu poate exista nici o definiție, nici o derivație științifică că ele conțin materie (υλη), a cărei natură este de așa natură încât poate, poate nu" (VII, b,) Și mai departe: "pentru cei care au cunoștințe științifice,

obiectele capabile de distrugere devin obscure (άδηλα) atunci când părăsesc câmpul percepției senzoriale Și în timp ce definițiile (λόγοι) sunt păstrate în suflet, pentru obiectele în sine nu există nici știință, nici dovezi științifice Prin urmare, atunci când cineva încearcă să definească ceva singular, nu trebuie să uităm că trebuie întotdeauna să se separe (αναιρειν), căci altfel este imposibil să Biblioteca "Runivers" VL KARPOV poate fi definit " Prin urmare, este imposibil să dai definiții "ideei" lui Platon, să dai definiții ale lui Socrate și ale acelor ființe a căror existență este eternă (αισθητά αίδια), de exemplu, luna, soarele Dar cum se poate împăca tot ceea ce s-a spus aici despre imposibilitatea definirii ființelor individuale cu ceea ce s-a spus mai devreme despre definiție Acolo, Aristotel a recunoscut posibilitatea de a defini obiecte care conțin materie - o statuie de lut, un cerc de fier etc Cu această ocazie, Aristotel dă următoarea explicație "Un om, un cal și altele asemenea, legate de singular, dar obgces (τα ούτως επί των χάδέχαστα, χαθολου δέ) nu este ουσία, ci ceva complex dintr-o formă dată și materie dată ca obișnuită; Socrate există ca un singur obiect, compus din această ultimă materie (έσχάτ? / ύλη)" (b,) Astfel, este posibil să se formeze concepte generale și despre materie ' Mai rămâne o întrebare importantă: în ce măsură este posibilă definirea esenței? În aporia sa, Aristotel subliniază că ουσία în momentul realizării este simplă, dar este posibil să se dea o definiție simplului? În al -lea cap Cartea VSH găsim soluția acestei nedumeriri Adepții lui Antisthenes au susținut că este imposibil să se definească un obiect (το τί εστιν), se poate doar indica calitatea acestuia: de exemplu, este imposibil să se determine ce este argintul, trebuie doar să spui că este "ca staniul" Această afirmație, spune Aristotel, are un anumit fundament O entitate complexă, accesibilă sentimentelor sau gândirii, poate avea o definiție verbală, "nu au aceleași simple din care este compusă" În același timp, esențe simple vor fi, parcă, o chestiune pentru o formă complexă *) În rezultatul final, Aristotel a recunoscut posibilitatea unei definiții științifice a esenței doar în anumite limite, atunci când aceasta poate fi divizată folosind anumite metode; această definiţie se face prin intermediul unor concepte generale E Bonitz, Comentariu, r consideră că tot acest raționament i se datorează lui Antisthenes Această interpretare mi se pare greșită Dacă gândirea de bază este a lui Antisthenes, atunci forma în care este îmbrăcat provine, fără îndoială, de la Aristotel și are semnificație doar pentru metafizica lui Să ne amintim că, în general, întreaga doctrină a lui τί ην είναι ar putea fi inspirată de Antistene Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP Realitatea actuală, care se manifestă doar într-o singură ființă, este percepută pe deplin doar în contemplarea senzuală sau mentală Zeller nu avea dreptate când spunea că pentru Aristotel "adevărul cunoaşterii merge mână în mână cu realitatea", cel puţin acest lucru nu se poate spune despre cunoaşterea ştiinţifică H) Ultima dificultate se referă la aplicabilitatea cunoştinţelor ştiinţifice generale la fiinţa individuală Esența explicațiilor lui Aristotel (Met XIV, cap io) se rezumă la următoarele Propunerea că știința se ocupă de concepte generale este perfect corectă atâta timp cât luăm știința ca un întreg izolat artificial, având o existență independentă, dar își pierde exclusivitatea de îndată ce încercăm să aplicăm concepte științifice realității percepute direct Cunoașterea științifică, spune Aristotel, poate fi înțeleasă în două moduri: i) ca ceva potențial (δυνάμει); va fi un sistem de concepte generale referitoare la general și nedefinit, un fel de materie,) ca

activitate a gândirii îndreptată spre ceva definit (ένεργείά) În acest din urmă caz, se ocupă de o singură ființă dată în simț sau experiență mentală; cu alte cuvinte, în momentul realizării cunoașterii, generalul se contopește cu specificul În First Analytics găsim ilustrații ale acestei propuneri generale și o dezvoltare mai detaliată a acesteia Este vorba despre posibilitatea unor concluzii eronate Dacă A este inerent în fiecare B și B în fiecare G, atunci, conform regulilor silogismului, A va fi inerent în fiecare G Dar pot apărea erori în aplicarea acestui silogism atunci când cineva, cunoscând regula, face nu știu ce este cu adevărat G De exemplu: să presupunem că A este două unghiuri drepte, B este un triunghi, D este un triunghi dat, perceptibil Este posibil să știți că unghiurile unui triunghi sunt egale cu două drepte și să nu recunoașteți G ca triunghi "Căci cunoașterea că fiecare triunghi are două unghiuri drepte nu este simplă (ούζ άτζλοΰν), ci constă în a avea, pe de o parte, cunoașterea generalului, iar pe de altă parte, cunoașterea individului Astfel, ca propoziție generală, el cunoaște Γ (egalitatea la două drepte), dar atunci când este aplicat la singular, el nu știe" (II, a, ib) Puțin mai departe, Aristotel subliniază o altă sursă de eroare Este posibil ca cineva să-l cunoască pe general Biblioteca "Runivers" VL KARPOV O propoziție, de exemplu, că toți catârii sunt sterpi, știe, de asemenea, că animalul în cauză este un catâr și, totuși, va afirma că este gravidă Aici eroarea constă în faptul că cunoştinţele separate nu sunt reunite "Căci a cunoaște (επίστ^σΟαι) este folosit într-un triplu sens: ca cunoaștere generală, ca particulară și ca activitate (ώς τω ένεργεΐν)" (b,) Întrebarea pe care Aristotel trebuie să o rezolve este aceeași cu care se confruntă știința modernă Atât anatomia, cât și cristalografia se ocupă cu scheme ideale ale realității, cu "substantive comune", dar în realitate există oameni individuali și cristale - nume proprii Dacă răspunsul dat de Aristotel nu oferă o satisfacție completă, atunci este puțin probabil ca omul de știință modern să dea unul mai bun El va oscila mereu între tentația de a ipostaza concepte abstracte și recunoașterea faptului că știința nu se ocupă de realitate, așa cum a făcut Rickert cu o sinceritate lăudabilă Dintr-o aporie, clar recunoscută de însuși Aristotel, o încrucișare de mormânt peste sistemul său nu putea fi făcută decât de filozofi, departe atât de realitatea însăși, cât și de științele naturii - pentru care realismul lui Aristotel, dorința lui de a izola cuvântul și realitatea ne-au dat direct cât mai tare posibil, erau străine și de neînțeles Așa a fost, se pare, Hegelianul Zeller Aflând cu ce drept este posibil să se aplice pentru caracterizarea unei singure ființe - ουσία - o serie de termeni care erau folosiți în rândul contemporanilor săi și în principal în școala lui Platon, Aristotel a conturat astfel în detaliu cadrul propriului său vederi Dar toate definițiile "esenței" date până acum au fost de natura unei examinări preliminare, prin urmare, terminând cu ele, Aristotel consideră necesar să supună chestiunea unei noi considerații "În ce sens ar trebui să se vorbească despre esență și ce este ea, să spunem din nou, după ce a făcut, parcă, un nou început" (VII, cap) Următorul raționament, care exprimă adevăratele concepții ale lui Aristotel, este oarecum puțin distins în prezentarea majorității istoricilor de filozofie; dar sunt de mare importanţă pentru înţelegerea întregului său sistem Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP Õ Firul călăuzitor este ideea de esență ca "început" și "cauză" (αρχή τιςι în acel ontologic în sensul pe care l-au dat foștii filozofi, considerând, de exemplu, focul sau apa drept început și cauză

Aristotel argumentează după cum urmează În toate investigațiile despre cauză, ceea ce se caută este: "de ce este întotdeauna așa, de ce ceva unul este inerent altuia" (a, j) De ce, de exemplu, este omul un asemenea animal; De ce cărămizile și pietrele formează o casă? Se caută cauza legăturii unuia cu celălalt, de aceea trebuie dat fenomenul în sine În domeniul filosofiei naturii, atunci când avem de-a face cu cei născuți și cei care mor, putem căuta cauzele producerii sau distrugerii unui fenomen, scopul pentru care apare, dar în domeniul ontologiei, întrebarea a cauzelor fiinţei (επι του είναι) este importantă Și întrucât ființa însăși trebuie să fie în numerar, întrebarea se reduce la motivele pentru care materia devine un obiect definit Cine are un astfel de corp? Tocmai această cauză este ούσίΓί - esența sau forma - acesta este principiul care dă materiei și, în consecință, ființei, determinarea ei (Remarc că "în ceea ce privește corpurile simple (απλών, adică lipsite de părți și, prin urmare, de materie) nu poate exista nici cercetare științifică, nici predare, dar ele sunt recunoscute într-un alt mod"; (b,)- un rezultat în acord cu ceea ce Aristotel a spus mai devreme despre definiție Toate explicațiile ulterioare se aplică numai ființelor complexe (σύνθετον), sunt atât de interesante încât le voi oferi în original "Complexul este alcătuit în așa fel încât luat ca întreg formează unul singur, dar nu ca o grămadă (σωρός), ci ca o silabă Silaba nu este o literă, iar ba nu este identică cu b și l, în același mod, iar carnea (σάρ£) nu este foc și pământ La urma urmei, când are loc distrugerea cărnii, iar silaba nu mai este acolo, literele există, la fel ca focul și pământul Prin urmare, silaba este ceva (έστι άρα τι ή συλλαβή), nu numai o vocală și o consoană, ci și altceva (έτερόν τι), iar carnea nu este doar foc și pământ sau cald și rece, ci și altceva Dacă este necesar ca și acest ceva să fie sau un element Biblioteca "Runivers" VL KARPOV (στοιχεΐον) sau format din elemente, atunci în primul caz va urma același raționament Carnea va consta din foc, pământ, acest element și altul, astfel încât discuția va continua la infinit Dacă este alcătuit din elemente, atunci este evident nu dintr-unul, ci din multe, și va trebui să raționăm despre asta ca despre carne și stil Se pare că acest ceva nu există ca element; aceasta este cauza de a fi într-un caz carne, într-o altă silabă Și așa este cu orice altceva Acest ceva este "esența" (ουσία) a fiecărui lucru, pentru că este prima cauză a existenței (αίτιον πρώτον του είναι) Întrucât nu toate lucrurile de esență, ci cele care sunt esențe, apar după natură și într-un mod natural (κατα φύσιν καί φύσει), atunci "natura" însăși (φύσις), - pentru că nu este un element, ci un început - poate fi ușor de recunoscut esența" (b, ii) Comparația dintre "esență" și "natură" face Aristotel în mai multe locuri În dicționarul de termeni filosofici (cartea V de metafizică sau Δ) la rubrica φύσις găsim, în primul rând, definiția obișnuită a naturii: "prima cauză a mișcărilor în fiecare corp natural", iar apoi definiția naturii ca esență "Natura în primul și propriu sens este esența (ουσία) obiectelor care au începutul mișcării în sine, în măsura în care sunt ele însele" (a,) Din toate cele de mai sus, este clar că Aristotel a interpretat esența ca pe ceva real, care este sursa forțelor creatoare în corpurile naturale Viziunea declarată a esenței ca cauză a ființei, ca ceva care leagă elementele într-un întreg și astfel le transformă într-o formă definită, Aristotel o dezvoltă în cartea a VIII-a (H) de metafizică, care conține un rezumat al întregii doctrine de ουσία Acolo se întâlnește, printre altele, o analogie interesantă între esența corpurilor naturale, a numerelor și a definițiilor verbale Iată-l "Este, de asemenea, clar -

dacă numerele sunt într-o anumită privință (πως) esențe (ούσίαι) - de ce sunt ele în același mod (adică, ca ceva complex), și nu monade, așa cum spun unii Căci definiția este și un fel de număr (ορισμός αριθμός τις): este divizibil și se descompune în indivizibili; propozițiile (Ioγoι) nu pot fi nelimitate și nici un număr Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP II ca la scaderea sau adaugarea la numarul unitatilor din care este alcatuit, numarul nu mai ramane acelasi, ci devine diferit, oricat de putin aduna sau scade din el, la fel si definitia si "fiinta determinata" (το τί ήν είναι) încetează să existe, de îndată ce ceva le este luat sau adăugat Și în număr trebuie să existe ceva în virtutea căruia devine una (τι ω εις), dacă este o unitate, filozofii moderni nu pot numi motivul acestei unități Fie nu există unitate în număr și este ca o grămadă (σωρός), fie, dacă există, ar trebui spus că îl face unul Definiția este, de asemenea, un lucru, dar nici măcar asta ei nu pot explica Și este destul de clar de ce: necesită același raționament; iar "esența" este una în același sens: nu ca o monadă sau un punct - așa cum spun unii - ci ca entelehia și natura fiecărui lucru Și precum un anumit număr nu poate fi mai mult sau mai puțin, tot așa și ουσία în sensul formei (είδος); dacă poate suferi modificări, atunci numai în legătură cu materia" (b,) Astfel, ουσία, incluzând un adevărat principiu obligatoriu care dă viață nu numai obiectelor sensibile, ci și imaginabile, se transformă într-un principiu ontologic universal Acum devine clar pentru noi de ce definiția și silogismul ar putea, în ochii lui Aristotel, să servească ca o reflectare a ființei reale Doctrina esenței, așa cum a fost prezentată până acum, este scheletul ontologiei lui Aristotel - abstractă și imobilă O completare necesară este doctrina lui δυναμις și εντελέχεια - ființă potențială și actuală, care dă viață ontologiei lui Aristotel și pune o punte între ontologie și filosofia naturală Termenul δύναμις a fost folosit de multă vreme printre filozofii greci; înseamnă în primul rând putere, putere și apoi abilitate, posibilitate Este tradus în latină ca potentia; acest cuvânt a primit la noi dreptul de cetățenie Aristotel, clarificând diferitele înțelesuri ale termenului δυναμις (Met V, cap ; IX cap ï), îi dă următoarea definiție: în Biblioteca "Runivers" VL KARPOV în sensul originar, acesta este "începutul (în sensul cauzei) al schimbărilor în altul, sau în sine, deoarece este diferit" (άρ / ή μεταβολής έν αλλώ, η η άλλο ΐ a, ι) Un exemplu este arta medicului; este începutul sau cauza schimbărilor în celălalt, adică în pacient sau în sine, dacă medicul se îmbolnăvește și se vindecă În acest din urmă caz, el însuși va apărea, parcă, altora Cu alte cuvinte, δυναμις poate fi o capacitate activă (του ποειν) sau pasivă (του πασχειν), capacitatea de a face schimbări sau de a le manifesta sub influența influențelor externe Dacă ambele apar în același obiect, rămân asociate cu un substrat diferit O corelație necesară cu conceptul de potență sunt conceptele de energie și entelehie (ενέργεια și εντελέχεια, latină actus), exprimând realizarea sau manifestarea unei potențe care există întotdeauna într-o formă latentă Cuvântul ένέργεια îl întâlnim la Platon; etimologia sa este clară (έργον): are sensul de activitate, muncă, εντελέχεια - termen întâlnit doar la Aristotel și de origine cu totul de neînțeles; aduce conceptului de activitate un strop de realizare sau completare (ενέργεια συντείνει προς εντελέχειαν a,), în sensul realizării unei anumite forme sau stări, ca ceva desăvârșit merge (perfectio) Cu toate acestea, Aristotel însuși nu este strict Chiar și comentatorii antici au discutat despre originea cuvântului εντελέχεια, Philopon l-a derivat din εν τέλειον și συνέχειν Nu există nicio îndoială că cuvântul τέλος -

sfârșit, desăvârșire, scop - a jucat un rol în formarea termenului Teich-Müller (Aristotelische Forscliungei IP Halle) o apropie pe εντελέχεια de εντελέχεια, urmând lui Cicero, care a explicat entelechia: quasi continuatati! motionem et perennem (ενδελεχής - continuu) Potrivit lui Teichmüller, Aristotel a introdus cuvântul τέλος în ένδελέχεια, schimbând litera δ în τ și combinând astfel ambele sensuri într-unul singur Prin urmare, entelechia denotă o astfel de activitate continuă în care diferența de timp dispare și care, parcă, subziste, formând o esență (p) Raționamentul lui Teichmüller este foarte spiritual și ajută la clarificarea sensului termenului, dar nu este adevărat O discuție detaliată a chestiunii poate fi găsită în comentariul lui Trendelenburg la De anima (p din ed a I-a) Acolo puteți găsi, de asemenea, indicii interesante despre modul în care Leibniz a schimbat termenul lui Aristotel, pe care aparent nu l-a înțeles niciodată corect Ultimii autori, asimilând acest termen (de exemplu, G Driesch), nu stau nici la ceremonie cu Aristotel Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei ВЪ SET TIMP aderă la această distincție și uneori folosește un termen în loc de altul Potenta si energia sau entelechia sunt concepte strict corelative, avand sens doar in legatura intre ele Aristotel și explică aplicarea lor împreună, folosind metoda analogiei, care este utilizată pe scară largă în filosofia sa "Vom defini ce este energia și care sunt proprietățile ei În același timp, făcând o împărțire, vom clarifica și potențialul (το δυνατόν), întrucât numim a avea potențial nu numai ceea ce poate prin natură să-l miște pe altul sau să fie pus în mișcare de către altul, direct sau într-un fel, ci într-un sens diferit, de dragul căruia am atins valoarea (fizică) indicată Energia este un anumit mod de existență al unui obiect (adică ύπαρχε tv το πράγμα), dar nu cel pe care îl avem în vedere când vorbim de potențial Vorbim despre ființă potențială (δυνάμει), de exemplu, Hermes într-o bucată de lemn sau jumătate în întregime, din moment ce se pot distinge, despre potențialul unui om de știință care nu este angajat în prezent în considerație științifică, dacă este capabil de o asemenea consideraţie - după ce va fi energie În ce sens vrem să spunem în fiecare caz individual, clar prin comparație; nu trebuie să căutați o definiție a tuturor și a tuturor, ci să acordați atenție analogiei Și anume: precum construirea unei case este legată de capacitatea de a construi, așa cum cel treaz este de cel adormit, cel care vede celui care a închis ochii, dar posedă vederea, separat de materie de materie și lucrare terminată la neterminat Unul dintre aceste opuse trebuie definit ca energie, celălalt ca potență Căci energia nu este întotdeauna folosită într-un sens, ci într-unul asemănător (după legile proporției) - ca una într-un caz sau în raport cu unul, deci celălalt într-un altul sau în raport cu altul; într-un sens, ca mişcare în raport cu forţa, în altul, ca esenţă faţă de materie" (IX a,) Aceste opuse de bază, extrase din observațiile experienței cotidiene, Aristotel generalizează și aplică ființei, care în felul acesta, parcă, se împarte în două jumătăți: bătălia potențială (δυνάμει ον) și actuala Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" VL KARPOV (έντελεχεία ον) Ființa actuală este ființa adevărată, ceea ce ne dă realitatea; este o adevărată caracteristică, parcă, un sinonim pentru esență Esență, formă, το τί ήν είναι - prima entelehie, energie v) Aristotel demonstrează primatul ființei reale în aproximativ aceiași termeni pe care i-a folosit mai devreme despre esență Energia este mai întâi atât în exprimarea verbală (λογω), cât și în timp (χρόνω) În exprimarea verbală, deoarece toate cuvintele care se referă la potență, posibilitate sau putere au ca

punct de plecare realizarea acesteia "În termeni, este primul în felul următor: activitate, identică ca natură, dar nu ca număr, există înainte Spun acest lucru pe baza faptului că înainte de timp decât acest om existent sau pâine sau văzător de fapt (χατ' ενέργειαν), există materia omului, sământa și facultatea vederii: ceea ce este omul, chl ѣbom, văzând în putere, dar nu încă în realitate; totusi, mai presus de toate acestea, in timp, mai exista un altul, existent in realitate, din care a aparut potentialul Căci actualul ia naștere întotdeauna din potențial prin actual, de exemplu, un om dintr-un om, un muzician dintr-un muzician" (b,) Energia este prima și în esență", "deoarece mai târziu în procesul de dezvoltare este prima în aparență și esență, de exemplu, soțul este primul copil, bărbatul este sământa: unii au luat deja o anumită formă, alții inca nu am Mai mult, pentru că tot ceea ce apare se îndreaptă către un anumit "început" (έπ αρχήν) și finalizare (τέλος) La urma urmei, "de dragul a ceea ce" (ου έ'νεχα) este "începutul"; dezvoltarea are loc de dragul finalizării, finalizarea este energie; de dragul ei vine potența" (a,) Ființa actuală este, de asemenea, "mai bună și mai valoroasă" (βέλτιων χαί τίμιωτέρα) chiar și cu potențialitate bună Căci posibilitatea implică întotdeauna contrarii - poate fi sau nu - nu există, prin urmare, o estimare corectă pentru ea Deoarece esența și forma sunt energie, materia primește o existență potențială Este ceva care poate fi, poate să nu se manifeste într-o formă diferită în funcție de condiții Acel inexistent (μή ον), a cărui prezență Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei ВЪ SET TIMP Platon știa, spre deosebire de Parmenide, și de categoria căreia a clasat materia, după Aristotel există o ființă potențială "Nu există pentru că nu este o entelehie" (ουζ έστι οέ, οτι ούζ έντε / εχεία έστιν c) Pe de altă parte, ființele eterne accesibile simțurilor - soarele, luna, corpurile cerești - conțin un minim de potențial și acea esență eternă imobilă care merită numele unei zeități este formă pură și energie eternă Când încercăm să disecăm științific realitatea din jurul nostru, ajungem cu ușurință la concluzia că schema simplă a existenței potențialului și a realului este prea simplă Posibilitățile și implementarea lor sunt țesute unele în altele, formează grade diferite Luată ca întreg, o ființă vie, om sau plantă, este oóaíc; totalitatea principalelor manifestări ale vieții, inclusiv aici aspectul exterior, toate mișcările și funcțiile, este ουσία - ca formă realizată sau "entelehie" Dar deja experiența cotidiană dezvăluie în fiecare ființă organe, dintre care fiecare este izolat anatomic; uneori, astfel de părți sunt capabile să se dezvolte în ființe independente, cum ar fi, de exemplu, ramurile plantelor Organele formează "materia" în raport cu întregul și există ca "potenţiale" ale acestuia, dar, considerate în sine, pot fi considerate, într-o oarecare măsură, entităţi Aceasta este ουσία ύλίζή - "esență materială" sau έσχατη υλη - "materie ultimă" (IX, cap) Organele constau la rândul lor din părți omogene (ομοιωμερη): carne, oase, sânge; fiind materie în raport cu organele, aceste părți la rândul lor sunt formă și esență în raport cu elementele - foc, apă, aer, pământ Ceea ce este materie pentru un element merită numele întâi materie (πρώτη ολη) Despre ea nu se mai poate spune că constă din ceva, este indefinibil și de necognoscibil Astfel de diviziuni sunt necesare în interesul cercetării științifice; dar introducându-le, Aristotel nu pierde din vedere caracterul lor provizoriu "Este clar", spune el într-un alt loc, "că mare parte din ceea ce pare a fi esență este potența, precum părțile animalelor, pământul, focul, aerul Într-adevăr, niciunul dintre ele nu formează o unitate, dar ele sunt ca componentele zerului

(oppo'ς), încă nedigerate și neformând o unitate "(b,) Un semn al esenței reale a serviciului- * Biblioteca "Runivers" VL KARPOV izolarea vie (χεχωρισμένον) și unitatea (εν), ceea ce face posibilă existența independentă Doctrina entelehiei, ca realizare a formei, completează analiza filozofică a ființei întreprinse de Aristotel și readuce gândirea la acea sinteză inițială pe care o dă realitatea direct percepută Dacă în cursul analizei cititorul ar putea avea neînțelegeri legate de diferitele nuanțe ale termenului ουσία, o dată desemnând un întreg complex, alta dată o formă, atunci în rezultatul final acestea ar trebui să dispară În lumea simțurilor, doar forma realizată prin materie este reală și numai în măsura în care este realizată; pentru ea, conceptele de esență și ființă se contopesc într-una singură, iar în această formă ουσία este dată lumii ca adevărată ființă Forma eternă (είδος) a ființelor sensibile, transmisă în procesul de dezvoltare de la tată la fiu, nu există în afara actului de realizare, ca ceva separat (χωριστόν) O astfel de formă, ca și materia, este rezultatul unei diviziuni științifice a realității, legată inevitabil de studiul cauzelor, iar Aristotel nu le atribuie nicăieri o ființă reală, ci doar una potențială Că Aristotel consideră că este posibil să se aplice termenul δυναμις nu numai la ΰλη, ci și la είδος este dovedit prin propriile sale expresii x) Înțelegerea acestui punct este extrem de importantă pentru înțelegerea întregului sistem al lui Aristotel În ochii lui, acea formă, lipsită de materie, care este primul motor, are cu totul alt sens Aceasta este energie pură, realizată fără ajutorul materiei acestea un tip special de viață reală Aceasta este doctrina lui Aristotel despre ființă, în măsura în care este expusă în Metafizică; este, parcă, sfârşitul unei lungi perioade de dezvoltare a gândirii elene independente Heraclit din Efes a formulat cu claritate gândul tuturor filosofilor naturii timpurii: "totul curge", totul ia naștere prin schimbarea unei singure substanțe care stă la baza lumii fenomenelor, fie el foc) Vezi despre apariție si distruge I, Apropo de faptul că mâncarea este carnea (σάρ£) în potență: 'εατίν (a,) Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP (cum credea el), apă sau aer Parmenide a subliniat substanța Lasă totul să curgă, ceea ce există este neschimbător, este singur Platon, cu o gândire strălucitoare, a produs o sinteză de vederi opuse: el a conectat mereu în schimbare cu tot timpul, plasând lumea ideilor ca un model neschimbător pentru natură Dacă natura produce ceva, este doar prin participarea unei idei Dar a rămas o crăpătură în această înțelegere a lumii, împărțind cele două lumi și făcând gândul să se clătească Aristotel a completat această sinteză distrugând, pe cât posibil, existența duală El a pus în contrast eternul "curgere" cu eterna schimbare a formelor, repetându-se periodic Ele sunt eterne, dar imanente în realitate - este realitatea însăși În sistemul lui Aristotel, gândirea elenă revine din nou la tradițiile filozofiei naturii, poate chiar mai departe, la animismul primitiv și își completează dezvoltarea CAPITOLUL III Concepte de bază ale filosofiei naturale Printre scrierile lui Aristotel care au ajuns până la noi, științele naturii ocupă locul principal Acestea includ: cărți de Fizică, cărți despre univers, despre apariția și distrugerea, despre meteorologie, despre suflet; cărți pe lângă doctrina sufletului, cunoscute sub denumirea de "parva naturalia", cărți Despre părțile animalelor, - Despre dezvoltarea animalelor, io - Istoria animalelor, fragmente din lucrări despre plante și pietre, Mecanica, o serie de intrebari stiintifice cu raspunsuri, cunoscute sub denumirea de Probleme Daca atasati aici inconsistenta la noi sa lucram conform unui

regulament anatomic dotat cu desene pe care Aristotel nu le separa, astrolog, bazele medicinei si agriculturii, atunci totul în viciu oferea întreaga enciclopedie a cunoștințelor naturale, accesibilă elenilor din Vaka a -a dar la o scară mai mică, se pare că a scris Democrit, filozoful, căruia Aristotel i-a adus tributul cuvenit, deși se deosebea radical de el în vederi Marea majoritate a ceea ce a fost scris de Aristotel despre știința naturii este doar pentru noi Biblioteca "Runivers" VL KARPOV interes istoric: datele faptice sunt parțial incorecte, parțial prea elementare, concluziile la care a ajuns pe baza acestor date provoacă adesea un zâmbet cu naivitatea lor, dar, cu toate acestea, înțelegerea sa asupra naturii în ansamblu, tabloul a lumii pe care o desfășoară în fața cititorului, lovește prin armonia, completitudinea și profundă atenție Numai aceasta poate explica farmecul hipnotic pe care sistemul lui Aristotel l-a produs în Evul Mediu asupra europeilor ieșiți dintr-o stare de barbarie Principiile de la care a pornit Aristotel în înțelegerea sa a naturii, conceptele de bază și metodele de prelucrare științifică sunt expuse de el în "Prelegeri de fizică" (φυσικής ώφοάσις) Această lucrare, strâns legată de Metafizica, este "a doua filozofie" sau doctrina generală a naturii; conceptele natural-filosofice de bază dezvoltate în acesta vor face obiectul acestui capitol) După cum știm din ontologie, ființa se manifestă sub forma unor ființe separate: ele pot fi accesibile simțurilor (ούαία €í?σί)ητη), sau inaccesibile și apoi înțelese doar de rațiune Studiul ființelor sensibile este subiectul unei "a doua filozofii", care ar fi singura dacă nu ar exista alte ființe !) Este de regretat că nu avem o ediție bună adnotată a Fizicii Cele mai bune ediții au fost editate de Grantl, care lucra la această lucrare încă din (Franti Symbolae criticae in Aristot physic auscultationes Berol) În a publicat un text grecesc cu traducere germană și note explicative (ediția lui Jìngelmann): această ediție este un ajutor foarte util, deși traducerea este pe alocuri mai dificilă decât originalul Pana in este ultima editie a textului grecesc de Fizica, tot de Prantl (in Bibliotlieca Teubneriana) Dar de atunci au apărut note extinse ale lui Diels (Dicls Zur Textgeschiclite- d Arístotelischen Physik Abhandl d Ak d Wis Berlin), care a folosit textul dat de comentatorul grec la Physics Simplikiem (sec VI)) Fizica a fost tradusă în franceză (cu comentarii) de către Barthélemy Saint Plerome, care deține traducerea și toate celelalte lucrări ale lui Aristotel Din păcate, nu am putut ajunge nicăieri această ediție, care a devenit o raritate bibliografică O traducere a capitolului de Fizică cu comentarii ample, în care sunt folosiți toți comentatorii greci, a fost publicată recent de Gamelin (tìamclìn Physique d'Aristote I Trad et commentaire Paris) Nu am văzut traducerea Fizicii în rusă Având în vedere starea deplorabilă a bibliografiei noastre, este greu chiar de spus dacă există sau nu Biblioteca "Runivers " FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ TRECUT TIMP Principala trăsătură a unei ființe sensibile este variabilitatea ei (ήδ' αισθητή ουσία μετφϋ ητή XII b,), sau capacitatea sa de a se mișca, datorită căreia poate acționa asupra organelor noastre de simț În schimb, entitățile inteligibile, care includ cantități matematice și primul motor perpetuu, ar trebui numite nemișcate (άζίνητος) Naturistul nu studiază toate ființele accesibile simțurilor, ci doar pe cele care aparțin categoriei corpurilor naturale (σωμπ φυσιζον) Aristotel definește diferența dintre corpurile naturale și cele artificiale astfel: "Din tot ce există, unul există prin natură, celălalt din alte motive; spunem că prin natura (φύσει) există animale și părțile lor, plante și corpuri simple, precum pământul,

focul, apa și aerul Toate aceste corpuri diferă de cel existent nu prin natură: fiecare dintre ele are în sine începutul mișcării și odihna al treilea în raport cu o schimbare calitativă O mantie, un pat sau un obiect asemănător, deoarece se încadrează în fiecare dintre aceste categorii și pentru că este artificial (από τέχνης) nu are tendință înnăscută de a se schimba; o are numai în măsura în care trebuia să fie de piatră, de pământ sau să formeze un amestec din aceste corpuri "(Fiz II b,) · Principiul care formează începutul mișcării în corpurile naturale, după Aristotel, este natura însăși (φυσις) Acest nume poate fi aplicat și materiei, dar în principal, așa cum a fost deja clarificat în ontologie, natura este o formă și "vedere": "căci carnea sau osul în potență (δυνάμει) nu are încă propria sa natură (την εαυτού φυσιν)), până când obține ceea ce în exprimarea verbală numim specie, prin intermediul căruia determinăm ce este carnea sau osul, și până atunci nu există prin natură (φύσει) "(II a,) A dovedi existența naturii și a corpurilor naturale este ridicol (γελοιον): este evident pentru toată lumea; "a dovedi clarul prin intermediul obscurului este caracteristic unei persoane care nu știe să distingă ceea ce știe Biblioteca "Runivers" "VL KARPOV cunoscut de la sine și că prin intermediul altuia (μή δι αύτό)" (i a,) *) În astfel de expresii, Aristotel la începutul Fizicii conturează subiectul studiului acesteia Dar înainte de a dezvolta însăși doctrina naturii, el consideră că este necesar să se facă o distincție mai precisă între domeniile filosofiei naturale și ale matematicii El pune o întrebare de o semnificație metodologică extraordinară: "care este diferența dintre un matematician și un om de știință naturală (φυσικός)? (II, cap) "La urma urmei, corpurile naturale au suprafețe, forme stereometrice, lungimi și puncte, care sunt studiate de matematicieni", în plus, există o serie întreagă de științe ale naturii în care matematica joacă un rol important: astrologia, optica, armonicii, mecanica Era foarte important să lămurim această întrebare, întrucât pe atunci, ca și acum, existau școli care aduceau matematica în prim-plan (pitagoreici, Platon) și vedeau în matematica științelor naturale idealul înțelegerii naturii Explicațiile lui Aristotel cu privire la această problemă se rezumă la următoarele Matematica se ocupă de aceleași corpuri ca și știința naturii, dar le studiază dintr-o latură complet diferită Obiectele matematice, fie că sunt numere sau linii și cifre, nu există în natură separat și independent de corpurile fizice (ζεχωρισμένα), ci sunt separate de ele printr-un proces special de abstractizare (έ£ άφαιρέσεως) Această abstractizare este de așa natură încât materia inerentă corpurilor naturale nu este luată în considerare; capacitatea de mișcare nu este luată în considerare și, în consecință, o serie de trăsături și procese inerente corpurilor reale rămân în afara considerației matematice Mărimile matematice există doar în minte (νοητά); dar nu trebuie să credem că ele apar acolo sub forma unor forme pure, întrucât gândirea le furnizează o "materie mentală" specială (ύλη νοητή), fără de care nu putem vizualiza nici un cerc, nici o linie Matematica strâmbă are o cu totul altă chestiune decât, de exemplu, "snub-nasedness" (σιμότης) găsită în natură, deși poate fi izolată tocmai de acest obiect Deci matematică pură Un studiu special este dedicat conceptului de natura lui Aristotel: Schniit^ De φυαίως apud Aristotelem notione ejusque ad animam ratione Dis Bonnie Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP este o zonă cu totul specială, destul de diferită de știința naturii Absența materiei reale conferă operațiilor matematice o precizie deosebită (ί αζριβολογία), de care științele

naturii sunt departe Pe de altă parte, astrologia, mecanica, optica sunt științe în care există un fel de efect invers al matematicii asupra științelor naturii: "geometria consideră o linie fizică, dar nu în măsura în care este fizică, în timp ce optica consideră o linie matematică, ci nu ca una matematică, ci ca fizică" (II, a,) Indicații mai detaliate despre natura acestor discipline fizice și matematice le găsim în Second Analytics Explicând în acest eseu că sarcina științei nu este doar de a determina ceea ce este (το ότι), ci și de a clarifica fundamentele (το ¿rá), Aristotel notează că uneori latura faptică și clarificarea fundamentelor pot aparține diferitelor stiinte "Lucruri similare se observă în științe care sunt subordonate între ele (θάτερον υπό δατέρου), cum ar fi optica în raport cu geometria, mecanica cu stereometria, armonicile cu aritmetica și știința fenomenelor cerești față de astrologie Z aici este cunoașterea faptele (το οτι) aparține științelor fenomenelor senzoriale, fundamentelor (τό διότι) - științelor matematice, deoarece acestea din urmă pot dovedi științific cauze și adesea nu cunosc latura faptică, la fel ca persoanele implicate în luarea în considerare a întrebărilor generale adesea nu au aceste informații sau alte informații speciale, lăsându-le fără atenție De asemenea științe aparțin toate cele care, fiind diferite în esență, folosesc numai forme (ζέχρηνται τοΐς είδεσι) Căci matematica se ocupă de forme, dar nu de un substrat definit; dacă apar întrebări geometrice cu privire la un anumit substrat, nu este pentru că este tocmai așa Același lucru este și în cazul opticii: așa cum ea însăși se referă la geometrie, la fel este o altă doctrină, de exemplu, despre curcubeu Căci a ști "ce este" este treaba omului de știință naturală, în timp ce cauzele sunt optice, fie direct, fie pe bază de matematică O atitudine similară se observă și în multe alte științe care nu sunt subordonate între ele, de exemplu, în medicină și geometrie: să știi că ulcerele rotunde se vindecă mai încet este treaba medicului, de ce exact, geometrul (; b,) Aproximativ Biblioteca "Runivers" VL KARPOV Exact aceeași explicație este dată de Aristotel în primul capitol din Mecanică O distincție atât de atentă între discipline nu poate fi pe placul apărătorilor științei matematice moderne Indicând faptul că matematica, cu ajutorul calculului diferențial, a găsit capacitatea de a exprima mișcarea în formule, ei văd aceasta ca o respingere completă a opiniilor lui Aristotel Dacă analiza infinitezimale poate exprima într-adevăr mișcarea este o mare întrebare; la fel cum rămâne o întrebare în ce măsură progresele moderne în matematică l-ar putea forța pe Aristotel să estompeze granița dintre ea și știința naturii Dar va fi mai convenabil să ne oprim asupra acestor întrebări la sfârșitul studiului *) Cea mai caracteristică trăsătură a corpurilor naturale, așa cum s-a subliniat deja, este variabilitatea sau capacitatea lor de a se mișca Elucidarea acestui proces de bază este sarcina principală a filosofiei naturale Dar o înțelegere completă a mișcării necesită familiarizarea cu o întreagă gamă de alte concepte natural-filosofice, care sunt toate conectate într-un fel sau altul cu ea Aristotel le consideră pe unele dintre ele înaintea mișcărilor, doctrina cauzelor, a cazurilor, a necesității; celălalt după este infinit, spațiu, timp Le voi prezenta în aceeași ordine în care le găsim în Fizică, făcând, acolo unde este cazul, completări din celelalte scrieri ale sale Doctrina cauzelor Fiecare investigație științifică are în vedere să rezolve una dintre următoarele patru probleme: fie să stabilească prezența unui fenomen (το ότι) - când, de exemplu, suntem convinși că are loc o eclipsă de soare; sau aflați cauza (διότι) - știind că are loc o eclipsă, ne întrebăm de ce Uneori

decidem întrebarea: există cu adevărat vreun obiect, de exemplu, un centaur (s? έστι), și știind că există, întrebăm ce este, (τί έστι) !) Toate pasajele din scrierile lui Aristotel referitoare la matematică au fost adunate (în traducere latină) și explicate de iezuitul Blancan Viap-canici Aristotelis loca mathematica Bonomae Această lucrare rămâne până astăzi singura de acest fel Din cele mai recente lucrări: Goeland Aristotel și matematica Marburg Autor cohenian și puternic susținător al lui Platon Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei B NAST TIMP (Deut Anal II, cap i) De o importanță deosebită pentru cunoașterea științifică este întrebarea cauzelor: "Abia atunci suntem siguri că cunoaștem fiecare fenomen atunci când cunoaștem "de ce" (δια τί), adică să stăpânim prima cauză" (Fiz b,) Aristotel repetă această poziție cu fiecare ocazie și, într-adevăr, folosește pe scară largă metoda "cauzală" în științele naturii Numai el înțelege conceptul de cauză mai larg decât noi Aristotel împarte cauzele (αίτιον uneori αρχή) în patru tipuri principale (II, cap) i) Materia (υλη), altfel substrat (υποζειμενον) sau "din ce" (I3 ού) se formează ceva; de exemplu argintul din care este făcută cupa) Vedere (Ξίδος) formă sau esență (ουσία) ca "o expresie verbală a unei anumite ființe" (ο λογος ό του τί ήν είναι) Acest motiv a fost deja discutat în ontologie; în Fizică, Aristotel adaugă cuvântul "eșantion" (παράδειγμα) pentru a-l explica, aducând evident acest motiv mai aproape de ideile platonice, pentru care παράδειγμα era o caracteristică comună) Cauza motrice, "de unde vine începutul schimbării și mișcării" (ο'θεν ή αρχή τής μεταβολής ή ζινήσεως) și se întâmplă ceva Această cauză poate fi numită și "bună" (τάγαδον), deoarece este finalizarea finală a oricărui proces de apariție și mișcare, iar ceea ce se străduiește ceva este bine Cunoașterea completă a unui fenomen necesită elucidarea tuturor celor patru tipuri de cauze Atunci când explicați un fenomen, trebuie indicate ultimele cauze sau cele mai apropiate, întrucât, în general, pentru fiecare fenomen se poate numi un număr foarte mare de cauze care au caracter incidental sau accidental Deci, de exemplu, Polikleitos, care a realizat o statuie celebră, este una dintre cauzele ei imediate, dar putem spune că creatorul statuii este un sculptor sau o persoană în general Diferite tipuri de cauze predomină în diferite științe În matematică, de exemplu, problema cauzelor se reduce în cele din urmă la definiția (a unei drepte, diametru etc), adică la al doilea tip de cauzalitate Naturistul trebuie să țină cont de toate, dar în studiul corpurilor naturale, în special a celor organice, ultimele trei tipuri de cauze par să se contopească într-una singură Forma sau esența omului este în același timp Biblioteca "Runivers" bp VL KARPOV cauza motrice (de vreme ce omul produce omul) și finalul final, odată cu realizarea căruia dezvoltarea își atinge finalul natural Stabilind patru tipuri principale de cauze, Aristotel completează și sistematizează în mod destul de conștient punctele de vedere ale predecesorilor săi Istoria acestei întrebări este dată în detaliu de el în prima carte de metafizică Primii filozofi ai naturii, care au redus totul la un singur element, au avut în vedere doar prima dintre cele patru cauze - materia Empedocle și Anaxagoras ridică problema cauzei motrice (dragoste și dușmănie pentru Empedocle, motiv pentru Anaxagoras) Forma sau esența, ca cauză, a fost înaintată de pitagoreici și mai ales de Platon (numere și idei), în timp ce al patrulea fel de cauză, scopul, după Aristotel, a fost izolat și formulat doar de el Mulți consideră că această prezentare a istoriei este greșită, subliniind că toate cele patru tipuri de cauze pot fi găsite deja în Platon), dar Aristotel însuși nu contestă acest lucru Autorii, vorbind despre un fel de cauze, nu s-au

putut abține să atingă altele; pur și simplu nu le-au delimitat destul de distinct (σπφώς) π nu le-au adus într-un sistem Doctrina lui Aristotel despre cele patru tipuri de cauze a trecut în întregime în filosofia medievală; scolasticii le-au desemnat: causa materialis, forinalis, eftìciens si finalis În noua filozofie, această doctrină a fost respinsă: încă de pe vremea lui Descartes, causa finalis a fost supusă unei persecuții speciale În știința mecanică a naturii, cauzalitatea a fost înțeleasă doar ca cauza efficiens, iar conceptul de necesitate a fuzionat cu acesta Încetul cu încetul, a dispărut până și înțelegerea sensului pe care Aristotel o asocia cu scopul-cauza; teleologia a început să fie asociată cu antropocentrismul, adică aranjarea a tot ce este în lume spre binele și folosul omului În acest sens, Voltaire a ridiculizat-o, iar duhurile sale sunt repetate de popularizatorii moderni ai științei De fapt, teleologia lui Aristotel nu a fost niciodată exterioară; el a înțeles scopul ca ceva imanent în natură, ca o completare firească a procesului de dezvoltare individuală, în conformitate cu sensul pe care îl avea cuvântul grecesc, τέλος, combinând conceptul de sfârșit, desăvârșire și scop Vezi de ex mase Zur Vorgeschichte der vier Aristotelischen Principien bei Platon Dis Berna Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP O slabă înțelegere a lui Aristotel este mult facilitată de identificarea, ciudată pentru cititorul modern, a scopului cu binele (Αγαθόν), valoros (τίμιον) și frumos (ζάλον), care se întâlnește la fiecare pas în lucrările științifice naturale lui Aristotel Din nou, abisul care ne desparte de elenii secolului al IV-lea î Hr Aristotel a folosit aceste expresii sub influența neîndoielnică a lui Platon, ca termeni de înțeles oricărei ființe contemporane educate și care exprimă obiective; dar, spre deosebire de Platon, el nu a recunoscut binele, ca ceva existent independent împreună cu lucrurile (παρά τα πράγματα), ci l-a introdus în existența însăși, contopindu-l într-un întreg cu conceptul de ființă realizată și apoi cu scop La fel, frumosul (ζάλον) avea pentru Aristotel sensul unui anumit fel de ființă obiectivă "Deși binele diferă de frumos (unul este veșnic legat de activitate, frumosul este și în imobil); cei care spun că științele matematice nu spun nimic despre frumos sau bine se înșală Ei vorbesc despre ele mai ales și le dovedesc; căci dacă nu le numesc pe nume, ci indică acțiunile și relațiile lor (έργα ζαι λόγους), aceasta nu înseamnă că nu vorbesc despre ei Principalele tipuri de frumusețe: ordinea, simetria, certitudinea (τάξις, συμετρία ζαί ώρισμένον), tocmai ceea ce dezvăluie cel mai mult științele matematice II întrucât toate cele de mai sus (de exemplu, ordinea și certitudinea) sunt cauza multor lucruri, este clar că, indicând astfel de cauze, ele indică într-un anumit fel ca fiind cauza frumosului "(Mt XIII, a) ,) Doctrina cauzalității este atât de contrară obiceiului stabilit de a recunoaște doar o singură cauzalitate mecanică, încât în ochii multora este fundamentală pentru întreaga filosofie naturală a lui Aristotel Într-o anumită măsură, acest lucru este adevărat, dar nu trebuie să pierdem din vedere faptul că doctrina tuturor cauzelor, și mai ales a scopului, decurge în mod necesar din propoziția ontologică de bază a lui Aristotel: ființa actuală este ουσία - ființă singulară Acesta este nodul spre care converg toate firele filozofiei naturale Dacă vedem în natură un ansamblu de corpuri naturale, fiecare dintre ele întruchipând un anumit tip de ființă, unul dintre cele eterne Biblioteca "Runivers" õ VL KARPOV forme repetitive, obținem o serie de fortărețe, repere care determină considerația teoretică a naturii Totul contează doar în raport cu formă, toate

mișcările care apar în natură primesc o diviziune complet firească, iar conceptele de sfârșit al mișcării sau scopul iau naștere de la sine Desigur, este imposibil să fii mulțumit cu un singur concept al scopului sau al scopului, iar Aristotel, ca om de știință care a lucrat el însuși în domeniul științelor naturale, a înțeles perfect caracterul unilateral al unei astfel de concepții Conceptul unei cauze în mișcare și al aceluiași material fără de care nimic nu poate veni la existență sunt la fel de necesare pentru explicarea realității și este ușor de observat că în expunerea unor discipline particulare Aristotel nu le lasă niciodată nesupravegheate) Ca o completare la doctrina cauzelor, Aristotel ia în considerare conceptele de accidental, spontan și necesar, la care gândirea umană s-a îndreptat în orice moment pentru a desemna cauzele necunoscute ale diferitelor fenomene Este posibil să plasăm șansa (τύχη) și ea însăși (το αυτόματον) printre cauze? Contrar opiniei majorității, unii filozofi au considerat că este necesar să renunțe la acești termeni "Nimic nu se face întâmplător (απο τύχης), spuneau ei, dar tot ceea ce numim apariție întâmplătoare sau de la sine are o cauză complet determinată; de exemplu, dacă cineva a venit din greșeală în piață și a găsit acolo o persoană pe care a vrut să o găsească, dar nu s-a gândit - motivul este că a vrut să vină să cumpere; într-un mod similar, și cu privire la orice altceva accidental, este întotdeauna posibil să găsim o anumită cauză și să nu o considerăm un accident "(Fiz II, a, i) Pe de altă parte, au existat filozofi care au folosit pe scară largă aceste concepte: "unii consideră spontan (το αυτόματον) ca fiind cauza acestui univers și a tuturor lumilor: o mișcare vârtej (δίνη) și acea mișcare care împarte și pune totul în ordine apare de la sine Și aceasta este ceea ce merită mai ales surprins, spunând că animalele și plantele nu pot nici să existe și nici să apară întâmplător *) Doctrina lui Aristotel despre scop este detaliată în cartea lui Kaufmann a Die teleologische Naturphilosophie des Aristoteles Aufl Paderborn Există şi o veche disertaţie a lui Schiieider Q uae sit causae fiiialis apud Aristotele ni vis atque natura Berolini - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP ceai, dar că cauza lor este natura, sau rațiunea, sau ceva de genul (la urma urmei, nu vine nimic din fiecare sământă, ci din aceasta - o măsline, din aceasta - un om) - ei spun că universul și cel mai divin al fenomenelor accesibile simțurilor iau naștere prin ele însele Dacă este așa, ar fi necesar să definim mai precis aceste concepte "(a,) Alții, în cele din urmă, recunosc întâmplarea ca o cauză, dar obscure pentru înțelegerea umană, ca și cum ar fi ceva divin Aristotel însuși consideră prezența "întâmplării" și "spontaneității" fără îndoială Vedem că unele fenomene întotdeauna sau în cele mai multe cazuri (αεί sau ω: έπι το πολύ) procedează în același mod - nimeni nu va considera întâmplarea drept cauza unor astfel de fenomene Dar odată cu ele, și nu de puține ori în contrast cu ele, apar fenomene destul de neprevăzute, pentru care denumirea "accidentală" este destul de potrivită În ontologia lui Aristotel, găsim doctrina "ființei întâmplătoare", sau a accidentelor (ον ζατά συμβεβηζος lat accidents) *) - cu ea Aristotel și leagă teoria hazardului Ființa aleatorie nu decurge neapărat din proprietățile acestei sau aceleia entități, dar poate fi sau nu, în funcție de condiții străine; un exemplu ar fi culoarea părului blond sau profesia muzicală a uneia sau aceleia persoane Pentru esența "omului" ambele semne sunt accidente Odată ce există o astfel de ființă "aventură", iar motivul poate fi accidental; de exemplu, arhitectul este cauza proprie a casei, dar întâmplător (ζατά συμβεβηζος) atât blonda, cât și

muzicianul pot fi considerate o astfel de cauză Cauza în sensul său propriu va fi strict determinată, în timp ce cauza accidentală va fi nedefinită (αόριστον), "deoarece cu un singur lucru se pot întâmpla infinit de multe lucruri (συμβαίνη") Astfel, "accidentul" (τύχη) poate fi considerat o cauză prin coincidență (ζατά συμβεβηζος); dar acest lucru nu este suficient: se referă la astfel de acțiuni pe care le-am putea realiza conform unei decizii conștiente (ζατά προαίρεσή), urmărind o hotărâre) Se precizează în Metaf V, cap VI, cap Vezi si brentaiio Cebe die maiinigfachen Bedeutung des seienden bei Aristot Freiburg i Br Biblioteca "Runivers" VL KARPOV obiectiv împărțit; cu alte cuvinte, la acțiuni care ar fi putut avea o altă cauză, complet naturală De exemplu: am săpat o groapă pentru a planta un copac și am găsit din greșeală o comoară Dacă aș fi știut despre existența comorii, aș fi început să sap pământul exact în acest fel, dar urmărind deja un alt scop Prin urmare, definiția completă a "întâmplării" (τύχη) ar fi: "cauză prin coincidență pentru astfel de acțiuni care sunt îndeplinite prin decizie și în vederea unui anumit scop" (Phys a,) Conceptul de "spontan" (το αυτόματον), după Aristotel, este mai larg decât conceptul de "întâmplare" și îl include pe acesta din urmă Șansa se referă la domeniul de acțiune în care poate fi asumată alegerea conștientă, în timp ce "desigur" se aplică acțiunilor copiilor, animalelor și obiectelor neînsuflețite Ceea ce se întâmplă de la sine simulează și un anumit scop, de exemplu: un cal a scăpat (έσώθη) de la sine pentru că a plecat, o piatră a căzut de la sine de pe un acoperiș și a ucis un om Domeniul principal de găsire a spontanului - fenomene care apar în natură: "când se întâmplă ceva contrar naturii (τ:αρά φυσιν), atunci vorbim nu întâmplător, ci de la sine (b,) Acest lucru se aplică, de exemplu, generației spontane, pe care Aristotel a permis-o pe scară largă (viermi, insecte) și pentru implementarea căreia este necesară coincidența anumitor condiții O astfel de coincidență se găsește în corpurile animalelor care se reproduc în mod obișnuit, ca normă Astfel, trăsătura caracteristică a accidentalului și a spontanului, în ochii lui Aristotel, este decalajul dintre causa efficiens și causa flnalis, care în procesele naturale sunt legate într-un întreg Se realizează un scop care nu a fost stabilit anterior; de asta depinde impredictibilitatea unei întregi serii de fenomene din natură Un tip similar de decalaj se observă și în alte cazuri, când apar deformări (¿ττηρωμα) sau "animale imperfecte", așa-numitele "greșeli ale naturii" (αμαρτήματα φυσεως) - aici natura își stabilește un scop, dar nu îl poate atinge S-a subliniat de multe ori că teoria hazardului a lui Aristotel este foarte apropiată de teoria matematicianului francez Cournot, care a definit șansa aproximativ în același mod: prin acțiunea unor lanțuri independente de evenimente unele asupra altora Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei Bъ SET TIMP Conceptul de necesitate era în plină desfășurare cu filozofii greci din perioada presocratică; poate fi găsită în pasaje ale lui Heraclit, Parmenide, Empedocle și, în sfârșit, printre atomiști Uneori se identifică cu conceptul de soartă (ειμαρμένη) sau cu legea divină, uneori se apropie de conceptul de necesitate mecanică Părerile filozofilor citați de Aristotel ne fac o imagine curioasă a cât de apropiată era înțelegerea mecanică a naturii la acea vreme de cea modernă Se pare că citează popularizatorii contemporani ai științei "La această cauză (adică necesitatea) se face referire (în științele naturii) de către toată lumea: dacă, de exemplu, cald, rece sau altceva similar, are astfel de proprietăți prin natură, atunci datorită necesității (εξ άνάγχης) astfel și un astfel de fenomen există și

apare; și chiar și când vorbesc despre o altă cauză, ei, abia atingându-se de ea, se înclină în fața ei (χαίρειν εώσι), unul face asta cu prietenie și dușmănie (Empedocles), celălalt cu rațiune (Anaxagora) La urma urmei, nu este atât de ușor să decideți ce face natura să creeze în vederea unui anumit scop (ενεζά του) și de dragul celor mai buni (οΜτι βέλτιον), și să nu acționați ca Zeus, care plouă să nu crească pâine, dar din necesitate După ce a crescut, evaporarea trebuie să se răcească, după ce s-a răcit și devenind apă, trebuie să coboare; odată ce a avut loc acest fenomen, se produce creșterea pâinii La fel, dacă boabele piere în mugure, ploaia nu cade să-l distrugă, ci distrugerea este un produs secundar (συμβέβηζε) Prin urmare, ce împiedică în natură să apară în același mod părți ale ființelor vii, astfel încât dinții, de exemplu, să apară din necesitate: dinții din față sunt ascuțiți, potriviți pentru rupere, în timp ce dinții rădăcinii sunt plati și potriviți pentru zdrobirea alimentelor ; nu au apărut în acest scop, dar întâmplător s-au dovedit a fi potrivite La fel și cu privire la alte părți în care scopul pare a fi realizat Părți în care totul a coincis ca și cum ar fi fost formate în mintea unui anumit scop - fiind compuse din ele însele (απο του αυτομάτου) într-un mod adecvat - au fost păstrate (έσωβη) Cei în care acest lucru nu s-a întâmplat au pierit și pieri, ca acei tauri cu chip omenesc, despre care vorbește Empedocle "(Fiz II, b,) Întrebări de filosofie, carte θ Biblioteca "Runivers" VL KARPOV O astfel de înțelegere darwiniană a naturii i se pare imposibilă lui Aristotel Într-adevăr, ea contrazice poziţia sa ontologică de bază şi distruge doctrina cauzelor, transformându-le pe toate în întâmplare Pe de altă parte, recunoașterea scopurilor în natură nu îi apare lui Aristotel ca o interpretare arbitrară a realității; natura însăși vorbește despre ele la fiecare pas "Dacă prin natură (φύσει) și, în același timp, într-un anumit scop, o rândunică face un cuib și un păianjen o pânză, dacă plantele produc frunze de dragul fructelor și rădăcinilor dedesubt, și nu deasupra, în scopul hrănirii, atunci este clar că există un motiv similar pentru asta, ceea ce este și ia naștere prin natură" (a,) "Este ciudat", adaugă el puțin mai departe, pentru a nega apariția a ceva de dragul unui anumit scop, dacă nu vezi că motorul ia o anumită decizie (atunci ζινουν βουλευσάμενον) În ceea ce privește scopurile, există o anumită asemănare între artă (τέχνη) și natură, explicată prin faptul că arta este o imitație și completare a naturii Și așa cum sunt greșeli în artă - gramaticul a scris greșit cuvântul, doctorul nu a compus medicamentul în același mod, natura face și ea aceleași greșeli, acestea sunt deformări Necesarul există, nu se poate argumenta împotriva lui, dar nu are semnificația pe care i-au atribuit-o filosofii naturii Odată ce scopul este determinat, sunt determinate astfel o serie de condiții și acțiuni antecedente - sunt necesare Dacă, de exemplu, este conceput un ferăstrău, un instrument pentru despicarea lemnului, acesta trebuie să aibă neapărat dinți de metal Astfel, necesitatea apare ca urmare a unei anumite "sugestii" (εξ ύποΟέσεω^) Apare sub această formă și în matematică: dacă se dă definiția dreptei, atunci triunghiul, prin necesitate, trebuie să conțină două unghiuri drepte În corpurile naturale, necesarul este legat de materie (cum este evident și din exemplul ferăstrăului), la fel cum scopul este legat de formă Doctrina lui Aristotel despre necesitate este doar o dezvoltare ulterioară a opiniilor lui Platon, expuse de el în Phaedo (A) Acolo Socrate îi ridiculizează pe oamenii de știință care ar crede că este posibil să-și explice ființa într-o temniță și lipsa de dorință de a scăpa prin poziția reciprocă a oaselor și a nervilor în corp, în loc să acorde

atenție conștiinței Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA NATURALĂ A LUI ARISTOTIL ŞI ÎNsemnificaţia ei BЪ SET TIMP alegerea selectivă a celor mai buni "Asta înseamnă", adaugă el, "a nu putea distinge că una este cauza reală, iar cealaltă este aceea fără de care cauza nu ar putea fi cauza " În Timeu, Platon o numește deja cu siguranță această altă necesitate și o caracterizează ca o "co-cauză" (συναίτια) Apropierea lui Aristotel de Platon în acest paragraf este suficient de explicată prin faptul că viziunea lui Platon asupra lumii, ca și cea a lui Aristotel, era în principiu teleologică Mișcarea și tipurile ei *) După ce a conturat doctrina cauzelor, al cărei studiu este una dintre cele mai importante sarcini ale omului de știință naturală, Aristotel trece să ia în considerare mișcarea, principalul proces fizic, inseparabil de conceptul de corp natural Prevederile metafizicii, care dau o justificare profundă altor concepte natural-filosofice, își găsesc aplicare și în acest caz Ele fac posibilă darea unei definiții precise a mișcării, pe care toți filozofii anteriori nu au reușit-o, deoarece încercările de a caracteriza mișcarea ca inegalitate, diferență, inexistență etc , evident, nu pot fi considerate reușite Definind corpul natural ca o ființă accesibilă percepției senzoriale și supusă schimbării, Aristotel conectează conceptul de schimbare cu doctrina ființei potențiale și actuale Procesul de tranziție a ființei potențiale în actual, cu alte cuvinte, realizarea posibilității este schimbare (μεταβολή) sau mișcare (χίνησις) în sensul cel mai larg al cuvântului Schimbarea se manifestă sub mai multe forme, corespunzătoare celor patru mari categorii ale existentei: (Prefață, p IV) "Oamenii de științe sociale din secolul al XV-lea sunt puțin interesați în prezent Sunt judecați fără a le studia Sunt judecați atât de disprețuitor încât nu este deloc necesar să ne întrebăm de ce nu sunt studiati Tocmai în ei îi văd infructuos, smulși din tot ceea ce este real și pozitiv, scolastici și metafizicieni, complacându-se la speculații degeaba sub stindardul filozofiei raționaliste a acestui secol, la fel de neinteresante în sensul științific - (p i) Deocamdată, vom observa doar că autorul greșește complet atunci când vorbește despre tradiția consacrată a neglijării oamenilor de științe sociale din secolul ? Puțini oameni de știință socială primesc o asemenea atenție precum - și trebuie să spun cu merit - i-a revenit chiar lui Hobbes Nici Spinoza, nici Leibniz nu sunt neglijați, iar Hugo Grotius este chiar adorat excesiv Ei nu uită nici de Pufendorf, nici de Konring Autorul ar trebui să deschidă orice manual despre istoria filozofiei dreptului (sau a doctrinelor politice) și ar afirma imediat cât de profund se înșeală "Toată lumea știe", se plânge autorul, chiar dacă numai pe nume, pe autorii renașterii și umanismului (??!) Dar autorii secolului al XVII-lea sunt neglijați Câți oameni știu numele lui Clauberg, Tschirnhausen sau Erhard Weigel? Câți oameni au dorința de a citi Pufendorf sau Konring, de a răsfoi Gauclenius și Poven sau de a scotoci prin Poliistorul lui Morgof? (pagina) Este prea crud să ceri de la oamenii de științe sociali moderni cunoașterea tuturor acestor autori Este deosebit de ciudat să auzim o asemenea cerere de pe buzele aceleiași persoane care deversează reproșuri, complet nemeritate, umaniștilor pentru predilecția lor pentru citirea autorilor antici Sau crede că citirea lui Platon și Aristotel este rușinoasă, în timp ce citirea lui Clauberg, Morghof sau Erhard Weigel este deosebit de instructivă și ar trebui încurajată în toate felurile posibile? Biblioteca "Runivers" V GRABAR Dar să ne întoarcem la caracteristicile secolului al XVII-lea "Aristotel, desigur, a exagerat", spune autorul, declarând la începutul metafizicii sale că toți oamenii se străduiesc în mod natural pentru

cunoaștere Dacă, din păcate, aceasta nu este natura tuturor oamenilor, atunci aceasta a fost natura inovatorilor secolului al XVII-lea Dragostea lor pentru cunoaștere, pentru adevăr ca atare, este ceva aproape fără egal în istoria gândirii umane" (p) "Secolul al XVII-lea, luat din partea aspirațiilor sale științifice pentru cunoașterea omului, este mult mai profund și mai bogat în conținut decât epoca umanismului" (p); cu "stricta maiestate" se separă brusc "de renașterea ușoară și frivolă, deloc filosofică, pe de o parte, și de secolul al XVIII-lea semifilozofic, semi-jurnalistic, pe de altă parte" (p) În secolul al XVII-lea trăiesc gânditori "clari de cristal" care merg cu îndrăzneală la rezolvarea problemelor lor Au "îndrăzneală de gândire", "radicalism fără precedent, atât teoretic, cât și practic" (p); "teoreticienii secolului al XVII-lea au rupt orice tradiție, s-au proclamat clasici și, într-adevăr, s-au dovedit a fi așa" (p) "Inovatori ai secolului al XV-lea", "mari raționaliști ai secolului al XVII-lea", "mari gânditori ai secolului al XVII-lea", "titani ai secolului al XVII-lea" - cu asta avem de-a face Pe cine înțelege autorul? Cine sunt acești inovatori, titani? Nu cred că aceștia au fost scriitorii cărora autorul s-a plâns de o atenție insuficientă în pasajul de mai sus El vorbește de raționaliști, iar în pasajul menționat, alături de raționaliști și "inovatori", Erhard Weigel și Pufendorf, Klauberg și Tschirnhausen, există și persoane, după recunoașterea autoarei, puțin înclinate către "inovații", precum Morhof, Goklenius sau Chauvin,) și chiar - bombile dictu - fondatorul tendinței istorice în jurisprudența germană, Konring În alte locuri sunt menționate și alte nume El îi numește pe inovatori fie filozofi, precum "Descartes, Hobbes, Spinoza, Leibniz" (p și), apoi oameni de știință naturală, "Kepler, Galileo, Newton" (p), apoi îi combină într-o listă: Kepler , Descartes, Gobbes, Spinoza, Newton, Locke, Leib-
Autorul îl numește pe Goclenius "de modă veche" (p), iar Chauvin chiar "semi-scolastic și compilator" (p , nota) Biblioteca Runiverse
EXPERIENTA DE REABILITARE A FILOZOFIEI SOCIALE A SECOLULUI XV nits" (p h) Există multe alte nume împrăștiate în toată cartea Ei vin despre cutare sau cutare problemă pusă de inovatorii secolului al XIX-lea Aparent, Hugh Grotius, Campanella, Cumberland, Malebranche, Geylinks, menționate de el de mai multe ori, ar trebui atribuite raționaliștilor secolului al XVII-lea venerați de autor Gassendi pare a fi exclus ca fiind inexact Sunt amintiți cu simpatie și profesorii Ratikhiy (Ratke) și Amos Komensky Mi-e teamă să nu mă înșel, dar mi s-a părut că domnul Spektorsky l-a inclus și pe Shakespeare printre ai săi, după părerea sa, "respirând atmosfera secolului al XV-lea" (p) Unde să-l atribuim lui Pascal, ale cărui opinii sunt citate în mod repetat, rămâne necunoscut Pe de altă parte, se poate spune cu siguranță că domnul Spektorsky nu îl plasează pe cancelarul Bacon printre inovatori, cărora se opune cu aceeași vehemență ca și împotriva lui Kant, dar cu o nedreptate și mai mare Ce este comun între toate persoanele menționate mai sus? Că sunt mai mult sau mai puțin toți raționaliști? În primul rând, ar fi necesar să îi scoatem în evidență pe toți oamenii de știință a naturii, pentru că în ei, desigur, nimeni nu s-a gândit vreodată să vadă "scolastici și metafizicieni reali și pozitivi, sterpi, smulși din tot ceea ce, care se dedau la speculații degeaba", care este destul de aplicabil altor persoane din raționaliștii secolului al XVII-lea, cel puțin, de exemplu, la Erhard Weigel Autorul însuși, nu fără motiv, contrastează uneori fizicienii și fizicienii secolului al XVII-lea Această opoziție este necesară Se poate pleca în fața fizicienilor, recunoscând marile lor servicii pentru știință, și

nu îndumnezeiți fizicienii, ci îi trateze cu indiferență, iar pe unii chiar negativ, ca imitatori orbi, inepți ai primilor, care au asimilat o parte din metodele lor (pur extern) și a încercat să le aplice la studiul problemelor de un ordin complet diferit Fizicienii nu au rupt legăturile cu lumea pe care o studiau, îmbinând raționalismul cu experiența și observația, în timp ce fizicienii s-au îndepărtat complet de experiența și observarea omului și a societății și, într-adevăr, încetul cu încetul au transformat raționalismul în acea scolastică și metafizică de la care omul s-a îndepărtat gândirea a fost adusă în aer curat și în spațiu de figurile renașterii și umanismului Biblioteca "Runivers" V GRABAR Va trebui să avem de-a face doar cu "fizicienii" În următoarele abordări, voi încerca să înțeleg modul în care schemele generale create de autor sunt împărțite la contactul cu faptele, iar autorul însuși, forțat să se retragă de ele, cade în anti-referințe și capete ale sfârşitul sfârşitului şi îl distruge cu propriile mâini şi distruge acea iluzie de măreţie şi unitate a secolului al XVII-lea, peste creaţia căreia a muncit atât de mult VI Autorul atribuie raționaliștilor secolului XΛ́E faptul că ei "au căutat să creeze o mecanică rațională a lumii fizice, o mecanică rațională a lumii spirituale și, în sfârșit, o mecanică rațională a lumii în ansamblu" (p) A fost creată mecanica rațională a lumii fizice, așa cum se știe, dar meritul în această chestiune aparține fizicienilor, nu fizicienilor Eșecul încercărilor de a construi mecanica lumii în ansamblu, sub forma diferitelor sisteme pansofistice, este povestit de însuși autor, care, în consecință, consideră că este posibil să le recunoască semnificația doar în măreția ideii în sine mecanica raţională a lumii spirituale se ridică Din păcate însă, fizica socială nu s-a încadrat în această carte și nu va trebui să vorbim despre acest subiect principal al întregii investigații întreprinse Voi atinge, așadar, doar problema generală a schimbării de la perspectiva morală la cea fizică, care, potrivit autorului, a avut loc în secolul al XVII-lea, și consecințele acestei revoluții, în măsura în care a afectat rezolvarea problemei lui Dumnezeu Autorul raportează schimbarea viziunii morale asupra lumii cu cea fizică din secolul al XVII-lea, punând-o în legătură cu "revoluția științei naturii de atunci" (p), deși această revoluție a avut loc în cursul celor două secole precedente, când a avut loc o "renaștere a științei naturii, transformarea ei dintr-o știință a formelor scolastice ь și metafizică în conținut în fizică matematică" (ibid) În altă parte (p) el spune deja corect că viziunea fizică asupra lumii în secolul al XVII-lea doar Biblioteca "Runivers" EXPERIENTA DE REABILITARE A FILOZOFIEI SOCIALE A SECOLULUI XVII fì l se învârte în jurul soarelui " Această descoperire nu a fost făcută în secolul al XVII-lea; îi aparține lui Copernic, care a trăit la sfârșitul secolului al XV-lea și prima jumătate a secolului al XVI-lea Această gândire despre semnificația lui Copernic este dezvoltată chiar de autor (p , p ; În ciuda acestui fapt, autorul insistă peste tot cu încăpățânare că lovitura de stat a avut loc în secolul al XVII-lea El face o mică concesie, amintind de Thichs de Brahe: "atracția pentru problemele naturii, spune el, a început să se manifeste deja în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (p i) Evident, autorul a reușit să uite ce spunea despre Copernic, căci Copernic murise deja în prima jumătate a secolului al XVI-lea Dar să presupunem că o revoluție în viziunea asupra lumii are loc în secolul al XVII-lea În ce fel s-a dezvăluit dominația noii perspective ale lumii fizice în acest secol? Raționaliștii secolului al XV-lea, răspunde autorul, au rupt de antropomorfismul, teleologismul și terarhismul care predominaseră până

atunci "Tot ceea ce antropomorfic a fost expulzat fără milă din natură" (p } noii oameni de știință și ființe misterioase, "entia" (p) au fost expulzați "Totul a fost expulzat și teleologic Vere scire est per causas scire Cunoașterea reală s-a declarat cunoașterea cauzelor" (ibid) "În cele din urmă, tot ceea ce era ierarhic a fost alungat" (p) Acesta din urmă s-a realizat, potrivit autorului, prin faptul că "pământul a fost doborât din ierarhic întoarce pământul cu o pârghie, Copernic a făcut-o chiar și fără pârghie" (p) Avem astfel mărturia autentică a autorului că în această privință meritul nu aparține secolului al XV-lea, ci epocii lui Copernic ar trebui spus și despre înlocuirea teleologismului prin cauzalitate: cuvintele citate de autor vere scire est per causas scire aparțin cancelarului Bacon O încercare de a aplica aceste propoziții generale de exil din secolul al XVII-lea ale antropomorfismului, teleologismului și ierarhismului la raționaliștii individuali ai acelui secol ar arăta imediat cât de grăbite au fost făcute generalizări Dacă, pe scurt, se poate aplica ceea ce s-a spus unor raționaliști, de exemplu Hobbes sau Spinoza, atunci aplicând, de exemplu, lui Leibniz sau Geilincks, ar trebui să ne convingem de totala inexactitate a judecăților exprimate Se poate spune Biblioteca "Runivers" V GRABAR că Leibniz, al cărui întreg sistem filozofic se bazează pe teleologism, a alungat teleologismul? Autorul însuși susține că Campanella a continuat să facă distincția antropomorfică între elementa și elementara (p), și chiar Spinoza "a folosit din veche amintire conceptele de natura naturans și natura naturata" (p) Sub forma unei ilustrări a învățăturilor noii fizici, autorul citează mai multe teze Sunt curioși, dar nu vorbesc în favoarea tezelor autoarei Astfel, de exemplu, teza XXXI spune: "Finalis causa Mundi principalis est gloria Dei: secundaria seu minus principalis Homo"; teza XXXII: Mundus est ordinata compager ex coelo et terra" și teza XXXII: "Dividitur porroMundus in partem Coelestem et Elementalem" (p nota i) VIL Să ne întoarcem, totuși, la aplicarea noii viziuni fizice asupra lumii la soluționarea problemelor individuale Mă voi opri asupra problemei lui Dumnezeu, dar nu pot trece în tăcere deplină despre ceea ce spune autorul despre rezolvarea problemei omului în filosofia rațională a secolului al XVII-lea "Din morală, ca și din fizică, au încercat să alunge antropomorfismul, teleologismul și ierarhismul" (p i); întrucât fizica cunoștea doar corpuri sau lucruri, au încercat să considere și o persoană ca pe un corp, un lucru (ibid) Nici scopurile nu sunt recunoscute: acțiunile oamenilor sunt determinate nu de scopuri, ci de cauze După cum a explicat cu dispreț Hobbes, doar în etica antică erau adecvate discuțiile despre cel mai înalt scop al vieții umane" (p) A fost alungat și ierarhismul: "O femeie sau un bărbat, negru sau alb" - toți aceștia sunt oameni și, în plus, același popor, spune una dintre axiomele filozofului ienei Erhard Weigel" (ibid) Datorită acestei dominații a viziunii fizice asupra lumii, "toate premisele de bază ale vechii etici" scad, și anume: prezența lui Dumnezeu ca sursă a normelor morale; prezența unui ideal moral ca obiective; prezența liberului arbitru; sancționarea normelor morale sub formă de recompense și pedepse, pământești și de apoi Etica a fost transformată de la deontologic la ontologic, de la normativ la psihologic (pp -) Aceste generalizări, în acest caz, ca în multe altele, se fac automat Biblioteca "Runivers" EXPERIENTA DE REABILITARE A FILOZOFIEI SOCIALE A SECOLULUI XVII • rom în raport cu părerile lui Hobbes și Spinoza, la care se referă, în cea mai mare parte Ei nu găsesc deloc aplicație în secolul al XVII-lea Nu degeaba acest secol ia proclamat atei pe ambii filosofi menționați mai sus, în timp ce Spinoza

și autorul însuși continuă cu încăpățânare să-l numească ateu, demonstrând că doar ignoranții secolului al XIX-lea puteau recunoaște sistemul său ca panteist Afirmația că Weigel a alungat ierarhismul este inexactă; nu a fost deloc un susținător al egalității de sexe sau rase, așa cum s-ar putea crede pe baza citatului de mai sus Autorul este conștient de faptul că Weigel a comparat bărbații cu un număr impar, femeile cu un număr par ("wegen ihrer Fruchtbarkeit und gleicher Theilung"), iar femeile sunt tratate mai condescendent "seiner Schwachheit wegen"; autorul însuși subliniază că Weigel nu a recunoscut bărbații ca echivalent, deoarece la el copiii = i, tinerii = , adulții = ib (o diferență foarte semnificativă), iar infirmii reprezintă doar o fracțiune (p) Același Weigel recunoaște pedeapsa "Pedepsele în acest caz sunt considerate", spune autorul, ca un transfer forțat din lumea negativă în cea pozitivă (pp -) Weigel se îndepărtează și de o altă propunere generală înaintată de domnul Spektorsky pentru secolul al XVII-lea "Deasupra lumii fizice a omului, supusă studiului antropologic", spune autorul concepţiei lui Weigel, "lumea morală a ceea ce se datorează moral se ridică Această lume este studiată de etică, o știință deontologică, normativă" (pp -) Astfel, la Weigel, etica s-a transformat din nou din ontologică în deontologică, din psihologică în normativă Și nu numai cu Weigel etica se află într-o asemenea poziție Domeniul eticii practice a fost păstrat și sub noua viziune asupra lumii "Deși s-ar părea că viziunea fizică asupra lumii a abolit-o complet, totuși unii cel puțin inovatori filozofici o reiau Dar ele sunt deja luate pe baze noi Ei nu o acceptă ca pe ceva revelat de Dumnezeu Vor să construiască o etică deontologică pe temelii pur naturale, fără nici un sprijin în ceruri abia după aceea asociază din nou morala cu Divinul" (p) Aceste indicații Biblioteca "Runivers" V GRABAR Mă voi limita deocamdată să lucrez, din moment ce vorbim despre Divinitatea eme în față La această problemă a lui Dumnezeu mă întorc acum Cum a afectat asimilarea unei noi viziuni fizice asupra lumii problema lui Dumnezeu? Conform declarației autoarei, a produs în secolul al XVII-lea o profundă revoluție în soluționarea acestei probleme Yuno L-a alungat pe Dumnezeu din lume, , a afirmat că nu există rai nicăieri Părea că însemna că Dumnezeu nu se găsește nicăieri, că nu este loc pentru El" (p) În loc de miracole, în loc de intervenția constantă a lui Dumnezeu, s-a stabilit o regularitate firească, necesară a lucrurilor "Înseamnă că nu numai că nu era loc pentru Dumnezeu în lume; pentru El nu era nicio lucrare în el El a devenit doar o neînțeles - fără o imagine hotărâtă, fără un loc hotărât în lume, fără o lucrare hotărâtă") p) Într-un cuvânt, ființa independentă a fost luată de la Dumnezeu: Iartă-mă, spuse el, șoptindu-i Dar eu cred, intre noi, ca nu existati Nr -) pentru ruble pentru fiecare an Copii pentru și toate epuizate; - pentru ruble, pentru ruble redirecționare pe distanță Abonații pentru primesc jurnalul, la emiterea tuturor anilor anteriori de publicare, imediat, câte ruble fiecare pentru anul până în inclusiv Toate cărțile pot fi emise la livrare, prin plată, iar fiecare rublă este taxată cop Numărul jubiliar (-) vândut separat C p k Pentru schimbarea adresei se plătesc de copeici; în cazul neprimirii oricărui număr al revistei, ei sunt rugați să notifice acest lucru oficiului cel târziu până la lansarea numărului următor după numărul neprimit Revista conține reclame plătite - exclusiv despre cărți și publicații de artă - pentru rub per pagină I, Toate articolele livrate redacţiei, dacă este necesar, sunt supuse reducerii şi modificărilor editoriale - Momentul publicării articolelor și distribuirea lor între cărți sunt stabilite de editori în

conformitate cu materialul disponibil - Articolele trimise la redacție fără indicarea condițiilor sunt la dispoziția acesteia deplină - Valoarea plății pentru articole cu o taxă se stabilește conform regulilor speciale elaborate de redactori - Articolele neacceptate de editori sunt trimise înapoi autorilor ramburs la livrare Toate articolele pentru jurnal și scrisorile către editor ar trebui să fie adresate redacției: Nikitskaya, Chernyshevsky per , , apt Editor L M Lopatin Biblioteca "Runivers "